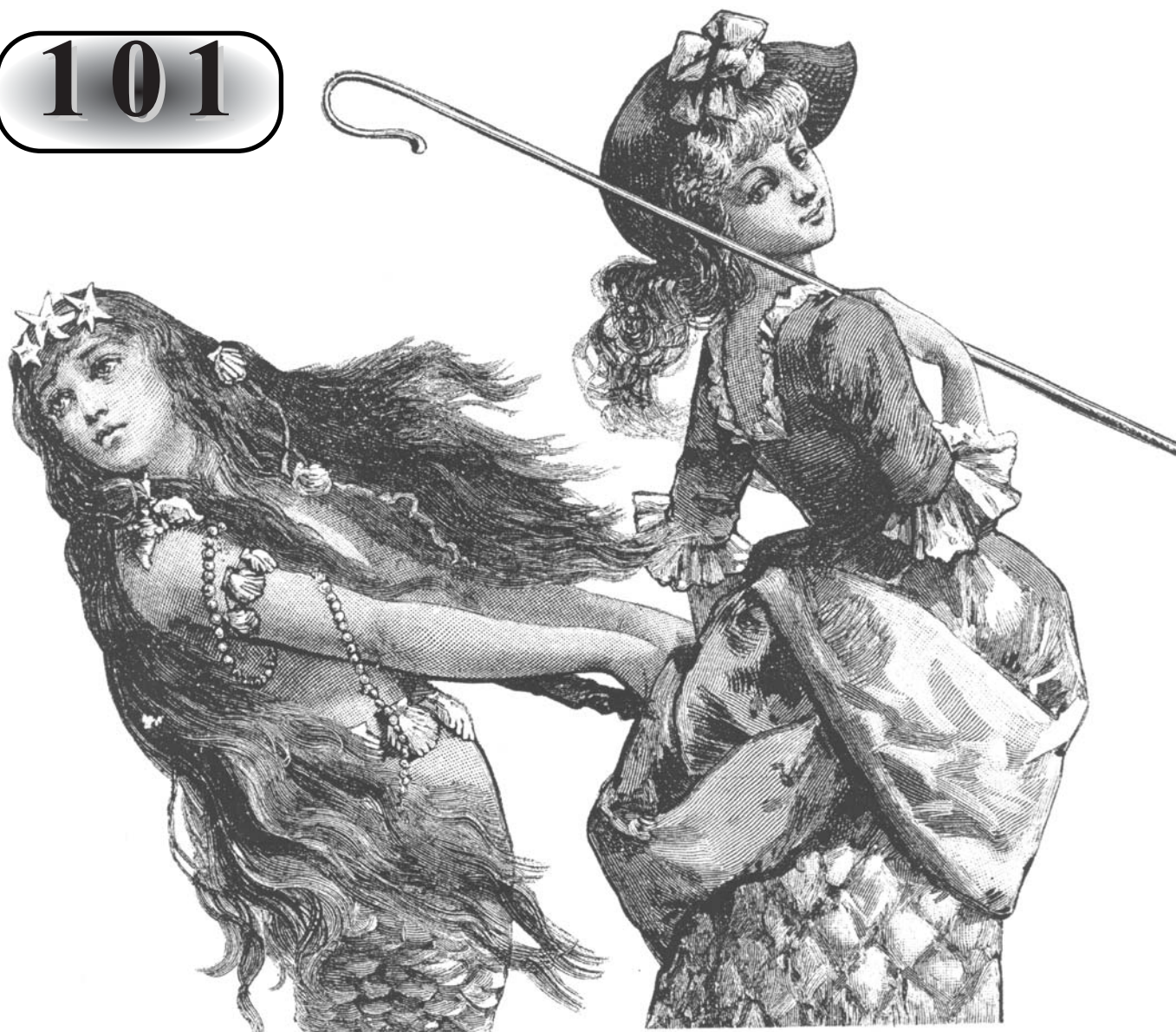

Sfera Politicii

Revistă lunară de ațințe Politice editată de Fundația Societatea Civilă

Iunie/2003

101

Revista este editată de
Fundația Societatea Civilă

EDITORIAL BOARD:

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
ANNELI UTE GABANYI
GAIL KLIGMAN
DAN OPRESCU
VLADIMIR TISMĂNEANU
G. M. TAMAS

DIRECTOR:

STELIAN TĂNASE

REDACȚIE:

Redactor șef:

ROMULUS BRÂNCOVEANU

Redactori șefi-adjuncți:

DAN PAVEL
IOANA COSTESCU

Secretar de redacție:

IOAN ENACHE

Colectivul redacțional:

ADRIAN CIOROIANU
LAURENȚIU ȘTEFAN SCALAT
VALENTIN STAN

Adresa Redacției:

Piața Amzei, nr. 13, Et. 1.
București, România
Tel/Fax: 01 312 84 96,
01 212 76 61

(Attn Viorela Mares);

E-mail: sfera@totalnet.ro
<http://www.sfera.50megs.com>

2.	<i>Editorial</i>	Dan Pavel	Aporiile sistemului mondial de securitate
6.	<i>Analize</i>	Lavinia Stan	Zece mituri ale opoziției democratice
15.		Cristian Pârvulescu	Reînnoirea politicii
22.		Romulus Brâncoveanu	Europa și țărani din România
27.		Dan Oprescu	Euro-scepticism, euro-stoicism, euro-cinism și euro-epicurianism
29.	<i>Politică internațională</i>	George Surugiu	Teroristul, un personaj "scos la pensie"
33.	<i>Seminar</i>	Felicia Waldman	Despre memorie și durata ei
35.	<i>Politică internă</i>	Iulia Huiu	Alegeri 2004. Dinamica partidelor parlamentare
39.	<i>Eseu</i>	Laurențiu Gheorghe	Despre rituri și conflicte
42.		Viorel Zaicu	Corupția-tratament logic
46.	<i>Studii</i>	Steven Sampson	Experiențe din Balcani
54.	<i>Analiză economică</i>	Vlad Flonta	Globalizare economică și polarizare ideologică
60.	<i>Dezbateri</i>	Sorin Faur	CNSAS - temporizare, amânare, criză
63.	<i>Lecturi</i>	Stelian Tănase	Note și cărți

Revista Sfera Politicii apare cu sprijinul
NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY

"Sfera Politicii" este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165.

Reproducerea articolelor apărute în publicația noastră se face numai cu acordul scris al redacției.

Aporiile sistemului mondial de securitate

După prăbușirea sistemului comunist de tip sovietic și dispariția URSS ca supraputere, sistemul mondial de securitate părea a se fi simplificat, datorită faptului că singura supraputere rămasă era SUA. Cu toate acestea, datorită unei multitudini de factori, sistemul mondial de securitate a devenit mult mai complicat, iar tensiunile actuale vor duce fie la dispariția sistemului de securitate actual, fie la consacrarea pe plan internațional a supremației americane. Modul în care s-au rearanjat relațiile de securitate ale lumii după 11 septembrie 2001 și mai ales după războiul din Irak demonstrează că americanii nici nu se mai obolesc să păstreze aparența sistemului cvasidemocratic de arbitraj și decizie reprezentat de ONU. În prezent și în viitor, atât pentru factorii decizionali de la Washington, D.C., cât și pentru specialiștii în drept internațional, marile probleme ale asigurării securității mondiale nu se mai pun în termenii logicii clasice sau ai teoriilor tradiționale de securitate, ci mai degrabă în formule apropiate de aporiile lui Zenon. În ciuda faptului că SUA este interesată de promovarea unei ordini mondiale bazate pe valori universale, datorită modului vicios în care funcționează "comunitatea internațională" marea supraputere nu poate accepta un mecanism decizional ale cărui hotărâri îi pun în pericol interesele naționale. Împotriva bunului simț comun, a numeroase scrieri din fosta (actuala) "lume a treia," dar și a teoriilor conspiraționiste, cel mai redutabil adversar al globalizării este reprezentat de Statele Unite ale Americii. O parte din avânturile mișcării antiglobaliste nu vin din motive legate de neajunsurile globalizării, ci din cauza sentimentelor antiamericane. Or, datorită modului în care America a acționat în ultima vreme, cele două mișcări de protest se vor despărți.

Axioma culturală care unește

dimensiunile realistă și idealistă ale politicii externe americane într-un tot coerent este cea cu privire la democrație, libertate și drepturile omului ca valori universale¹. "Declarația de Independență a SUA" din 4 iulie 1776, Constituția SUA, în particular "The Bill of Rights" (primele 10 amendamente, din 1791), sunt scrise în spiritul apărării drepturilor universale ale omului și libertăților individuale, fiind fundamentate simultan pe doctrinele dreptului divin și dreptului natural. De aici și certitudinea americană cu privire la faptul că SUA apără o cauză universală și o poate apăra chiar împotriva restului lumii. Din anumite puncte de vedere, aceasta este varianta secularizată modernă a doctrinei biblice (veterotestamentare) a "poporului ales." Evreii se considerau "poporul ales" de Dumnezeu, americanii se consideră "poporul ales" de providență să apere drepturile universale ale omului. În ambele cazuri, se face abstracție de ceea ce cred celelalte popoare². Misiunea pe care americanii și-au asumat-o în ultimele decenii este de a răspândi în toată lumea valorile democratice, de a instaura - chiar și cu forța, persuasivă a diplomației sau coercitivă a războiului, dacă este nevoie - regimuri politice bazate pe acele valori. Limbajul în care au fost comunicate lumii întregi aceste adevăruri autorevelate este unul biblic, de luptă împotriva elementului malefic din univers. Datorită faptului că în alte spații culturale funcționează după alte sisteme de referință teologico-politice, modul în care americanii se raportează la lume este vehement respins, ceea ce a și condus la înmulțirea teoriilor conspiraționiste, dar mai ales a acțiunilor de tip terorist bazate pe o ideologie conspiraționistă antiamericană. Dacă paradigma raționalistă modernă a instituit un tabu cu privire la scrierile de natură conspiraționistă, logica asigurării securității popoarelor libere și a lumii întregi impune apărarea prin toate

mijloacele împotriva grupurilor conspiraționiste pentru care ipotezele epistemologice au devenit justificări ale acțiunii politice radicale. Prin urmare, nu se poate face abstracție de zona abominabilului sau delirului, doar din motive de decență academică sau de political correctness.

Până acum, americanii au avut succes. Mai întâi prin doborârea regimurilor totalitare comuniste de tip sovietic - caracterizate de către Președintele Ronald Reagan prin sintagma "Imperiul Răului." Apoi, prin doborârea regimului dictatorial al lui Saddam Hussein din Irak, țară pe care Președintele George W. Bush a inclus-o în "axa răului." În lupta geopolitică mondială, etichetele religioase sau etice maniheiste exprimă nu doar raporturile de incompatibilitate, dar și existența unui potențial conflictual care în cele din urmă duce chiar la război. Imaginea în oglindă a modului în care americanii își reprezintă natura etică a inamicilor este celebra formulă prin care Ayatollahul Komeiny al Iranului caracteriza lumea creștină, având în fruntea ei SUA, - "Marele Satan." Or, în viziunea fundamentalistă islamică, Marele Satan trebuie distrus de pe fața pământului. La fel ca și statul Israel. Reprezentările cu privire la evrei pe care marii clerici islamici le propovăduiesc mulțimilor de credincioși vorbesc despre natura non-umană a acestora (evreii ar fi "porci" și "mămuțe"), iar consecința în plan practic este că ei trebuie anihilați³. În ciuda campaniei pe care SUA și aliații o duc pe plan mondial împotriva vastei rețele teroriste Al Qaeda, în lumea islamică (în particular, în presă) este extrem de răspândită convingerea că atentatele de la 11 septembrie au fost puse la cale de evrei, Israel, Mossad, etc⁴. În ultimă instanță, respectiva conspirație ar avea fi condusă chiar de către americani și evrei americani. De aceea, Jihadul împotriva acestora nu trebuie să se ferească de nici unul dintre mijloacele disponibile, susțin aceste voci. Împotriva celor care vorbesc despre o conspirație iudeo-masonico-americană (inclusiv în interiorul lumii occidentale, în particular în interiorul societății americane⁵), în termeni care amintesc despre lucrarea "*Mein Kampf*", a lui Adolf Hitler, alianța care s-a format în societatea americană între conservatorii/ neoconservatorii creștini transdenominaționali și conservatorii/

neoconservatorii evrei americani reprezintă expresia unor similitudini de percepție cu privire la îmbinarea dintre interesele celor "două națiuni etice" și apărarea unor valori universale. În perioada post-Holocaust, motivele pentru care SUA cred că este o datorie morală și de securitate să apere statul Israel nu mai trebuie explicate decât pentru ignoranți și rău-voitori.

Vreme de câțiva ani, Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite a funcționat în perioada postcomunistă datorită inerției mecanismelor și procedurilor consacrate încă din perioada Războiului Rece. De la constituirea ONU și până în prezent, cele mai multe intervenții ale diferitelor state sau coaliții împotriva altora au avut loc fără avizul Consiliului de Securitate. Politica internațională s-a complicat încă de pe vremea când administrația de la Washington, D.C., a început să promoveze preocuparea pentru respectarea drepturilor omului. Alături de politica de securitate americană, care a fost întotdeauna construită pe dimensiunea lui Realpolitik, tradiția idealismului politic american și-a găsit întruparea în preocuparea pentru drepturile omului. Americanii au reușit să transmită acest ethos majorității aliaților din cadrul NATO și a lumii occidentale, iar apoi l-au impus la nivel internațional, prin complicatele mecanisme de negociere internațională care în final s-au finalizat în Conferința de la Helsinki, din 1976. Statele totalitare și autoritate care au semnat documentele de la Helsinki au căzut în capcana propriei lor demagogii, pentru că apărarea drepturilor omului a fost una dintre armele care au contat în lupta pe care lumea liberă le-a folosit pentru doborârea lor. După 1991, epurarea etnică practică de către regimul dictatorial al lui Miloșevici în Kosovo a determinat intervenția NATO, pe motivul că apărarea drepturilor omului este un principiu superior principiului suveranității naționale.

Dincolo de doborârea regimului dictatorial al lui Saddam Hussein, războiul din Irak a avut drept miză rescrierea regulilor arhitecturii mondiale de securitate. Între păstrarea aparenței de legitimitate date de hotărârile Consiliului de Securitate și interesele naționale, americanii au optat pentru acestea din urmă. ONU și Consiliul de Securitate pot să supraviețuiască doar dacă americanii se vor preface că mai țin

cont de aranjamentul de securitate de după cel deal doilea război mondial, care nu mai corespunde realităților geopolitice actuale, sau dacă restul statelor lumii vor accepta starea de fapt, adică supremația militară și politică a SUA. Precum Ahile cel iute de picior care ipotetic nu ajunge niciodată din urmă broasca țestoasă, nici SUA nu va izbuti să își impună punctele de vedere la nivel mondial. Dar ca și în răspunsul filosofului cinic la aporia lui Zenon, în realitate Ahile cel iute de picior ajunge din urmă broasca țestoasă, fără probleme. Ceea ce pare o imposibilitate din punctele de vedere logic sau al dreptului internațional (altă convenție), este posibil și chiar real din punctul de vedere al acțiunii politice și militare.

Războiul pornit de teroriștii islamici are multiple ținte. În perioada 2001-2002, cercetătorii de la "Carnegie Endowment for International Peace" și "Institutul de Studii Orientale al Academiei de Științe din Tașkent", Uzbekistan, au intrat în posesia a 10 caiete cu note de curs ale unor tineri din Asia Centrală, în majoritate uzbeki. Ei urmaseră undeva în Valea Fergana, la mijlocul anilor '90, un curs de terorism, în care alături de cunoștințele tehnice, logistice, primiseră și lecții propagandistice. Motivația lor fusese schimbată datorită unor reguli de tipul "evreii, rușii și americanii au fost întotdeauna împotriva musulmanilor și omoară musulmani. Iar musulmanii au adormit."⁶ Ei au fost recrutați pentru Jihadul anti-rusesc din Asia Centrală. Alte ținte ale Jihadului sînt India, China, regimurile arabe "oligarhice trădătoare" din Egipt, Arabia Saudită, Maroc, Algeria, etc. În ciuda tensiunilor apărute între SUA și alte state, în cadrul Consiliului de Securitate al ONU, în ciuda acuzațiilor de imperialism strategic și militar, riscurile și amenințările de securitate din lumea reală sînt presiuni mai puternice decît argumentele juriștilor pentru a schimba arhitectura strategică a lumii contemporane.

Deocamdată, nimeni nu a venit să propună vreun plan cu privire la regulile viitorului sistem de securitate al lumii. Există o multiplicitate de scenarii, sunt chiar o mulțime de variante cu privire la modul în care SUA și ceilalți actori geopolitici ar trebui să formalizeze realitățile informale, precum și rezultatele

actualelor raporturi de forță⁷. Nu există însă nici un determinism în impunerea unei soluții sau alteia, ci numai o mulțime de variabile independente care vor decide în ultimă instanță soluțiile concrete pentru actuala situație geostrategică a lumii. Clar este că americanii nu vor lăsa ca lucrurile să se desfășoare la întîmplare. Indiferent care vor fi celelalte variabile, indiferent de circumstanțe (cu excepția unei catastrofe finale totale sau parțiale, de natură nucleară, biologică, etc.), SUA vor încerca să își impună punctul de vedere, cu mai mult sau mai puțină subtilitate. Unii vor accepta situația, alții nu, iar nu puțini vor fi aceia care vor lupta împotriva ei. Asistăm la un experiment gigantic de inginerie geopolitică, iar capacitatea noastră rațională de a ne raporta la universul înconjurător este, din anumite puncte de vedere, limitată de lipsa informațiilor cu privire la intențiile și acțiunile actorilor politici pe care vrem să îi descriem, explicăm și interpretăm.

Dacă ținem însă cont de faptul că lumea înconjurătoare este compusă și din elemente neraționale, avem șanse de compensa limitările raționale prin mijloace nonconvenționale.

NOTE

1- Pentru o demonstrație în acest sens, vezi Amartya Sen, "Democracy as a Universal Value," *Journal of Democracy*, Volume 10, Number 3, July 1999.

2- Nu întîmplător, resentimentele antisemite se combină cu cele antiamericane, în special în zonele fundamentaliste ale lumii (fie că este vorba despre Balcani, Orientul Mijlociu sau Rusia), iar pretextul invocat pentru justificarea resentimentelor este modul în care se autodefinesc cele două națiuni. Din literatura bogată apărută după 11 septembrie 2001, vezi: cartea lui Pierre-Andre Taguieff, *La Nouvelle Judeophobie*, publicată în 2001 la Paris, editura Fayard; Andrew Sullivan, "Protocols. The Anti-Semitism of the Islamofascists," *The New Republic*, November 5, 2001; Vladimir Tismăneanu, "On Anti-Americanism. The Resources and Persistence of a Political Myth," *East European Perspectives*, May 2001.

3- Pentru o analiză detaliată a antisemitismului islamic, vezi Special Report, Number 11, November 1, 2002, publicat de The Middle East Media Research Institute și semnat de Aluma Solnick, "Based on Koranic Verses, Interpretations, and Traditions, Muslim Clerics

State: Jews are the Descendants of Apes, Pigs, and Other Animals." Raportul trece în revistă literatura teologică recentă, declarații rostite în locurile sacre ale Islamului, emisiuni făcute de diferite televiziuni arabe, articole publicate în lumea islamică.

4- Vezi raportul MEMRI, "A New Anti-Semitic Myth in the Middle East Media: The September 11 Attacks Perpetrated by the Jews," care beneficiază de un cuvânt înainte semnat de un supraviețuitor al Holocaustului, Congressman-ul Tom Lantos.

5- Pentru o asemenea abordare în termenii teoriei conspiraționiste, vezi Lyndon H. LaRouche, Jr., "Zbigniew Brzezinski and September 11," *Executive Intelligence Review*, January 2002. Am descoperit acest text cu ocazia vizitei pe care Zbigniew Brzezinski, fostul National Security Adviser al Președintelui Jimmy Carter a făcut-o la București, în mai 2003. Am consultat Internetul, iar la numele de Brzezinski apărea adesea articolul lui LaRouche, care deși este unul marginal, conspiraționist, delirant, fusese tradus în zeci de limbi, în timp ce studiile lui Brzezinski figurează mereu doar în limba engleză. Am avut ocazia să stau de vorbă cu Brzezinski la unul dintre dineurile oficiale și l-am întrebat despre modul în care reacționează la atacuri precum cele semnate de LaRouche. Mi-a spus că acest domn a fost condamnat în ultima perioadă a Războiului Rece pentru că justiția americană a dovedit legăturile organizațiilor sale cu serviciile de poliție politică din lumea comunistă, KGB și STASI. În 2000, LaRouche s-a înscris în cursa din interiorul Partidului Democrat în cursa pentru desemnarea candidatului la Președinția SUA.

6- Vezi studiul "The Terrorist Notebooks," semnat de Martha Brill Oleott și Bakhtiar Babaiyanov, *Foreign Policy*, March/April 2003.

7- Dintr-o varietate de abordări conceptuale și teoretice, vezi: Thomas P.M. Barnett, "The Pentagon's New Map. Why We're Going to War and Why We'll Keep Going to War," *Esquire*, March 2003; "The Shah Always Falls," an interview with Ralph Peters, by Fredris Smoler, *American Heritage*, February/March 2003, Volume 54, Number 1; de asemeni, vezi conferința susținută de Zbigniew Brzezinski la SNSPA, pe 13 mai 2003, care reia într-o variantă adusă la zi tezele din *The Grand Chessboard, American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, publicată în 1997.

Semnale

Limbaș și comunicare

Ionescu-Ruxandoiu Liliana

Ce facem când vorbim? Ce spunem exact când vorbim? De ce îl întrebam pe vecinul de masă dacă ne poate da sarea, cand este evident faptul că poate? Cum este posibil să spunem și altceva decât vrem să propunem? Ce trebuie să știm pentru că o anumită frază să nu fie ambiguă? Sunt câteva dintre întrebările pe care și le poate pune oricine încearcă să analizeze ce se întâmplă atunci când vorbește cu alții. Având ca obiect comunicarea reală prin limbaj, pragmatica propune răspunsuri la astfel de întrebări. Viziunea oferită de pragmatica poate spori eficiența negocierilor de diverse tipuri, a predării limbii materne și a limbilor străine, a comunicării intergrup și interetnice.

Lucrarea de față se adresează studenților de la specializări ca: filologie, comunicare și relații publice, jurnalistică, dar și profesorilor, cercetătorilor în domeniul lingvisticii, al comunicării, sociologiei și psihologiei, precum și tuturor celor pentru care comunicarea prin limbaj este o componentă esențială a activității lor.

ISBN: 973-684-557-5

NR. PAGINI: 112

Editura ALL

COLECȚIA: ALL UNIVERSITAR

Zece mituri ale opoziției democrate

Odată cu căderea regimului comunist, opoziția democrată a încercat să se afirme ca o alternativă credibilă la Frontul Salvării Naționale, urmașul Partidului Comunist, și să depășească imensul său handicap inițial pentru a trece Rubiconul importanței politice. Unul dintre cele mai restrictive din Europa de Est, regimul Ceaușescu a limitat activitatea societății civile, a marginalizat grupurile și indivizii ce puteau oferi alternative politice, a fragmentat societatea și a încurajat paternalismul statal, corupția generalizată, neîncrederea în ceilalți și în guvern și obediența necondiționată față de autoritate. Rolul politic cheie pe care îl joacă opoziția a rămas puțin înțeles, iar primii ani ai tranziției post-comuniste au amplificat aceste probleme. În timp ce Frontul Salvării și-a afirmat rapid controlul asupra procesului politic, opoziția a fost confruntată cu lipsa acută atât de fonduri cât și de personal calificat în organizarea campaniilor electorale, formularea unor programe politice realiste și atractive și analizarea dispasionată a realităților românești. În afara foștilor nomenclaturiști - care în marea lor majoritate au ales să susțină Frontul și sateliții săi - existau puține persoane cu experiență politică și managerială semnificativă pe care opoziția le-ar fi putut prezenta electoratului în postura de candidați electorali. Tocmai de aceea, opoziția a atras în special persoane care se remarcaseră pentru poziția lor anticomunistă fie înainte, fie în timpul dictaturii comuniste.

În ciuda acestui handicap inițial, opoziția democrată s-a bucurat de oarecare succes după 1989. În alegerile generale din 1992, Convenția Democrată, ce includea cele mai importante formațiuni pro-democrate, a devenit opoziția parlamentară a noului guvern format de Frontul Salvării (rebotezat ulterior drept Partidul

Democrației Sociale din România și mai nou Partidul Social Democrat). Tot atunci, candidații opoziției au obținut primăriile marilor orașe, un avantaj pe care l-au păstrat de-a lungul anilor '90.

În perioada 1996-2000, Convenția și Uniunea Forțelor Democrate împreună au controlat o majoritate a mandatelor parlamentare, fiind astfel invitate să formeze guvernul, în timp ce Emil Constantinescu a devenit noul președinte al României, deși PDSR a rămas partidul cu cele mai multe voturi în parlament. Când noi alegeri au fost organizate în 2000, partidele pro-democrate deja își pierduseră capitalul politic și credibilitatea, ajungând a fi recunoscute mai mult pentru corupție, proastă administrare, lipsa de transparență și o politică de alianțe bazată pe oportunism mai mult decât pe dorința de a rezolva problemele urgente ale țării. Doar două dintre aceste partide, Partidul Liberal și Partidul Democrat, și-au reînnoit reprezentarea parlamentară, în timp ce creștin-democrații și-au pierdut suportul politic. După 2000, opoziția oficială a ajuns să fie reprezentată de Partidul România Mare, iar Social Democrații au fost nevoiți să caute o alianță cu Uniunea Democrată a Maghiarilor din România pentru a obține majoritate parlamentară.

Succesul limitat al forțelor democrate în a restructura viața politică post-comunistă a fost explicat ca fiind rezultatul direct al caracteristicilor erei Ceaușescu, modului în care țara a ieșit din comunism, reproducerea elitei comuniste sau cultura politică necivică a țării. Cu excepția lui Vladimir Tismăneanu, puțini analiști au acordat importanța construcțiilor mentale - pe scurt, miturilor - la care subscriu membrii și liderii acestor partide politice. Nici unul dintre miturile identificate mai jos nu este complet necunoscut cititorilor români, de vreme ce jurnaliștii și

comentatorii politici din București, Cluj și Iași le-au identificat, discutat și condamnat rând pe rând. Înainte de a le prezenta este important să amintim că opoziția pro-democrată din această țară include o varietate de partide a căror caracteristici comune sunt inapetența față de Social Democrați și dorința de a vedea democrația românească consolidându-se. Însăși diversitatea câmpului pro-democrat face ca aceste mituri să se aplice fiecărui partid în grade diferite de-a lungul timpului, deși toate partidele fără excepție au îmbrățișat aceste mituri cândva după 1989.

Mitul nr. 1. Liderul este partidul. Partidele din opoziția pro-democrată încă se comportă ca niște clici ce promovează interesele liderilor, nu pe cele ale membrilor lor ordinari. Pare a fi unanim acceptat că liderul acționează drept locomotivă partidului, este singurul care îl aduce la putere și singurul care poate reda în mod acurat interesele și opiniile tuturor membrilor de partid, o viziune ce ignoră faptul că partidul îi dă liderului șansa de a avea o carieră politică și de a ocupa demnități de stat și ca atare, în ecuația partid-lider, ambele elemente sunt la fel de importante. În ceea ce privește ierarhia de partid, singura posibilitate acceptată pare a fi avansarea. Ocupantul unei poziții de conducere în partid, de obicei președinte sau vice-președinte, nu poate decât să mențină acea poziție sau să fie promovat încă și mai sus. Demiterea, sancționarea și pierderea poziției de conducere echivalează cu o gravă insultă ce poate fi redresată doar prin abandonarea partidului și crearea unei formațiuni politice alternative căutând suportul aceluiași segment electoral. Deseori, liderii de partid ce trebuie penalizați pentru ineficiență și nepotism primesc poziții din ce în ce mai înalte și mai lipsite de putere de decizie. Un exemplu recent este cel al lui Ion Diaconescu, liderul creștin-democrat pentru care, pentru prima dată în istoria partidului, o poziție de "președinte de onoare" a fost creată la începutul lui 2001. Acest mit presupune ca liderii și-au obținut pozițiile în virtutea unor criterii obiective ca merite personale deosebite, dedicație față de partid și ideologia acestuia și performanțe excelente în timpul mandatelor exercitate, deși pozițiile de conducere nu sunt deținute pe bază rotativă pe perioade limitate de timp și sunt obținute și pierdute nu în

urma unei competiții deschise între candidați, ci ca urmare a unor manevre de culise bazate pe calculații pe termen scurt. Deseori, liderii își păstrează pozițiile doar pentru că le lipsesc competitori viabili.

Mitul menține o distanță apreciabilă, deseori de netrecut, nu doar între conducerea partidelor și membrii ordinari, ci și între clasa politică care ocupă demnități de stat și electorat. La sfârșitul lui decembrie 2002 canalul de televiziune CNN anunța că președintele american George Bush a vizitat o fundație caritabilă, contribuind pentru câteva ore la crearea pachetelor de ajutoare pentru familiile dezavantajate. Fără îndoială, românii ar sublinia imediat că motivele ce l-au animat pe Bush sunt egoiste, transformându-i gestul într-o cinică încercare de a atrage simpatia unor segmente sociale tradițional înclinate să-i susțină pe Democrați. Calculat sau nu, un astfel de gest ar fi de negândit pentru politicienii români, atenți să evite orice activitate care ar putea știrbi din zidul invizibil care le protejează fragila autoritate dată de fotoliul pe care îl ocupă, nu de merite personale sau activitatea desfășurată în acele poziții. Liderii deseori ignoră opiniile membrilor ordinari, chiar cu riscul de a încălca cele mai minimale reguli de etichetă socială, și insistă ca pozițiile lor să fieacompaniate de toate privilegiile puterii: mașina cu șofer, cohorte de secretare, consilieri și șefi de cabinet, telefoane mobile, salarii și beneficii generoase, toate finanțate dintr-un buget limitat. Puțini dintre ei sunt dispuși să ia autobuzul pentru a se duce la serviciu sau la sediul de partid.

Acest mit încurajează nu numai fașionalismul, ci și ineficiența dacă lideri ce au dovedit în nenumărate împrejurări că nu posedă calități de negociatori sau sunt dezinteresați de viața partidului repetat primesc șanse nemeritate în detrimentul colegilor lor ale căror cariere politice sunt încetinite prin refuzul avansării. Conducerile partidelor pro-democrate au devenit chiar mai numeroase decât cea a Social Democraților, un partid ce probabil are mai mulți membri decât toată opoziția la un loc. După insuccesul din 2000 și pierderea aripilor reformatoare condusă de Vasile Lupu, creștin-democrații și-au creat noi structuri de conducere și le-au lărgit pe cele deja existente într-atât încât

numai Delegația Permanentă include în jur de 90 de persoane, în timp ce numărul vice-președinților se apropie de 30. Mitul însoțește credința ca singur liderul trebuie să decidă detaliile vieții de partid, o constatare ce devine evidentă odată ce sediile centrale ale partidelor sunt vizitate. Liderul personal aprobă mai toate documentele de partid, de la statut până la listele electorale, primește delegațiile străine, reprezintă partidul la reuniuni internaționale și în interviuri televizate, alocă fondurile de partid între diverse destinații și mediază disputele între membri și structurile locale și centrale. În timp ce adjutanții săi se bucură de oarecare autonomie în domeniile pe care le supervizează, nici una dintre problemele considerate a fi esențiale vieții de partid nu este rezolvată fără intervenția directă a președintelui.

Cauzele acestei unice concentrări de putere în mâna unui singur individ - sau a unui grup restrâns de colaboratori apropriați lui - sunt neclare. Poate fi o moștenire a regimului Nicolae Ceaușescu, care a dominat necontestat viața politică a țării pentru un sfert de secol. Centralismul tradițional al administrației românești poate explica de ce eșaloanele de conducere secundare ezită să își asume responsabilitatea pentru decizii de importanță pentru partid, obligându-l pe președinte să le ia. Importanța supremă a președintelui reiese din remarcile unui respondent care atrăgea atenția că fiecare vizitator, membru nemulțumit al vreunei îndepărtate organizații locale a partidului sau jurnalist, insistă să vorbească cu nimeni altul decât președintele partidului, indiferent de importanța subiectelor abordate în conversație. Deși această practică diminuează considerabil timpul de care dispun președinții de partid pentru a rezolva adevăratele probleme ale formațiunilor pe care le conduc, ea dă expresie temerii solicitatorilor că înțelegerile făcute cu adjutanți vor fi anulate unilateral de președinte, o practică oarecum răspândită.

Mitul nr. 2. Organizarea internă a partidului nu este importantă. În timp ce partidele politice occidentale consideră problemele de natură organizatorică ca fiind esențiale, partidele aparținând opoziției pro-democrate românești încă le ignora, deși nici unul nu are puterea structurală a inamicului lor numărul unu, Partidul

Social Democrat. Fără îndoială, puține partide pro-democratice din această țară servesc scopuri similare celor ale partidelor occidentale: de a facilita eficient relația aleși-electorat, de a monitoriza activitatea guvernului și de a o supune atenției opiniei publice sau de a articula interesele și de a agrega solicitările membrilor de partid. Este greu de spus dacă organizarea deficitară a acestor partide le împiedică să îndeplinească acest rol sau dacă refuzul lor de a deveni partide pragmatice cu obiective clar precizate a redus organizarea de partid la nivele ne semnificative.

Deși partidele pro-democrate și-au deschis filiale în mai toate localitățile țării, puține dintre acestea au un număr semnificativ de membri și sunt constant active, și încă și mai puține exprimă interesele comunităților în loc de a promova carierele politice ale patronilor lor locali. Cu excepția Partidului Democrat, aceste partide sunt în general extrem de ezitante în a oferi date concrete privind componența lor. De obicei, conducerile partidelor explică aceasta lipsă de transparență prin nevoia de a nu da muniție inamicilor lor politici, dar deseori este evident că ele însele nu cunosc numerele reale. În loc de a contabiliza conștiincios și periodic numărul celor care obțin și renunță la statutul de membru, partidele preferă să vorbească despre numărul total al simpatizanților și numărul total al celor care le-au susținut în ultimele alegeri, insistând că numărul total al membrilor lor este mult mai mare decât numărul celor care plătesc cotizațiile, deși prin statut numai aceștia din urmă se pot bucura de acea calitate. Chiar și atunci când sunt disponibile, aceste date doar foarte rar merg dincolo de totaluri la nivel național pentru a spune ceva semnificativ privind grupurilor sociale prezente în partid (pe linie de naționalitate, sex, domiciliu, venit, educație sau vârstă), nivelul implicării membrilor în viața partidului (senioritate în partid, opțiuni privind agenda socioeconomică, contribuții financiare totale aduse partidului), structura organizațiilor locale și fondurile de care dispun acestea sau eficacitatea reprezentanților partidului în structurile de conducere ale țării (numărul propunerilor legislative introduse de fiecare membru al parlamentului, numărul scandalurilor de corupție în care sunt implicați membrii partidului, rotația

membrilor de partid în poziții de conducere administrative, durata medie a mandatului sau numărul promisiunilor electorale pe care partidului le-a împlinit).

În afară de transparență, partidele suferă și de o lipsă de strategii practice de întărire a structurilor locale, și ca atare acestea rămân simple mașini de vot în slujba indivizilor pe care îi promovează în structurile de conducere de la nivel județean sau național. Un sistem clar și consistent aplicat de promovare, penalizare și demitere lipsește, la fel cum lipsește o politică coerentă de a atrage suportul unor secțiuni largi ale electoratului cum ar fi sindicatele, antreprenorii, femeile, tineretul și intelectualii. Președinții filialelor județene domină nestingheriți viața politică locală a partidului, la fel cum președintele partidului domină structurile centrale. Acompaniate de discreție și prestigiu, pozițiile de conducere sunt mult disputate de diferitele grupuri de interese prezente în sânul partidelor, creând o atmosferă de competiție perpetuă, indisciplină de partid și feude oarbe între actualii lideri și colegii lor care încearcă să accedă la funcții. Asta nu înseamnă că poziția președintelui nu este adeseori contestată sau că cei ce vor să îi ia locul nu pot să îi știrbească reputația și capitalul politic. Președintele trebuie în permanență să reducă la tăcere și să pacifice facțiunile nemulțumite din sânul partidului care se simt neluate în serios. Uneori, președintele pierde aceasta bătălie și cu ea încrederea partidului, așa cum s-a întâmplat cu Petre Roman, Valeriu Stoica sau Ion Diaconescu.

Organizarea deficitară explică și performanța în general nesatisfăcătoare a celor care au reprezentat partidele democratice în parlament. Nu există încă criterii clare și strategii pentru a-i face pe parlamentari responsabili față de partidele care i-au promovat în parlament sau pentru a le acorda suportul logistic necesar introducerii propunerilor legislative. Deputații și senatorii rămân slabi actori politici incapabili să lupte eficient cu conducerea celor două camere și conducerea propriilor lor grupuri parlamentare, pentru ca mecanismele de suport și nominalizările pentru comisiile parlamentare se fac doar prin intermediul grupului parlamentar. Membrii parlamentului nu dispun de buget, personal sau

birouri proprii și au dificultate în a stabili conexiuni cu electorii pe care îi reprezintă. Nu este de mirare ca plecările de la un partid la altul în timpul mandatului au fost și rămân foarte numeroase.

Mitul nr. 3. Centralismul menține unitatea partidului. Partidele pro-democratice își conduc activitatea internă după principiul centralismului strict, care subordonează structurile locale de la nivel comunal, municipal și județean structurilor centrale naționale din București, locul de unde țara este condusă, fondurile și resursele sunt alocate, deciziile importante pentru toate regiunile țării sunt luate, privilegiile și micile atenții sunt distribuite și carierele politice pot fi lansate. Ani de-a rândul, președinții de partid au fost aleși de Delegațiile Permanente nu de Congrese, o procedură ce nu acordă structurilor locale o voce autentică în selectarea conducerii centrale. Conducerea centrală controlează viața partidului, deseori fără a se simți obligată să își justifice opțiunile programatice în fața membrilor pe care pretinde că-i reprezintă. Comunicarea între lideri și membri rămâne deficitară, aceștia din urmă de multe ori aflând poziția oficială a partidului lor din ziare. Centralismul face ca deciziile centrului să fie transmise către și implementate la nivelul structurilor sub-naționale, astfel încât canalele de comunicare dintre structuri sunt folosite mai mult pentru a înmâna ordine structurilor inferioare decât pentru a primi feedback de la acestea din urmă sau de a facilita dezbateri între cele două nivele. Cu rare excepții, diferențele care caracterizează regiunile țării sunt privite ca fiind prea lipsite de importanță pentru a fi incluse în politicile și în discursul public al partidelor.

Deși majoritatea acestor formațiuni insistă asupra nevoii de descentralizare, nici una nu pare a fi gata să renunțe la centralizare. Lupta dintre structurile locale care caută o mai mare autonomie și cele naționale care încearcă cu încăpățănare să își mențină supremația este evidentă în special în procesul alcătuirii listelor electorale. Până în 2000, se obișnuia ca structurile sub-naționale să propună candidați pentru posturile de deputați și senatori și pentru conducerile centrale iar acestea să ignore aproape complet aceste propuneri. Înaintea ultimelor alegeri generale însă, un număr de filiale și-au

anunțat intenția fermă de a-și impune candidații pe liste, pe motiv că județele nu puteau continua să fie reprezentate de persoane din capitală nefamiliare și dezinteresate de problemele locale. Într-adevăr, experiența arătase că acești candidați făceau prea puțin pentru a apăra interesele locale pe parcursul mandatului, vizitând foarte rar județele și refuzând să asculte doleanțele cetățenilor pe motiv că acestea erau prea punctuale în comparație cu problemele globale ale țării. Creștin-democrații arădeni, de exemplu, s-au plâns de nenumărate ori că deputatul Ion Rațiu vizita foarte rar județul, democrații constănțeni au cerut ca lui Bogdan Niculescu-Duvaz să i se refuze suportul necesar înnoirii mandatului său parlamentar, în timp ce liderii naționali liberali au fost deseori criticați pentru refuzul de a promova personalități locale. Eforturile realizate în vederea descentralizării listelor au avut rezultate mixte, în mare parte deoarece conducerile centrale au refuzat să accepte pierderea influenței.

Mitul nr. 4. Alianțele politice determină succesul electoral și supraviețuirea partidului. Partidele rămân obsedate de alianțe, iar frecvențele coalițiilor și fragmentări sunt probabil cea mai pregnantă caracteristică a sistemului de partid din această țară. Liderii investesc o mulțime de timp și efort în încercarea de a găsi posibili aliați cu care partidul ar putea participa împreună la alegeri. Acest trend corespunde realității că nici o formațiune pro-democrată nu este destul de puternică pentru a câștiga singură o majoritate a mandatelor parlamentare și pentru a forma guvernul. Încă de la începutul anilor '90 aceste partide au înțeles că numai unite vor putea învinge și asuma puterea, succesul Convenției Democratice și al Uniunii Forțelor Democratice demonstrând acest lucru.

Alianțele formale și informale se pun la punct nu numai în vederea participării în alegeri, ci și între alegeri pentru susținerea anumitor propuneri legislative. Din nefericire, într-o țară în care compromisul nu este apreciat și partidelor le lipsește coeziunea internă, alianțele rămân fragile și improbabile. Deseori liderii de partid au ignorat alianțele formale și și-au atacat partenerii, diverse alianțe au fost finalizate doar pentru a fi călcate la scurt timp după aceea pe motive triviale și parteneriatele convenite la nivel național au fost

încălcate la nivel local, acolo unde "baronii locali" au considerat că este mai avantajos să ia partea social-democraților și chiar a naționaliștilor pentru a-și împlini interesele personale și de grup sau pentru a fi siguri că opțiuni importante pentru județ obțineau suportul necesar pentru a fi adoptate de administrația locală. În timp ce creștin-democrații, democrații și liberalii au participat împreună la guvernare între 1996 și 2000, fiecare partid în parte și-a permis să își atace partenerii pe la spate la cel mai mic semn că politicile guvernamentale le afectau popularitatea. Democrații au fost criticii cei mai severi ai premierilor creștin-democrați Victor Ciorbea și Radu Vasile, în timp ce în județele din Transilvania liberalii au luat partea naționaliștilor pentru a submina interesele minorității ungurești, deși la nivel național Partidul Liberal și UDMR aveau un acord de colaborare. În ultimii trei ani, creștin-democrații constănțeni s-au aliat constant reprezentanților Partidului Umanist, partenerul la guvernare al social-democraților, împotriva liberalilor și democraților.

În ciuda centralismului strict, alianțele convenite la nivel național au fost ocazional ignorate sau încălcate la nivel local. În timp ce liderii naționali nu au avut consultări reale cu cei locali în privința politicii de alianțe necesare creșterii și supraviețuirii partidului, liderii locali au preferat să nu implementeze alianțele și să nu le critice în mod deschis expunându-se astfel riscului de a fi sancționați de către centru. Chiar și astăzi, se duc puține discuții în cadrul partidelor în ce privește beneficiile pe care diverse strategii de aliere le-ar aduce structurilor locale de partid. Ca atare pactele de colaborare sunt în general lipsite de flexibilitate și detaliu la nivel sub-național, în ciuda faptului că regiunile României se deosebesc fundamental din punct de vedere socioeconomic, etnic și politic și astfel filialele locale au de făcut față unor combinații diverse de probleme. Interesul personal al liderilor locali de a-și menține influența indiferent de costuri au determinat filialele să caute parteneriate cu social-democrații și naționaliștii în vederea câștigării unor poziții de voce-președinte de consiliu local sau județean și a unor contracte lucrative cu primăriile sau în vederea adoptării unor propuneri legislative considerate cheie pentru comunitatea

locală.

Recentele eforturi ale opoziției pro-democrate de a se coaliza într-un singur bloc electoral în vederea alegerilor din 2004 demonstrează încă o dată impredictibilitatea politicii de alianțe. La sfârșitul anului trecut câteva personalități politice au propus crearea unei noi Alianței Populare. Discuțiile inițiate de Uniunea Forțelor de Dreapta au implicat o seamă de partide pro-democrate din afara și dinăuntrul parlamentului, dar bănuielele că noua formație s-ar plasa sub patronajul fostului președinte Emil Constantinescu au compromis șansele de succes ale noii formațiuni. Deși reprezentanții Uniunii au anunțat succesul negocierilor cu liberalii, aceștia din urmă au negat chiar și că întâlnirea ar fi avut loc. Într-o măsură dramatică, președintele creștin-democrat Victor Ciorbea i-a exclus din partid pe toți colegii săi care susțin crearea noii alianțe. În cele din urmă, deși întreaga opoziție pro-democrată a recunoscut nevoia de unitate, fiecare partid în parte și-a păstrat obiecțiile față de oportunitatea alianței, noua sa conducere, platforma electorală populistă și partenerii invitați să participe la ea.

Mitul nr. 5. Succesul partidului se măsoară în numărul de posturi obținute. Partidele de opoziție au dus în mod constant o politică de office-seeking, nu de policy-seeking. După ce în 1996 a câștigat dreptul de a forma guvernul, preocuparea primară a Convenției Democratice și a Uniunii Forțelor Democratice a fost alocarea cât mai rapidă a numeroaselor demnități de stat deschise peste noapte coaliției guvernamentale. Negocieri elaborate au avut ca rezultat propunerea multor complicate algoritmi politici și întocmirea și reîntocmirea unor numeroase liste de indivizi demni de a asuma aceste posturi în vederea mulțumirii tuturor membrilor coaliției. Lista pozițiilor puse de noii guvernanți la dispoziția simpatizanților, colegilor de partid, clienților și rudelor le includea pe cele de miniștri și secretari de stat, prefecți și subprefecți, ambasadori, directori și președinți ai consiliilor de administrație ale companiilor de stat și ale regiilor autonome, directori de bănci, universități și școli publice, șefi ai direcțiilor teritoriale ale ministerelor centrale și ale numeroaselor agenții guvernamentale însărcinate cu coordonarea unor

activități diverse cum ar fi culte, telecomunicații și vamă. Un lider creștin-democrat a recunoscut în primăvara lui 1999 că discuțiile privind alocarea de portofolii și fotolii au fost mai numeroase, mai lungi și mai intense decât cele privind pachetul de politici sociale și economice pe care noul guvern l-a prezentat electoratului.

Obsesia alocării demnităților a împiedicat partidele pro-democrate să își întoarcă atenția spre problemele socio-economice importante ale țării, rezultând în cele din urmă într-o eficiență guvernamentală extrem de redusă și în imposibilitatea de a îndeplini promisiunile electorale. Într-adevăr, odată ajunse la putere partidele pro-democrate nu s-au grăbit să introducă propuneri legislative, convinse că vor continua să se bucure de suport popular semnificativ atâta timp cât membrii cabinetului susțineau verbal o agendă reformistă. Ambițiosul "Contract cu România" a rămas neîndeplinit, iar situația economică s-a înrăutățit ca urmare a numeroaselor ezități. Luptele fratricide dintre partenerii la guvernare au izbucnit de îndată ce poziții importante au devenit libere pentru a fi ocupate la sugestia conducerilor de partid. Numirile pentru aceste posturi au fost făcute în virtutea loialității față de liderii partidului mai mult decât în virtutea capacităților manageriale și organizaționale ale candidaților și fără ca vreo considerare să fie acordată sinergiei inevitabile dintre posturi. În urma acestui proces, un inginer electronist a fost numit Ministrul Agriculturii, un psiholog a devenit șeful Departamentului Administrației Publice Locale, în timp ce secretar de stat în Ministerul Turismului a fost numit un membru de partid care vizitase diverse regiuni ale țării ca orice alt cetățean român. Cum foarte puțini dintre acești demnitari de stat aveau experiență de conducere, ei și-au căpătat-o din mers, în timp ce luau decizii importante pentru țară. Consecințele s-au văzut.

Mitul nr. 6. Partidul Social Democrat este inamicul nostru numărul unu. Ca și partidele pro-democrate din alte țări est europene, cele din România investesc majoritatea timpului și resurselor pentru a identifica greșelile și promisiunile electorale neîndeplinite ale guvernanților. Guverne din umbră sunt numite periodic pentru a monitoriza performanța puterii

social democrat, conferințe de presă, mese rotunde și seminarii sunt organizate cu regularitate pentru a critica activitatea cabinetului, politici alternative sunt propuse pentru rezolvarea problemelor țării, analize ale declarațiilor membrilor guvernului sunt realizate și implicarea acestora în scandaluri de corupție este urmărită îndeaproape și viguros condamnată. Toată această activitate este prezentată în detaliu pe siteurile electronice ale partidelor pro-democrate. În plus, liderii opoziției sunt rapid compromiși chiar și de acuzațiile de intenție de colaborare cu social-democrații (vezi cazurile Petre Roman și Andrei Marga) chiar și în ciuda lipsei de dovezi concludente.

Fără îndoială, Partidul Social Democrat rămâne cel mai important actor politic al României post-comuniste. În ciuda numeroaselor sale reorganizări, și a pierderii aripii sale reformiste la începutul anilor 90 prin formarea Partidului Democrat, PSD va rămâne o puternică forță politică similară în multe privințe mișcărilor latin americane precum Peroniștii argentinieni sau Partidul Revoluționar Instituțional din Mexic, și chiar și fără liderii săi Adrian Năstase și Ion Iliescu ar putea rămâne unit doar pe baza patronajului pe care îl încurajează. Însă o privire rapidă asupra rezultatelor electorale sugerează că adevăratul pericol pentru România este ridicat nu de social-democrați, care volens nolens au acceptat regulile jocului democratic și au încercat să guverneze în limitele impuse de lege, ci de *Partidul România Mare* și liderul acestuia, Corneliu Vadim Tudor. Dacă în 1992 PRM a obținut doar 3,9 la sută din votul național pentru Camera Deputaților, în 1996 votul naționalist (PRM împreună cu Partidul Unitatii Naționale) s-a ridicat la 10,5 la sută. În 2000, dezamăgit de performanța guvernamentală a social democraților și a blocului pro-democrat, electoratul a susținut PRM ca o a treia alternativă. Doar în urma celui de-al doilea tur de scrutin presidential a reușit Ion Iliescu să îl învingă pe Vadim Tudor, și asta numai după ce mulți dintre dușmanii săi înverșunați au sfârșit prin a încuraja electoratul să dea un vot de blam naționalismului. În alegerile generale din același an, PRM a câștigat 26,4 la suta din vot, devenind astfel noua opoziție oficială.

Pericolul naționalist nu poate fi ignorat într-o țară precum România, scena primelor conflicte inter-etnice din martie 1990, desfășurate cu câteva luni înaintea izbucnirii războiului din Iugoslavia. Partidele șovine și naționaliste, care resping principiul democrat al acomodării minorităților etnice și al acceptării lor ca membri deplin ai comunității politice naționale, au fost o caracteristică constantă a sistemului de partid post-comunist din această țară. Deși conflictele violente nu s-au mai reiterat, sentimentul naționalist și intoleranța față de minoritățile etnice rămân încă semnificative. Fragilitatea cronică a opoziției și lipsa de alternative reale la guvernarea social-democrată nu poate decât să ridice șansele de accedere la putere ale blocului naționalist.

Mitul nr. 7. Performanța opoziției este mult superioară celei social-democrate. În general, partidele pro-democrate consideră că greșelile lor sunt ne semnificative față de cele înregistrate de social-democrați și că este doar vina unei prese dușmănoase că nenumăratele lor realizări rămân neapreciate și neaplaudate. Deși este adevărat că social-democrații, prin simplul lor număr, exercită un control incomparabil asupra vieții politice românești indiferent dacă sunt sau nu la putere, acest mit pare să împiedice opoziția pro-democrată să-și evalueze corect avantajele și dezavantajele și implicit adevăratele sale șanse de succes electoral pe termen lung. Aceste partide nu par a fi gata să recunoască faptul că simpla diminuare a importanței propriilor greșeli și continuul criticism al puterii nu reprezintă o strategie realistă de reînviore a vieții lor de partid. Faptul că social-democraților le lipsește transparența, că aceștia ignoră cu impunitate opinia publică și tolerează implicarea membrilor lor în acte de corupție nu îi dă opoziției voie să facă toate acestea.

Eterna problemă cu care se confruntă toate partidele post-comuniste românești rămîne corupția masivă prezentă la nivelul clasei politice.

Partidele pro-democrate cred că scandalurile de corupție în care sunt implicați membrii lor sunt minore comparativ cu cele ale social-democraților, că membrii lor nu s-au îmbogățit și că, chiar dacă au făcut-o, câștigurile lor au fost minimale față de cele obținute de reprezentanții puterii. Campaniile anti-corupție de

până acum au cunoscut un succes extrem de limitat, deși toate cele șapte guverne post-comuniste românești au promis să-i identifice și să-i aducă în justiție pe acei politicieni care se fac vinovați de fraudă, trafic de influență, clientelism și nepotism. Însă până acum nici social-democrații și nici forțele pro-democrate nu au reușit să traducă aceste promisiuni în practică. Câteva cazuri minore de corupție au fost elucidate, dar nici unul dintre liderii de partid pe care presa l-a acuzat nu a fost pedepsit sau dovedit nevinovat. Deși mai toate campaniile anti-corupție social democrate s-au transformat în cele din urmă în vendete îndreptate împotriva inamicilor politici, suportul pe care opoziția insistă să îl acorde liderilor săi implicați în acte de corupție i-a diminuat considerabil suportul popular de care se bucura. Creștin-democrații au fost sever pedepsiți pentru ignorarea numeroaselor dovezi concrete detaliind privatizările dubioase care au favorizat membrii de partid și acoliții acestora. Presa a speculat chiar că democratul Traian Băsescu și liberalul Dinu Patriciu și-ar fi folosit influența pentru a obține contracte lucrative din fondurile publice. Evident, înainte de a arunca cu piatra, opoziția pro-democrată ar trebui să își clarifice propria poziție și să accepte că legea se aplică nu numai guvernanților.

Mitul nr. 8. Criticarea opoziției nu este binevenită. Un corolar al mitului anterior, cel de față rejectează criticarea opoziției pe motiv că ar servi consolidării poziției social-democraților. De teamă să nu ajute în vreun fel guvernul, liderii opoziției preferă deseori să nu aibă nici o discuție deschisă privind activitatea lor. Partidele din opoziție încă nu sunt pregătite să își recunoască deschis greșelile, toate pretinzând că atât pierderea încrederii populare pe care o suferă cât și performanța lor electorală nespectaculoasă ar fi rezultatul unor factori pe care nu îi pot controla. Dacă trebuie găsit un vinovat, acesta este invariabil cineva din afară: guvernanții care nu susțin inițiativele legislative introduse de opoziția pro-democrată, presa care nu raportează corect realizările blocului pro-democrat, publicul care nu îi înțelege idealurile nobile și chiar observatorii străini care refuză să le acorde recunoașterea și respectul pe care le merită.

Mitul nr. 9. Imaginea este cheia

succesului. Mulți cred că o bună imagine publică este mult mai importantă decât o platformă politică clară sau o performanță guvernamentală eficientă. Ca urmare, partidele din opoziție au promovat o oarecare confuzie ideologică în ceea ce privește principiile pe care le consideră centrale doctrinei lor. Liberalismul promovat de Partidul National Liberal are puternice trăsături oligarhice moștenite din perioada pre-comunistă. În conformitate cu platforma sa politică, Partidul Democrat este o formațiune de centru-stânga care promovează social democrația, deși unele dintre politicile pe care le-a sprijinit de-a lungul anilor au cerut deprecierea standardului de viață în schimbul unei transformări economice ceva mai rapide. Investigând Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat, ziarul Adevarul concluziona că formațiunea nu este 'națională' pentru că "după ani de zile în care și-au urmarit doar propriul interes liderii săi nu pot pretinde ca vorbesc în numele întregului popor" și nu este nici 'țărănesc' pentru că "nici un țăran nu a votat pentru el după 1989". Nici creștin-democrat nu este măcar, pentru că nu observă calitățile creștine de moralitate, umilință și remușcare, este gata să ignore legea și nu aplică principiile democratice la propria sa viață de partid. Într-adevar, partidul niciodată nu a explicat convingător aplicabilitatea unei doctrine politice occidentale, larg asociată cu catolicismul și protestantismul, la o țară predominant ortodoxă cum este România.

Acest mit a alimentat și ideea că nu prea contează ce fac partidele atâta timp cât sunt atente să își păstreze o bună imagine publică prin campanii publicitare costisitoare. Discursul politic este privit, ca urmare, ca având precedent asupra acțiunii politice, o viziune care a costat foarte mult opoziția pro-democrată. A rămâne în centrul atenției publice este unul dintre obiectivele principale ale opoziției românești care trebuie să fie atins cu orice preț. Pentru partidele extraparlamentare, acest deziderat este mai greu de realizat. Editorialele de presă subliniază mereu importanța imaginii, dar politicienii nu trebuie să ignore nici importanța acțiunii politice. Deși România este o societate complexă, presa, televizorul și radioul nu sunt singurele mijloace la îndemâna unui partid dornic să se facă cunoscut electoratului, și chiar și cea mai bună imagine

publică rămâne neconvingătoare dacă acțiunile politice decisive nu sunt luate cu regularitate.

Mitul nr. 10. Opoziția cunoaște cel mai bine dorințele populației. Reprezentanții opoziției românești par a fi convinși că electoratul este lipsit de educație în ceea ce privește procesul politic care, după ei, ar trebui să fie lăsat în seama politicianilor și a consilierilor lor de încredere. Acest mit susține că românii nu au cultura politică necesară pentru a face democrația și capitalismul să funcționeze corect, în mare parte pentru că regimul comunist a distrus spiritul civic și viața comunitară. Nu puțini politicieni și jurnaliști insistă că românii nu ar avea nici un fel de cultură politică și că poziția lor nesofisticată în privința politicului îi împiedică să aprecieze subtilele distincții ideologice care separă partidele politice, continua importanță a opoziției atunci când aceasta încetează să mai critice puterea și urgența reformelor decisive care sacrifică standardul de viață în favoarea implementării democrației și a pieței libere. În suportul acestei poziții, politicienii invocă diverse sondaje de opinie care ar sugera că foarte puțini români pot oferi definiții corecte pentru aceste concepte abstracte, deși foarte puține personalități românești pot ele însele oferi aceste detalii. De aceea, importanța responsabilităților pe care reprezentanții politici le au fața de electorat nu pare a fi complet înțeleasă și nici considerată necesară, de vreme ce se crede că, chiar și atunci când i se explică secretele procesului politic și motivele care animă diversele acțiuni politice, populația nu poate înțelege importanța lor adevărată. Poziția extremă sugerează că influența electoratului needucat ar trebui să fie limitată doar la actul votului o dată la fiecare patru ani, un rău necesar pentru a da legitimitate procesului democratic și clasei politice.

Această atitudine este întâlnită nu numai în rândurile clasei politice, ci și în cadrul Grupului de Dialog Social, ai cărui membri au servit de-a lungul anilor drept consilieri ai liderilor politici creștin-democrați și liberali. GDS și editura Humanitas au publicat un număr de articole și studii în favoarea filosofilor-regi care ar avea ținuta morală și intelectuală pentru a lua deciziile "corecte" pentru și în locul electoratului. Aceasta poziție combină disprețul elitelor politice pre-

comuniste pentru marea masă de cetățeni și poziția intelectualistă noiciană de "salvare prin cultură", ai cărei susținători au preferat să închidă ochii la realitățile comuniste în speranța obținerii libertății de a face cultură presupusă politic neutră. Exemplul clasic al respingerii opțiunilor electoratului rămân editorialele publicate de revista "22" imediat după alegerile generale din 1990 care, prin titluri de genul "Duminica orbului", încercau să explice victoria Frontului Salvării Naționale asupra opoziției.

*

Probabil că nici unul dintre aceste mituri nu poate explica singur succesul limitat al opoziției pro-democrate, dar considerate împreună ele ne ajută să înțelegem de ce România a fost ultima țară din Europa de Est în care puterea a trecut în urma votului în mâinile opoziției și de ce după numai patru ani de guvernare partidele pro-democrate și-au pierdut mare parte din credibilitate și suport popular. Vor fi unii care vor arăta că aceste mituri au fost îmbrățișate nu numai de către opoziția pro-democrată, ci și de social-democrați și chiar de naționaliști. Și aceste partide sunt centralizate sub comanda unor lideri atotputernici cum sunt Adrian Năstase și Corneliu Vadim Tudor, care consideră că în jocul politic imaginea este mai importantă decât acțiunea, susțin lideri implicați în scandaluri de corupție și tind să își blameze indiscriminant inamicii politici pentru toate greșelile și neîmplinirile personale. Dar aceste partide se bucură de avantaje cum ar fi puternice structuri organizatorice grefate pe fostul Partid Comunist și platforme ideologice clare formulate în termeni simpli care atrag o varietate largă de segmente sociale. În vederea alegerilor din 2004 este imperativ ca opoziția pro-democrată să își analizeze onest punctele tari și slabe dacă vrea ca șansele sale de a lua puterea să devină realitate.

Reînnoirea Politicii

Reforma electorală: etapă a restructurării clasei politice

Sistemul politic românesc nu a reușit, la mai bine de un deceniu după schimbarea de regim, să își asigure un suport public stabil. Accidentul electoral din 2000 când un partid anti-sistem s-a clasat al doilea în alegerile parlamentare iar candidatul său la prezidențiale a ajuns în turul al doilea a fost un avertisment al gradului de volatilitate electorală ce se transformă în anii electorali, singurii în care populația poate interacționa cu spațiul politic, în vot de refuz. Dezinteresul față de politică s-a transformat în respingere a politicii. Criza încrederii în politică și politicieni a unei societății ce dorește să acceadă la o reală, și nu doar simbolică, cetățenie, afectează stabilitatea regimului și construcția instituțională. Dezechilibrul inițial al sistemului de partide românesc, permanentizat în deceniul X și reconfirmat și accentuat de alegerile din 2000 contribuie la rândul său la adâncirea faliei ce desparte politica de societate. Manifestându-se

mai ales la nivel parlamentar, și datorită originii cvasi-parlamentare a partidelor politice românești, și în condițiile unui legislativ lipsit de autonomie și transformat de executiv, dar mai ales de Guvern, într-o anexă, politica românească își caută legitimitatea.

Reforma instituțiilor devine astfel crucială nu doar pentru consolidarea eșafodajul politic ci și ca o ocazie de refacere a prestigiului actorilor politici și instituționali. Interesul crescut al publicului pentru reformarea instituțiilor politice indică nu doar percepția sistemului politic ca fiind nereprezentativ, ci și speranța într-o revigorare a vieții politice prin reconfigurarea instituțiilor și dimensionarea acestora în raport cu realitățile sociale și economice. Concilierea priorităților clasei politice cu cele ale societății românești nu mai poate întârzia: neglijarea fracturii sociale poate antrena costuri pe termen mediu și lung iar voluntarismul politic nu se poate

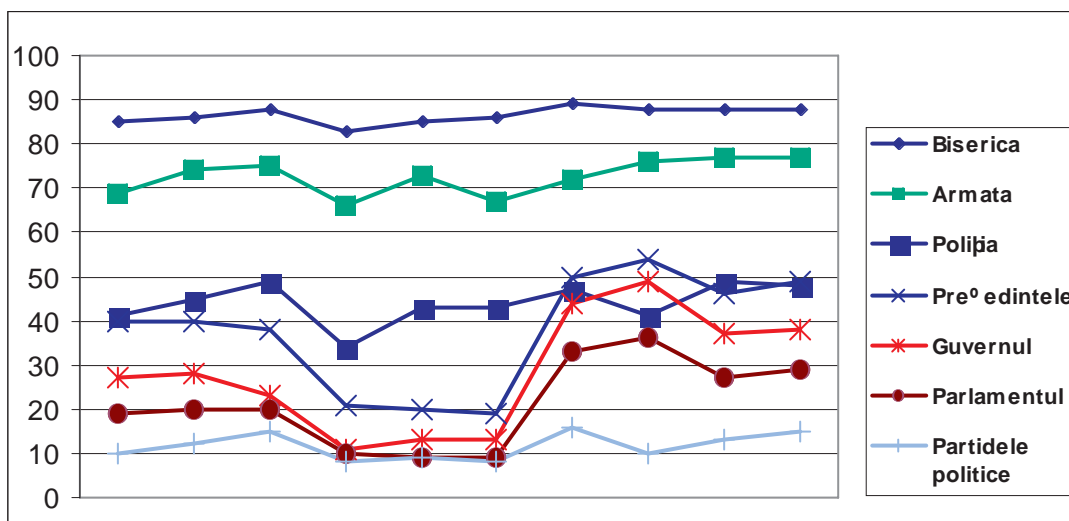

Figura 1. Dinamica încrederii în Biserică, Armată, Poliție, Președinte, Guvern, Parlament și partide politice. Iunie 1998 - noiembrie 2002 (Sursa: BOP-FSD)

Analize

construi pe o bază instituțională atât de fragilă. Fără suportul social ce asigură legitimitate necesară guvernării democratice guvernarea devine o aventură cu final imprevizibil.

Privilegiind mai ales politica doar ca luptă pentru cucerirea sau influențarea puterii și neglijând aspectele strategice, clasa politică românească a optat pentru o delimitare a unui spațiu concurențial restrâns. Această situație a generat pe termen mediu o criză structurală a încrederii. Tranziția spre un alt tip de politică este legată de capacitatea clasei politice de a se profesionaliza. Reușita acestei tranziții ar contribui la creșterea suportului social pentru sistemul politic democratic și legitimitatea clasei politice. Analiza alegerilor și a funcționării sistemului electoral, a influențelor sale asupra politicii românești în ultimul deceniu al secolului al XX-lea constituie un instrument important pentru găsirea remediilor adecvate restructurării sistemului politic românesc.

Diversificarea calendarului electoral a fost considerată o formulă prin care consultarea mai frecventă a cetățenilor ar putea racorda partidele și reprezentanții lor în instituțiile politice la problemele societății. Cumularea tuturor confruntărilor electorale într-un an, așa cum se întâmplă în România, condamnă cetățeanul la aproape patru ani de inerție politică. Apatia,

absenteismul, dezgustul pe care sondajele de opinie le dezvăluie au printre cauze și această strategie prin care partidele și-au rezervat o perioadă de repaus electoral. Dacă urmărim în schimb dinamica alegerilor în statele din vestul Europei vom remarca multitudinea consultării electorale. Diferențierea alegerilor locale, departamentale (județene), regionale, parlamentare sau prezidențiale oferă sistemelor politice democratice posibilitatea ajustării permanente și crește gradul de participare politică. Partidele au astfel posibilitatea testării audienței și a remedierii politicilor.

Ca parte a unei formule de reformare a sistemului politic doar decalarea alegerilor parlamentare de cele prezidențiale nu este suficientă, cu atât mai mult cu cât între cele două consultări electorale nu va exista o perioadă suficient de îndelungată pentru ca o politică să poată fi evaluată. Ca tactică electorală în schimb ea se poate dovedi eficientă. Efectul prezidențialelor asupra alegerilor parlamentare face ca poziția actorilor politici să se diferențieze în funcție de candidații pe care urmăresc să îi promoveze. Unele partide au de câștigat din promovarea unui prezidențiabil, iar unii candidați au de pierdut din asocierea cu partidele care i-au nominalizat. Este cazul președinților în funcție care, dacă partidul lor se află la putere, iar

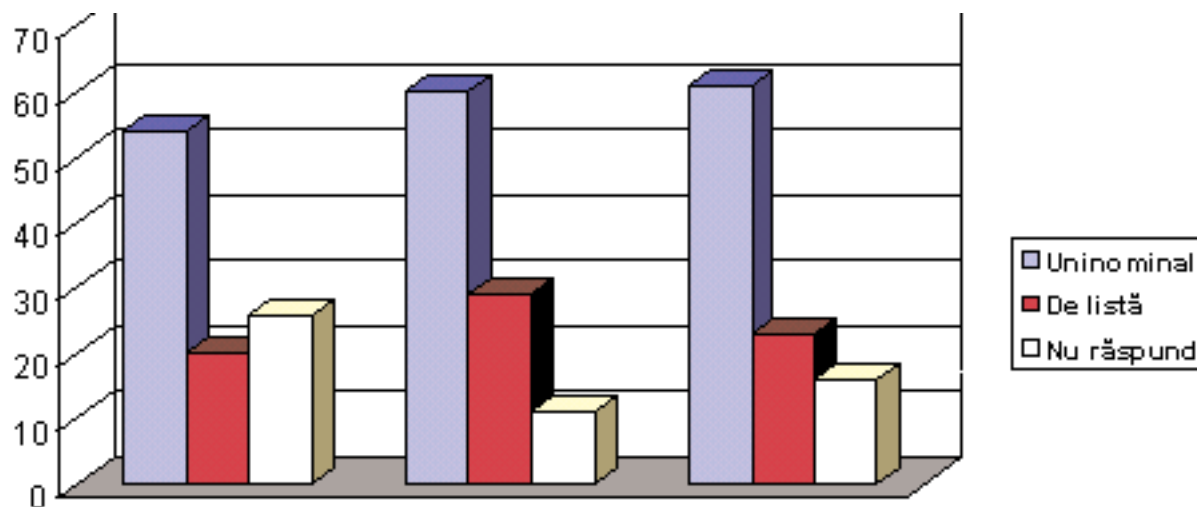

Figura 2. Evoluția preferințelor privind tipul de scrutin între noiembrie 2001 și noiembrie 2002

rezultatele guvernării nu sunt satisfăcătoare, riscă să fie sancționați odată cu partidul. Dar câtă vreme prevalează argumentele electorale, discuția ce se poartă în privința decalării nu a atins încă problema de principiu, cea a lărgirii democrației și a găsirii unei formule politice stabile și eficiente.

Una din soluțiile propuse pentru responsabilizarea clasei politice și pentru consolidarea majorității necesare guvernării vizează schimbarea sistemului electoral. Modificarea tipului de scrutin deși necesară nu este și suficientă pentru a realiza o autentică reformare a politicii românești. Apariția majorității guvernamentale stabile și raporturilor între instituțiile politice sunt elemente ale unei reforme ce trebuie să urmărească eficientizarea, dar și democratizarea reprezentării politice în România. Rolul cetățeanului, influența sa, practic inexistentă astăzi, nu crește automat odată cu transformarea sistemului electoral. Crucial pentru transformarea votului popular în reprezentare la nivelul parlamentar, sistemul electoral modelează sistemul de partide, iar acesta, la rândul său, determină caracteristicile și stabilitatea formulelor guvernamentale. Reforma sistemului electoral a trecut de pe agenda societății civile pe agenda politică sub presiunea constantă a opiniei publice. Sondajele de opinie indică creșterea permanentă a interesului public pentru modificarea sistemului electoral în direcția unuia uninominal, nu doar ca reacție la activitatea partidelor actuale, ci ca permisă a reformei politice.

Dilema majoritar - proporțional domină disputa referitoare la transformarea sistemului electoral. Ambiguitatea termenului uninominal, preferat în dezbaterile publice despre cel mai adecvat sistem electoral, desemnează fie o procedură majoritară ce funcționează după formula "câștigătorul ia totul", fie una mixtă în care proporționalitatea voturilor se reflectă în distribuția locurilor parlamentare. Pe de altă parte sistemul majoritar nu este doar uninominal, ci și plurinominal (de listă, ca în cazul alegerilor prezidențiale americane în care alegătorii votează listele cu marii electori la nivel de stat). Luând forma sistemului majoritar relativ (într-un tur, ca în Marea Britanie sau Statele Unite) sau absolut (în două sau mai multe tururi, ca în Franța sau în România la alegerile prezidențiale), sistemul

majoritar conduce la majorități parlamentare stabile și contribuie la formarea unor guverne puternice, dar pe de altă parte acest sistem implică nereprezentarea aceluși segment din electorat care a votat contra candidatului sau listei învingătoare.

Mai democratică decât sistemul majoritar, reprezentarea proporțională permite o mai bună reprezentare a stării de opinie a electoratului, însă prezintă serioase inconveniente în ceea ce privește stabilitatea și autoritatea guvernelor. Apărută ca o reacție la sistemul majoritar la sfârșitul secolului XIX-lea, reprezentarea proporțională se regăsește într-o formă sau în alta în mai toate statele europene, doar Marea Britanie și Franța practicând formule majoritare. Efecte precum multiplicarea partidelor, ca și conservarea forțelor politice în paralel cu apariția altora noi ce corespund altor diviziuni sociale sau culturale, au dus la apariția sistemului coalițiilor de guvernare și la instabilitate guvernamentală (ca în cazul Italiei până în 1994). De aceea au fost introduse o serie de proceduri majoritare ce au moderat efectul reprezentării proporționale absolute, de tipul pragului electoral sau al selectării de către alegător a preferatului în interiorul listelor de partid.

Combinarea între cele două sisteme electorale, majoritar și proporțional, a dus la apariția sistemului mixt care poate rezolva, într-o manieră acceptabilă, atât problema reprezentării minorității în organele legislative, cât și formarea majorităților necesare guvernelor stabile. Disponând de două voturi, unul proporțional și unul majoritar uninominal, alegătorul își poate manifesta sprijinul pentru interese specifice, dar poate cu ajutorul votului majoritar să susțină și curentele majoritare. Gradul în care diferă raportul dintre votul proporțional și majoritar în cadrul sistemului mixt diferențiază un sistem mixt echilibrat în care 50% din aleși sunt desemnați prin reprezentare proporțională, iar 50% prin vot majoritar (cazul Germaniei), respectiv sistem mixt cu preponderență majoritară sau cu preponderență proporțională.

Considerat ca o tehnică de realizare a reprezentării politice, sistemul electoral este un factor important în reforma politică, influențând modul de recrutare a clasei politice și prin aceasta sistemul de partide, și implicit, stabilitatea și

eficiența guvernamentală. Primă etapă într-un proces laborios, reforma recrutării politice nu se poate reduce doar la modificarea sistemului electoral, dar nici nu poate face abstracție de acesta. Confruntată, la începutul ultimului deceniu al secolului al XX-lea cu o criză ce prezenta unele similitudini cu situația românească actuală, societatea italiană a impus, în procesul de transformare a vieții politice, ca primă reformă, modificarea sistemului electoral. Instaurarea celei de a doua Republici în Italia a fost consecința unei cereri sociale de asanare a politicii, afectată de instabilitate guvernamentală, clientelism și scandaluri de corupție. După 1994 alegerile legislative italiene, desfășurate pe baza unui scrutin mixt, majoritar într-un tur pentru 75% din locurile fiecărei camere și proporțional pentru celelalte 25%, au ilustrat, pe de o parte mobilitatea sistemului de partide în fața constrângerilor la care sunt supuse în procesul de trecere de la un sistem proporțional integral la un sistem mixt cu compensare, pe de altă parte relativitatea reformei electorale câtă vreme celelalte reforme nu au fost îndeplinite. Dacă stabilitatea guvernamentală nu a urmat reformei electorale, media guvernării nedepășind după 1994 1,8 ani, trecerea la practica alternanței la guvernare, într-o țară în care 48 de ani (1946-1994) permanența la guvernare a fost regula, a deschis o nouă etapă în democratizarea societății italiene și în reformarea sistemului politic și de reprezentare.

Cheia succesului procesului de reformare a sistemelor de recrutare a clasei politice stă în capacitatea partidelor de a se transforma, de a-și reorganiza structura, și implicit de a înțelege corect și responsabil rolul dominant pe care îl au. Funcționalitatea unui sistem de partide depinde de modul în care constrângerile electorale creează un anumit spațiu public, atât pentru organizarea sistemului concurențial, cât și din perspectivă strategică. Departe de a fi doar o simplă tehnică, sistemul electoral operaționalizează cultura sau culturile politice existente, cu care interacționează. Multipartidismul specific Europei continentale nu este reflectarea directă a sistemelor electorale (chiar dacă în Uniunea Europeană sistemul reprezentării proporționale dominantă, 11 din cele 15 state aplicând variante ale acestui model), ci dezvăluie tradiții istorice,

specificități sociale și aspecte culturale care împreună contribuie la constituirea unui sistem de partide.

Din punct de vedere legislativ există două posibilități de reformă a sistemului electoral românesc: prin amendarea legilor existente sau prin adoptarea unui Cod electoral. A doua formulă prezintă avantajul reglementării printr-un act normativ unic, ce ar înlocui toate legile în vigoare, a tuturor aspectelor ce țin de organizarea și desfășurarea alegerilor și a referendumurilor, indiferent care ar fi tipul acestora. Codul electoral, opțiune ce a fost asumată de Asociația Pro Democrația și transformată într-un proiect legislativ, ar aduce un plus de coerență și uniformitate în legislația electorală bulversată de nenumăratele amendamente și Ordonanțe de Urgență. Reglementarea acestui domeniu printr-o lege unică ar crea posibilitatea ca revizuirile ulterioare să nu afecteze uniformitatea prevederilor care reglementează diferitele tipuri de alegeri.

Înființarea unei Autorități Electorale Permanente și reglementarea modului de funcționare a acesteia ar fi realizată printr-o lege care se referă la toate tipurile de alegeri și nu prin modificarea Legii 68/1992 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, așa cum a propus Guvernul. Necesitatea unei Autorități Electorale Permanente independente de orice influență guvernamentală se referă atât la atribuțiile privind organizarea alegerilor, parțiale sau generale, cât și la controlul finanțării partidelor politice, dar mai ales, în faza de implementare a unui nou sistem electoral ce presupune votul uninominal, la realizarea unui decupaj electoral neutru. Una din consecințele mai puțin discutate ale transformării sistemului electoral este desenarea circumscripțiilor uninominale. Gerrymanderingul, tehnica prin care delimitarea circumscripțiilor se face pentru a maximiza șansele partidelor la guvernare și/sau a celor fără de care decizia schimbării sistemului electoral nu poate fi luată, dezvăluie o altă dimensiune a interesului pentru modificarea tipului de scrutin. Doar o Autoritate Electorală Permanentă independentă, iar nu sub controlul Guvernului, așa cum s-a impus prin modificarea Legii 68/1992 ar putea realiza un decupaj

Analize

electoral echitabil.

Pe de altă parte calitatea și eficiența activităților de pregătire, organizare și gestionare a procesului electoral ar crește în urma înființării Autorității Electorale Permanente - structură autonomă, cu buget propriu aprobat de către Parlament, cu reprezentare la nivel central și la nivelul celor 8 regiuni de dezvoltare și având în subordine o Comisie pentru Conturi de Campanie și Finanțare Politică.

Dincolo de rolul esențial al Autorității Electorale Permanente în reforma electorală centrul de interes al Codului electoral îl reprezintă modificarea tipului de scrutin pentru alegerea Senatului și a Camerei Deputaților ce ar urma să

nivelul unor colegii uninominale, de către candidații care obțin cel mai mare număr de voturi în fiecare dintre colegiile respective. Celelalte mandate ar urma să fie repartizate la nivelul circumscripției electorale (care se constituie la nivelul uneia dintre regiunile în care a fost împărțit teritoriul țării în cadrul Strategiei Naționale de Dezvoltare), în favoarea unora dintre candidații care pierd alegerile în colegiile uninominale în care candidează. Principiul după care se face acest lucru este cel al asigurării, în cazul fiecărui partid politic în parte, a unei relații proporționale între suportul electoral de care se bucură la nivelul circumscripției și numărul de mandate care îi revin, în total, la nivelul

Partid	Procentul voturilor obținute	Numărul de mandate obținute	Procente obținute după redistribuire		Distribuirea mandatelor de senator în condițiile utilizării scrutinului majoritar uninominal cu un singur tur		Număr de colegii în care partidele ar fi intrat în turul 2, în contextul dat de scrutinul uninominal cu două tururi de scrutin		Distribuirea mandatelor de senator în condițiile utilizării sistemului mixt cu compensare			
			Nr. mandate	%	Nr. mandate	%	Nr. colegii	%	Nr. mandate			%
									Total	La nivelul colegiilor	La nivelul circumscripției	
PDSR	34,43	6	46,15	13	100	13	100**	7	7	0	50.0	
PRM	18,83	3	23,7	0	0	12	92	3	0	3	21,42	
CDR*	12,07	0	0	0	0	1	8	0	0	0	0	
PD	10,93	2	15,38	0	0	0	0	2	0	2	14,28	
PNL	8,67	2	15,38	0	0	0	0	2	0	2	14,28	
Total		13		13				***14	7	***7		

Figura 3. Simularea modului de atribuire a mandatelor de senator de București, în baza rezultatelor înregistrate cu ocazia alegerilor parlamentare din anul 2000, în contextul dat de diferite sisteme electorale

se realizeze pe baza unui sistem mixt cu compensare, având la bază scrutinul uninominal majoritar cu un singur tur. Sistemul mixt cu compensare propus ar presupune ca jumătate dintre mandate să fie câștigate în mod direct, la

circumscripțiilor electorale respective (mandate câștigate la nivelul colegiilor uninominale și mandate obținute la nivelul circumscripției).

Spre deosebire sistemul mixt prin compensare, sistemul majoritar, relativ sau

absolut, induce disproportionalități, de multe ori foarte mari, între suportul electoral de care se bucură partidele politice și reprezentarea lor parlamentară. Aceste disproportii sunt, pe de altă parte, produse în România și de sistemul proporțional utilizat, la alegerile din 2000, disproportii fiind de 9,381. La limită se poate ajunge la situația în care partidul ce obține majoritatea voturilor la nivel național să ocupe toate fotoliile în Parlament, în cazul în care această majoritate este distribuită perfect uniform la nivelul tuturor circumscripțiilor (cu alte cuvinte, dacă obține majoritatea voturilor în fiecare circumscripție).

Sistemul majoritar, în varianta "clasică", ar presupune împărțirea teritoriului țării într-un număr de circumscripții, egal cu numărul de parlamentari ce urmează a fi aleși, în fiecare dintre aceste circumscripții, alegerile urmând a fi câștigate fie de candidatul clasat pe primul loc în cazul scrutinului uninominal majoritar relativ fie candidatul care obține cel puțin 50% din voturi, în cazul scrutinului uninominal majoritar absolut. Pentru a ilustra efectele pe care le-ar produce introducerea unui sistem uninominal majoritar, Asociația Pro Democrația a realizat o simulare a distribuirii mandatelor în contextul dat de acest sistem, pornind de la rezultatele alegerilor pentru Senat din anul 2000, în circumscripția electorală București și pentru celelalte șapte regiuni de dezvoltare.

Prezentăm în figura 3 rezultatele simulării realizate pentru circumscripția București.

Propunerea, prezentată de unele formațiuni politice ca paleativ la reforma electorală, de a introduce sistemul uninominal majoritar doar pentru alegerea Senatului și de a păstra sistemul proporțional cu scrutin de listă pentru alegerea Camerei Deputaților conduce la aceeași disproportie de mai sus. Pe de altă parte utilizarea a două sisteme electorale diferite ar putea duce la constituirea unor majorități diferite de la o Cameră la cealaltă, fapt ce ar determina blocaje în procesul legislativ. O astfel de formulă nu are nici un suport constituțional solid câtă vreme diferențierea dintre cele două camere ale Parlamentului este minimă. Doar în măsura în care Senatul al deveni reprezentatul comunităților teritoriale s-ar putea justifica o diferențiere a

modului de alegere a celor două camere. Reforma sistemului electoral ar presupune și o diminuare a numărului de parlamentari. Numărul de senatori ar urma să fie redus de la 140 la 116 (de la 1/160.000 la 1/190.000 locuitori), iar cel al deputaților de la 345 la 240 (de la 1/70.000 la 1/90.000 locuitori).

Finanțarea vieții politice și a campaniilor electorale este un alt domeniu în care Codul Electoral aduce noutăți importante față de reglementările în vigoare, cea mai importantă dintre acestea constând în transferul atribuțiilor în privința controlului asupra modului în care se respectă reglementările cu privire la finanțarea campaniilor și la cheltuirea fondurilor în campaniile electorale, de la Curtea de Conturi la Autoritatea Electorală Permanentă, mai precis la Comisia pentru Conturi de Campanie și Finanțare Politică din subordinea Autorității. Spre deosebire de Curtea de Conturi, Comisia pentru Conturi de Campanie și Finanțare Politică ar urma să capete atribuții specifice controlului finanțării politice, iar membrii acestei Comisii s-ar specializa în metodele de lucru specifice acestui domeniu. Autoritatea Electorală Permanentă ar urma să contribuie la transparența activității de finanțare a campaniilor electorale, prin crearea și gestionarea unui sistem informațional prin care orice cetățean să poată afla lista de donatori ai oricărui candidat, ai oricărui partid politic sau ai oricărei alianțe și sumele donate de respectivii, precum și sumele donate de orice persoană fizică sau juridică pentru susținerea unei campanii electorale și destinațiile acestor sume.

Disponibilitatea reală a clasei politice românești de a răspunde cererii publice de reformare a spațiului politic reprezintă un examen al capacității de relaționare și adaptare a politicului la impulsurile pornite dinspre societate. Că românii sunt în cunoștință de cauză atunci când răspund operatorilor de teren ca doresc un sistem uninominal o dovedește și sondajul realizat de INSOMAR în ianuarie 2003 în care 80% dintre respondenți precizau că prin vot uninominal înțeleg să voteze persoane cunoscute iar nu liste. Listele de partid percepute ca fiind surse ale corupției politice și ca forme de eludare a controlului cetățenesc nu mai pot asigura legitimitatea procesului electoral.

Dar reforma sistemului electoral deși necesară, nu este și suficientă pentru a revigora viața politică românească. Schimbarea sistemului electoral și introducerea unui Cod electoral nu reprezintă decât fundamentul instituțional pentru o restructurare a politicii românești în sensul recuperării cetățeanului ca element central al politicii.

BIBLIOGRAFIE:

- Rein Taagepera, Matthew Soberg Shugart, *Seat & Votes. The effects & Determinants of Electoral Systems*, New Haven & London, Yale University Press, 1989
- R. J. Johnson, Political, *Electoral and Spatial Systems*, Oxford, Clarendon Press, 1979
- Arendt Lijphart, *Modele ale democrației*, Iași, Polirom, 2000
- Cristian Preda, "Sistemul politic românesc după patru scrutinuri", în *Studia politica*, vol. 1, nr. 1, p. 246
- Pierre Martin, *Sisteme electorale*, București, Monitorul Oficial, 1998
- Jean-Marie Cotteret, Claude Emeri, *Les systemes electoraux*, Paris, Presses Universitaires de France, 1978
- Ion Alexandrescu et aliteri, *Enciclopedia partidelor politice din România*, București, Mediaprint, 1995

Sfera Politicii - 100 de numere

1 Doctrină și realități	49 Instituțiile noi puteri
2 Civic/Politic	50 După Madrid
3-4 Partidele în mișcare	51 Contractul cu România
7 Europa	52 Serviciile secrete
8 O mie nouă sute șazeci și opt	53 Islamul și politica
9 Intelligence și strategie	54 80 de ani de la revoluția bolșevică
10 Un an de la alegeri – Bilanț	55 Un an de guvernare
11 Noua clasă politică	56 Bilanț
12 Mass-media și sistemul politic	57 Criza politică
13 Separarea puterilor în stat	58 În căutarea identității
14 Rusia – Geopolitică și geostrategie	59 Capitalismul nostru
15 Societate și instituții	60 Anul 1948
16-17 Partidele și structura lor	61 Holocaust vs. Gulag
18 Europa din nou	62 Cărți și autori
20 Stânga	63 Zona gri
21 Cultura politică	64 Mass-Media AZI
22 Germania	65 Doi ani de guvernare
24 Corupție politică	66 Bilanț 1998
26 Impactul televiziunii	67 Mineriade
27 Biserica și politica	68 NATO 1999
29-30 Mentalități	69 Ecumenism & Politică
31 România – încotro?	70 Kosovo
32 Antisemitism	71-72 Feminism
33 Mituri și ritualuri	73-74 Balcani: prezent
34 1995	75 Reforma instituțională
35 1956	76 Zece ani de la căderea zidului Berlinului
36 Democrație locală	77 Helsinki
37 Ceremonii politice	78 Bilanț 99
38 Populism	79 Început de campanie
39 Istoriografie românească	80 Negocieri
40 NATO	81 Republică și monarhie
41 Știința Politică în România	82 Extremismul politic
42 Utopie, urbanism, politică	83 Alegerile locale
43 Opțiuni politice românești	84 Banii și politica
44 Constituția	85 Orașe distruse
45 Politică și Educație	86 Președinția
46 Despre schimbare	87-88 Alegeri 2000
47 Gender	89 Parlamentul
48 Noua putere din România	90 Noua guvernare
	91-92 Mituri și fantasme
	93-94 Politică și Secret
	95-96 Afaceri internaționale și România
	97-98 Relațiile româno-maghiare
	99 Cooperarea regională
	100 Spre NATO

Europa și țaranii din România

Uniunea Europeană și România profundă

La mai bine de 13 ani de la revoluția din decembrie, un reper astăzi prăfuit și ascuns în neclaritatea unei raportări de la care nu se mai revendică originalitate, a devenit limpede că "intrarea în Europa" nu se va produce prin revendicări geografice (Am fost dintotdeauna așezați în inima Europei.) sau culturale (Tradițiile și cultura noastră sunt europene prin definiție.), ci va urma un curs politic și economic pe care, vai, ca în atâtea alte cazuri, alții l-au parcurs deja cu succes (între fostele țări comuniste din spațiul ex-sovietic aspirante la Uniunea Europeană, România și Bulgaria sunt acum singurele țări care au rămas în afara acesteia). Fundația pentru o Societate Deschisă a încercat de curând să aproximeze unele dintre jaloanele mersului românesc către Europa printr-o cercetare sociologică, EuroBarometrul rural, care studiază cantitativ și calitativ opinia publică asupra Uniunii Europene, aplecându-se asupra opțiunilor populației rurale din România¹. Cum construiește populația rurală perspectivele României de integrare în Uniunea Europeană și care sunt reprezentările ei cu privire la aceasta sunt subiecte de interes imediat. Este Uniunea Europeană o organizație abstractă, un organism internațional care ne evaluează performanțele sau un proiect politic în care românii se consideră implicați și angajați? Deocamdată, Uniunea Europeană pare un țarm către care ne lăsăm purtați, când îndepărtându-ne, când apropiindu-ne, ca într-un balans între iluzie și realitate (o realitate pe care miile și miile de români plecați în statele vestice au posibilitatea să o testeze și să o cunoască la fața locului). O lectură a EuroBarometrului rural este cu atât mai folositoare în tot acest balans, cu cât datele seci pot fi scrutate mai îndeaproape discurs public pro - sau sceptic- european care impune

opinii publice de la noi în legătură cu Uniunea Europeană cu precădere o problemă de tip cultural: cum se vom păstra identitatea națională, cu ce va contribui România la cultura europeană, ce prejucții și ce avantaj din perspectivă națională presupune aderarea la Uniunea Europeană?

Atitudine și cunoaștere

Ca și în alte situații în care au de optat pro sau contra instituțiilor internaționale occidentale, românii au și în cazul Uniunii Europene opinii constant favorabile. Aceasta pare să fie o caracteristică a opiniei publice românești, cauzată de o anumită experiență istorică, de altfel confirmată de comunism, care unilateralizează în ultimele două secole opțiunile politice către Occident, și nu neapărat o opțiune specifică legată de Uniunea Europeană. Din cercetare FSD, reiese că majoritatea populației adulte din România consideră utilă integrarea în Uniunea Europeană.

	Mai 1999	Oct 1999	Mai 2000	Nov 2000
Da	70%	67%	68%	68%
Nu	14%	12%	8%	11%
NR	16%	21%	24%	21%

Credeți că pentru țara noastră este folositoare integrarea în Uniunea Europeană??

În afara acestei majorități, o cincime din populația adultă a țării, fie nu are capacitatea de a

Analize

evalua efectele integrării europene asupra țării noastre, fie consideră că nu va avea nici un efect, fie se opune (aprox. 4%) acesteia din diferite motive. Dintre cele trei grupuri sugerate mai sus, incompetenții și parohialii, sunt puternic reprezentați la nivelul populației rurale. Astfel, de exemplu, 78% din populația rurală a auzit de cererea României de a deveni membră a Uniunii Europene, 2% nu răspunde la această întrebare, iar restul de 20% nu are cunoștință de eveniment. La o altă întrebare referitoare la faptul dacă este bine ca România să adere la UE răspunsurile pozitive în mediul rural se ridică la 60%, cele negative la 6%, non-răspunsurile ating 3%, în timp ce 31% din populația rurală răspunde nu știu. La întrebarea “În România o mulțime de oameni știu o mulțime de lucruri despre Uniunea Europeană, politicile și instituțiile sale, în timp ce alții nu știu absolut nimic. Dvs. unde vă situați pe această scală?” răspunsurile pe o scală de la 1 la 10 sunt următoarele 1 - 25%, 2 - 16%, 3 - 13%, 4 - 9%, 5 - 15%, 6 - 5%, 7 - 3%, 8 - 3%, 9 - 1%, 10 - 1%.

După cum se observă din datele de mai sus, asimetria “atitudine puternică - lipsă de cunoaștere” caracterizează și răspunsurile subiecților din mediul rural, așa cum caracterizează, într-un plan mai general, situația tuturor românilor față de Uniunea Europeană. Această asimetrie se manifestă printr-o atitudine pozitivă puternică în favoarea integrării europene și a probabilelor rezultate pozitive ale acesteia (de altfel, este greu de conceput o atitudine pozitivă dacă reprezentările despre finalități ar fi fost preponderent negative) și o lipsă de cunoaștere cu privire la problematica legată de integrare și Uniunea Europeană. Nu este vorba neapărat de o cunoaștere validă despre complexitatea instituțională a UE, sau numai de o cunoaștere difuză a acestei complexități, ci pur și simplu de informație, de un tip de cunoaștere direcționată către acele elemente din programele de integrare care ar fi de presupus că ar trebui cunoscute din împrejurări de viață de zi cu zi. Astfel, la întrebarea *Ați auzit de programul SAPARD al Uniunii Europene?* numai 35% dintre subiecți au răspuns afirmativ, restul de 65% declarându-și ignoranța³. Dintre cei care au auzit de programul SAPARD numai 47% cred că programul se li se adresează și lor, 35% dintre ei fiind convingși că

programul SAPARD nu-i privește. Lipsa informației specifice poate fi descrinsă și din

	A. Condițiile de igienă pentru obținerea de lapte și carne			B. Viile hibrid		
	da	nu	nr	da	nu	nr
	38%	56%	6%	17%	74%	9%
Cunoașteți reglementările legale privind... Ași fi de acord cu introducerea unor restricții privind...	63%	23%	14%	38%	37%	25%

următoarele date:

*Intrarea României în Uniunea Europeană presupune și niște restricții referitoare la calitatea și siguranța alimentelor.*⁴

Cunoașterea cu privire la integrarea europeană ar trebui să fie o caracteristică nu doar a persoanele individuale ci și a instituțiilor din mediul rural. De exemplu, în conformitate cu EuroBarometrul rural principala sursă de informare a populației în legătură cu programul SAPARD o reprezintă:

- televiziunea - pentru 82% dintre cei care au auzit de program (România 1, urmat la mare distanță de PROTV, Antena 1 și TVR 2);
- radioul - 35% dintre cei care au auzit (România Actualități, urmat la mare distanță de Europa FM și diferite radiouri județene);
- presa scrisă - 23% dintre cei care au auzit (Adevărul mai ales, Evenimentul Zilei).

Primăria nu constituie o sursă de informare decât pentru una din zece persoane încadrate în grupa persoanelor informate. Cu toate acestea, în majoritatea comunelor în care s-a făcut cercetarea, autoritățile locale au depus dosare pentru fonduri și programe de dezvoltare, iar dintre acestea peste jumătate accesează fonduri SAPARD. Nu este destul de clar dacă aplicația este un rezultat al unor inițiative locale sau, de vreme ce majoritatea comunelor sunt interesate în aceste programe, aplicația este rezultatul unui demers centralizator instituționalizat (n-ar fi

Analize

neapărat un lucru rău). Acest lucru se vede și din faptul că din cele 152 de primării investigate 93,4% obțin informații privind programele Uniunii Europene prin intermediul Consiliului Județean, 72,4% ca urmare a anunțurilor oficiale de la prefectură și abia 45% din mass-media. Faptul că primăriile aplică în majoritatea lor în programe ale Uniunii Europene, în vreme ce cetățenii sunt atât de puțin informați în legătură cu aceste inițiative semnaleză de bună seamă un deficit de comunicare, dar în același timp și aspectul necomunitar al unor asemenea demersuri în plan local, care sunt înțelese probabil ca un fel de îndatorire administrativă, decât ca pe un moment și un instrument mobilizator în plan local.

Abordare valorică - abordare pragmatică

Asimetria "atitudine puternic pozitivă - lipsa de cunoaștere" (informație specifică) este subînținsă de un alt raport, acela dintre abordarea valorică - abordarea pragmatică a integrării europene. Astfel, 60% din subiecții din mediul rural consideră că este bine ca România să adere la Uniunea Europeană. Întrucât nu există informații cu privire la determinarea bine-lui vizat, dacă el privește aspectele generale ale integrării sau cele individuale, sau pur și simplu se referă la aprecierea unei linii politice putem vedea în această opțiune majoritară o alegere deopotrivă

După părerea dvs., România este pregătită să adere la (să intre în) Uniunea Europeană, în ceea ce privește⁵..

	Da, pe deplin	Da, parțial	Nu	Nu știu	Nu răspunde
Dezvoltarea economică	5%	28%	33%	33%	1%
Agricultura	4%	22%	44%	29%	1%
Respectarea drepturilor omului	6%	28%	33%	32%	1%

valorică și pragmatică: este bine în general pentru România să adere la Uniunea Europeană, deoarece discursul public ne arată că locul nostru este în Uniunea Europeană sau scopul nostru este aderarea la Uniunea Europeană, iar prin aderare

situația generală a țării noastre se va îmbunătăți.

Așa cum rezultă și din tabelul de mai jos, atunci când nu se declară incompetenți, măcar 44% dintre subiecți consideră că integrarea în Uniunea Europeană nu reprezintă tocmai punctul forte al României. Nu cred că trebuie să vedem neapărat în această judecată rodul unei evaluări individuale, ci un ecou al felului în care discursul public tratează la rândul lui problema dificultăților numai presupuse sau posibil reale pe care agricultura românească le va avea de suportat ca urmare a aderării. În acest context s-ar putea ca Uniunea Europeană să fie văzută ca un nou liman pentru problemele existente, să traducă dorința de schimbare, la rândul ei abstractă, atât de prezentă la noi. Transformarea dorinței în nostalgie ține într-un fel de mecanisme tranziției noastre. Suntem doritori de economie de piață și de privatizare, nu punem mecanisme de a le obține în mișcare și devenim ulterior nostalgicii unei "adevărate autonomii de piață" și ai unei "adevărate privatizări". Abordarea pragmatică se dizolvă pe această cale în inacțiune.

Construcția așteptării

Lipsa informației direcționate, specifice transparențe și în construcția așteptărilor în perspectiva integrării europene. Trebuie observat însă procentul destul de ridicat, aproximativ 50% (NS+NR+NC) care nu se pronunță în privința

unor probleme care ating într-un fel sau altul posturi cu care se confruntă sau care nu lipsesc în mediul lor de viață (cum ar fi punerea pe picioare a unei ferme sau subvențiile pentru agricultură). Construcția așteptărilor personale în legătură cu

Analize

Opinie dominantă (așteptări) asupra consecințelor aderării României la UE⁶

	Deloc informat, dar are opinii referitor la UE	Se informează sistematic și are opinii referitor la UE	Deloc informat și "nu știe" nimic despre UE	Se informează sistematic, dar "nu știe" nimic despre UE	Total
Posibilitățile dvs. de a pune pe picioare propria fermă	4,9	11,2	0	0	5,3
Șansele tinerilor din sat de a găsi un loc de muncă	23,8	31	0,1	0,4	16,3
Veniturile dvs. și ale gospodăriei dvs.	15,8	19,6	0	0,1	9,9
Subvențiile pentru agricultori	15,1	28	,0	0,1	13,9
Șansele de a vinde produse obținute în gospodăria dvs.	12,2	12,3	0	0	6,2

Credeți că prin intrarea României în Uniunea Europeană...?⁷

	Ar crește	Ar scădea	Ar rămâne la fel	NS	NR	NC
Șansele de a vinde produse obținute în gospodăria dvs.	26%	5%	23%	34%	1%	11%
Subvențiile pentru agricultori	38%	4%	16%	41%	1%	11%
Posibilitățile dvs. De a pune pe picioare propria fermă agricolă sau zootehnică	23%	5%	21%	35%	2%	2%
Șansele tinerilor din sat de a găsi un loc de muncă	41%	6%	18%	33%	1%	1%
Veniturile dvs. și ale gospodăriei dvs.	32%	3%	27%	37%	1%	0

integrarea europeană este legată strâns de stocul de informații disponibile ale indivizilor luați în parte (vezi tabelul privind opinia dominantă), deși așa cum se subliniază în EuroBarometru o treime din grupul incompetenților și trei sferturi din grupul parohialilor ar vota "pentru" în cazul organizării unui referendum pentru integrare. Și în acest caz, se dovedește că așteptările din mediul rural legate de integrarea europeană se construiesc cel mai adesea în planul destul de cețos al discursului public care reprezintă integrarea

europeană ca pe un fel de condiție generală a unui proiect viitor de esență națională în care indivizii au a se implica abia în perspectiva satisfacerii acesteia.

NOTE

- 1- Fundația pentru o Societate Deschisă, România, EuroBarometrul Rural, 2003
- 2- Sursa: Fundația pentru o Societate Deschisă, România, EuroBarometrul Rural, 2003, p. 8
- 3- Sursa: Fundația pentru o Societate Deschisă, România, EuroBarometrul Rural, 2003, p. 31

- 4- Sursa: Fundația pentru o Societate Deschisă, România, EuroBarometrul Rural, 2003, p. II
- 5- Sursa: Fundația pentru o Societate Deschisă, România, EuroBarometrul Rural, 2003, p. II
- 6- Sursa: Fundația pentru o Societate Deschisă, România, EuroBarometrul Rural, 2003, p. 9 (Autorii Eurobarometrului prezizează că variantele de răspuns posibile au fost ar crește, ar scădea, ar rămâne la fel, nu știu, nu răspund. Pe baza răspunsurilor a fost calculat indicele opiniei dominante la nivel de grup, conform formulei (Pozitiv - Negativ*) (Total - Neutru)*100/Total*Total. Indicele ia valori de la - 100 la 100, unde: valoarea maximă înseamnă că toți indivizii din grup răspund ar crește, valoarea minimă înseamnă că toți indivizii din grup răspund ar scădea, în timp ce valoarea 0 indică fie că indivizii nu răspund sau spun nu știu sau optează pentru ar rămâne la fel).
- 7- Sursa: Fundația pentru o Societate Deschisă, România, EuroBarometrul Rural, 2003, p. II

Semnale

Partide politice în Europa centrală și de est

Waele, Jean-Michel (editor)

Profesor la Université Libre din Bruxelles, Jean-Michel de Waele coordonează un volum care urmărește să facă bilanțul partidelor politice din Europa centrală și de est. Cartea tratează patru mari probleme: implantarea geografică a partidelor și relația lor cu anticomunismul; reconversia partidelor comuniste; clivajele politice în jurul cărora se structurează partidele din țările Europei centrale și de est, pentru a descrie sistemul lor de partide, familiile politice reprezentate în fiecare țară; în sfârșit, rolul partidelor în cadrul democratizării regiunii și efectele aderării la organizațiile internaționale. Relevând specificitățile fiecărui stat, cartea permite de asemenea compararea peisajelor politice din fostele democrații populare cu situația din Europa occidentală.

Traducător: Ramona Comana, Ana Dobre, Dorina Iuga și Ninucia P

Anul apariției: 2003

Numar pagini: 304

ISBN: 973-50-0427-5

În pregătire

Editura: Humanitas

4. Să le luăm în ordine, dar de-

Euro-scepticism, euro-stoicism, euro-cinism și euro-epicurianism

andoaselea. Românii sunt, de fapt, euro-epicurieni. Pentru destui dintre noi, integrarea euro-atlantică nu este altceva decât un substitut pentru tranziția de la ceaușism (acronim: ssmd) la "capitalismul multilateral dezvoltat" (cmd), ce ar exista în Europa cea imaginată. Desigur, integrarea se realizează de către o Românie imaginată, într-o Europă imaginată, o Europă ce are de toate (și ne "dă" de toate), scutindu-ne de durerile tranziției - pe scurt, o integrare văzută în calitate de anestezic, pentru evitarea "durerilor facerii".

3. Europeanii, la rândul lor, sunt euro-cinici; de fapt, ei nu ne vor (nici pe noi, nici pe țiganii noștri - dar nici pe ai lor -, nici pe unguri, nici pe polonezi, și nici măcar pe cehi), pentru că suntem săraci, costăm prea mult, i-am trage în jos și, în genere, complicăm enorm ecuația de la Bruxelles. "- Ce citești acolo, stăpîne ?", îl întreaba Polonius pe Hamlet, iar acesta răspunde: "- Vorbe, vorbe, vorbe!"; cam la fel se întâmplă și cu așa-zisele "negocieri" de aderare. Să fie clar, o dată pentru totdeauna: nu există nici un fel de proces de negociere a integrării României (sau Ungariei, Poloniei etc.) în Uniunea Europeană (UE); pur și simplu, statele candidate trebuie să îndeplinească o serie de criterii, fără nici un fel de derogare (cum se va fi întâmplat în cazul Spaniei sau Greciei), să adopte nesmintit *aquis*-ul comunitar și, mai ales, să nu sufle în front. Pentru controlarea acestui proces există nicaiva birocrati (numiți și euro-functionari), atât la Bruxelles, cât și la București, iar atitudinea acestora poate fi, uneori, comparată cu cea a vestiților aroganți consilieri sovietici din anii '50. Dar și cu aceea a aroganților americani în Europa de Vest sau în

Japonia, după 1945.

Euro-funcționarii (dar și alții, asimilabili acestora, cum ar fi funcționarii Băncii Mondiale, ai FMI, ai BERD, ai feluritelor agenții ale ONU etc.) sunt, în realitate, chiar niște funcționari, iar nu îngeri, făpturi perfecte, mesageri veniți dintr-o altă lume. Și mai răi decât euro-funcționarii, în aroganța lor față de "băștinași", nu sunt decât subordonații lor, cei recrutați pe plan local; idealul lor este, evident, acela de a deveni euro-funcționari, eventual chiar la Bruxelles - iar pentru aceasta nu se precupește aproape nimic. Arsenalul bizantin al românilor este, însă, de departe, întrecut de bizantinismul (unii l-au numit chiar balcanismul) bruxellian.

Cea mai recentă dovadă de euro-cinism a venit acum câteva săptămâni de la Ankara, unde un ziar de stânga, "Aydinlic", a început să publice extrase picante din e-mail-urile scrise de Karen Fogg, șefa Delegației Comisiei Europene în Turcia. Până acum câțiva ani, Karen Fogg a avut aceeași înaltă funcție, dar la București - și a avut și aceeași echipă (de pildă, Simon Mordue, responsabil cu coordonarea însemnatelor fonduri PHARE), precum și aceeași agendă (minorități etnice, religioase sau sexuale, multiculturalism, regionalizare, drepturile omului, feminism, printre altele). Dar turcii sunt foarte mândri de țara lor, și nu prea le-a căzut bine atunci când e-mail-urile doamnei Fogg îi denumeau drept "câini puturoși", sau când și-au dat seama că o anumită campanie de presă împotriva președintelui Turciei a fost orchestrată (și plătită) de către aceeași doamna Fogg. De asemenea, s-a dezvăluit și faptul că presa kurda este finanțată de la Bruxelles, la solicitarea lui Karen Fogg. Vor mai

fi fiind și altele, dar o hotărâre a unui tribunal de la Ankara a oprit, deocamdată, continuarea publicării.

Din proprie experiență, pot să spun că, totuși, Karen Fogg este mult, mult mai "bine" în comparație cu alți euro-funcționari, ca de pildă Fokion Fotiadis, care i-a urmat în "tronul" de la București; de pildă, după ce am tipărit un articol în "Dilema" (nr. 401/20 Octombrie 2000), domnul ambasador i-a scris ministrului meu și i-a cerut să fiu dat afară. Același lucru l-a făcut Fokion Fotiadis după ce am dat un interviu la BBC (de astă dată, domnul ambasador a anexat la scrisoare și ... banda audio); motivul? În acel interviu declarăm că este treaba UE să controleze cum sunt cheltuiți banii din proiectele PHARE ce se derulează în țara noastră, dând ca exemplu de exagerare salariul lunar de 12.100 EURO pe care îl avea șeful unui anumit program (de aleviere a sărăciei etc.), o persoana sub 30 de ani, și cu calificări academice modeste. De asemenea, mi s-a părut că a plăti peste 750 de "euroi" pentru o singură zi de expertiză, a unui expert occidental, este, de asemenea, indecent. Dacă, în genere, proiectele europene nerambursabile, de tip PHARE, trebuie să trimită înapoi, în Europa, circa 20% din sumele angajate, acel proiect a expediat în Vest aproape dublu, după câte știu eu. Leafa mea (sau a ministrului meu, sau a Primului Ministru al României) se găsește în Monitorul Oficial, pentru că este vorba despre bani ai contribuabilului din România; în schimb leafa cutărui euro-funcționar, reprezentând bani ai contribuabilului european, e socotită mare, mare secret. De ce? Cui folosește această lipsă de transparență?

Dincolo de asemenea anecdote, ce sugerează o situație uneori jalnică a euro-funcționării, cred că s-ar cuveni să stea observația că principalul obstacol în calea unor relații normale între țările UE, pe de o parte, și țările candidate, pe de altă parte, rezultă din aproape perfectă opacitate pe care primele o practică față de cele din urmă. E.G.: reprezentanții țărilor candidate nu au fost poftiți să participe la dezbaterile pe marginea viitoarei Constituții Europene, cea care se elaborează în prezent sub supravegherea unui fost președinte al Franței.

2. Revenind la cele patru ispite enunțate

în titlul acestor rânduri, cred ca euro-stoicismul este ceva ce s-ar cuveni sa caracterizeze cetățenii țărilor candidate; până acum, doar ungerii și cehii au dat dovada de așa ceva. Polonezii au cam început să mârâie, din cauza amânării subvențiilor agricole pentru următorii zece ani, se pare. Româniii încă nu au habar despre euro-stoicism, după cum, în genere, ei nu prea au habar nici despre UE, nici despre aquis, nici despre ceea ce îi așteaptă pe termen mediu și lung; românii sunt ferm ancorați, deocamdată, în euro-epicurianism (de fapt, doar un imaginar euro-hedonism).

1. Euro-scepticismul se întâlnește foarte rar în Europa de Vest, și deloc în cea Centrală și de Răsărit; din câte știu, doar în Marea Britanie există, cu adevărat, euro-scepticism. Dar acolo există o foarte specială relație cu SUA, în măsură să producă și să întrețină asemenea rafinate. Se prea poate ca David Hume să mai trăiască, astăzi, doar în Marea Britanie.

Restul e tăcere.

După atentatele anti-americeane de la 11

George Surugiu,

Teroristul, un personaj "scos la pensie"

septembrie 2001, numeroase voci au ținut să atribuie industriei filmului din Statele Unite o responsabilitate retroactivă față de tot ceea ce s-a întâmplat la World Trade Center din New York și Pentagon. Printre "acuzatori" s-au numărat nume celebre, inclusiv cel al regizorului Robert Altman, autor consacrat de producții precum *The Player* și *Pret-à-Porter*. Într-o declarație telefonică dată la 15 octombrie 2001 agenției Associated Press, citată ulterior de site-ul american Movies.com, Altman a afirmat că teroriștii care au deturnat avioanele prăbușite la New York și Washington s-au inspirat din filmele americane. "Nimeni nu s-ar fi gândit să comită o astfel de atrocitate dacă nu ar fi văzut așa ceva într-un film", a declarat Altman. "Filmele dau exemple, iar acești oameni au copiat filmele (...) Cred că această atmosferă a fost creată [de către Hollywood] iar noi i-am învățat cum să o facă".

O astfel de declarație, alături de altele, similare, nu ar fi făcut vâlvă dacă nu ar fi fost însoțite de o puternică mișcare de recul din partea Hollywood-ului, șocat, alături de întreaga opinie publică americană, de tragedia petrecută la WTC și Pentagon. Studiourile de producție au amânat lansarea pe piață a unor pelicule, numeroase scenarii au fost rescrise sau modificate, altele au fost pur și simplu aruncate la gunoi. Toate aceste proiecte au un numitor comun, dat de subiectul abordat: în majoritatea cazurilor, este vorba despre fenomenul terorismului, despre atentate cu urmări catastrofale sau comploturi puse la cale de inamici externi, mai mult sau mai puțin imaginari, ai Statelor Unite¹.

Ceea ce nu au putut să facă, însă, producătorii de la Hollywood, imediat după 11 septembrie 2001, a fost să întoarcă în depozite miile de copii ale unor filme inspirate tot de fenomenul terorismului și realizate în ultimele decenii. Este vorba despre unele dintre cele mai gustate producții cinematografice lansate de

Hollywood, care au adus acestuia profituri uriașe (impunând chiar cuvinte noi în vocabularul publicului, precum termenul blockbuster). Aceste pelicule constituie, în opinia acuzatorilor Cetății Filmului, probe în sprijinul ideii potrivit căreia imaginarul catastrofic hollywood-ian i-a influențat pe organizatorii și făptuitorii atentatelor de la 11 septembrie 2001. Padoxal, această acuzație este susținută, indirect, de studii realizate în Statele Unite, de diverși cercetători ai fenomenului culturii de masă și ai mass-media, studii care identifică numeroase erori de conținut și stereotipii prezente în producțiile în cauză.

Unul dintre cercetătorii care au abordat acest domeniu este profesorul american George Gerbner care, încă din 1970, analiza mesajele de masă ale televiziunii ca parte a mediului social și cultural american, într-un articol intitulat *Cultural Indicators: the Case of Violence in Television Drama*². Studiul lui Gerbner indică faptul că eficiența violenței este principalul criteriu de diferențiere a personajelor pozitive de cele negative, în condițiile confuziei de valori morale și sociale vizibilă în mai toate producțiile cinematografice cu conținut violent/catastrofic. Această observație este valabilă și în cazul terorismului "construit" de camera de filmat, a cărui tratare nu diferă de cea a criminalității ordinare. Confuzia de valori morale și sociale de care vorbește Gerbner este rezultanta mai multor factori, dintre care cei mai importanți sunt prejudecățile (rasiale, xenofobe), stereotipurile de imagine (care afectează în mod egal atât personajele pozitive cât și pe cele negative) și mesajele propagandistice cu țintă directă ale producțiilor (mai mult sau mai puțin vizibile).

Mergând pe firul ipotezei conturate de Gerbner, se observă cu ușurință că, în cazul filmelor hollywood-iene cu și despre teroriști din anii '90, prejudecățile rasiale sunt evidente, în special în cazul personajelor negative prezentate

ca fiind de origine arabă. Stereotipurile de imagine sunt, în general, cele clasice (politicianul veros, militarul violent, polițistul/agentul FBI/agentul CIA incompetent). Lor li se adaugă o serie de alte stereotipuri, care vizează direct reprezentarea fenomenului terorismului.

Filmele cu și despre teroriști produse de-a lungul timpului în SUA sunt numeroase, însă ele au devenit o modă de-abia la sfârșitul anilor 80. Totul a început, potrivit criticilor de film, în 1988, cu pelicula *Die Hard*, regizată de John McTiernan, peliculă care a stabilit un nou standard pentru producțiile "de acțiune". Ulterior, succesul filmelor cu și despre terorism/teroriști a crescut, treptat, fiecare nouă producție de succes contribuind direct la modul în care este construită și reflectată imaginea teroristului de către cultura cinematografică din Statele Unite.

Astfel, teroriștii sunt prezentați întotdeauna drept foarte bine pregătiți pentru atacarea țintei (avion, tren, clădire, vapor); chiar și atunci când nu există un insider, totul merge bine - sistemele de securitate sunt învinse, paznicii sunt adormiți/împușcați/imobilizați, ostacii sunt strănși și mânați ca o turmă înfricoșată. Această imagine contrastează cu cea a autorităților (poliție, FBI, armată) care apar depășite de situație. Incompetența este explicată cu ajutorul eroului pozitiv, care, de multe ori, este, la momentul desfășurării acțiunii, marginalizat sau semi-exclus din rândul forțelor de ordine, aproape ratat: polițistul din *Die Hard with a Vengeance*³, jucat de Bruce Willis, este alcoolice (după ce în primul film al seriei fusese prezentat ca fiind în pragul divorțului); Steven Seagal, în *Under Siege*⁴, fusese exclus din forțele speciale pentru indisciplină; agentul CIA interpretat de Harrison Ford în *Patriot Games*⁵ este la pensie; militarul de carieră jucat de George Clooney în *The Peacemaker*⁶ este prezentat drept neglijent cu fondurile publice, fiind audiat de o comisie de disciplină pentru acuzații de acest gen; personajul lui Wesley Snipes din *Passenger 57*⁷ (specialist în protecția anti-teroristă a aeronavelor) este obraznic și rău de gură, drept pentru care este sfătuit de șeful său să plece într-o vacanță; cât despre agentul SAS din *The Rock*⁸, jucat de Sean Conery, acesta a petrecut 30 de ani în închisoare, nereușind să scape de CIA.

Prin contrast, armata americană beneficiază, în majoritatea producțiilor, de o imagine pozitivă; cel mai bun exemplu este cel al filmului *Air Force One*⁹, în care, cu cooperarea forțelor aeriene ale SUA (USAF), spectatorii pot admira evoluțiile spectaculoase ale unor avioane de vânătoare F15, elicoptere Blackhawk și cargouri C 130, toate deservite, pentru filmări, de un grup de aproape 250 de militari (plătiți de compania Sony, producătorul filmului)¹⁰.

Toată această desfășurare de forțe confirmă mesajul general, indirect dar puternic persuasiv, al producțiilor Hollywood-ului de dinainte de septembrie 2001 - și anume că în confruntarea cu amenințarea reprezentată de inamicul terorist, Statele Unite sunt și vor fi întotdeauna câștigătoare. La începutul anilor '90, Douglas Kellner¹¹, un alt cercetător al culturii de masă, observa existența unui mecanism similar în reprezentării cinematografice a războiului din Vietnam, subiect intens speculat de industria americană a filmului în anii '70 - '80: "(...) deși Statele Unite nu au reușit să obțină o victorie în Vietnam, ele au încercat să o obțină în cultura media. Acest fenomen relevă câteva dintre funcțiile politice ale culturii media, între care oferirea unei compensații pentru iremediabila pierdere suferită, dar și a unei încurajări liniștitoare că totul funcționează bine în cadrul corpului politic american (...)"¹²

Salvarea producătorilor de film din Statele Unite a venit, însă, imediat după 11 septembrie 2001, dintr-o direcție cu totul neașteptată. La doar câteva zile după atentatele de la WTC și Pentagon, un centru de cercetări al armatei americane cunoscut sub numele de "Institute for Creative Technologies" a organizat o serie de întâlniri între responsabili ai Departamentului american al Apărării și un grup de scenariști și producători de la Hollywood. Discuțiile au fost conduse de generalul de brigadă Kenneth Bergquist și au avut drept scop identificarea unor posibile "scenarii de acțiune" pe care teroriștii le-ar putea avea în vedere, pentru noi atacuri¹³. La discuții au participat nume mari din industria super-producțiilor catastrofice, inspirate de fenomenul terorismului (Steven E. De Souza, scenaristul primelor două filme din seria *Die Hard*, regizorul Joseph Zito (*Delta Force*

One, Missing in Action). Această întâlnire a fost urmată de o alta, desfășurată la 11 noiembrie 2001, în luxosul Beverly Peninsula Hotel din Beverly Hills. Administrația a fost reprezentată de principalul consilier al președintelui Bush jr., Karl Rove, iar lumea filmului - de șefii celor mai importante rețele de televiziune și studiouri de producție din Statele Unite. Participanții și-au propus să exploreze posibilele căi prin care industria entertainment-ului poate sprijini ofensiva anti-teroristă declanșată, la nivel mondial, de administrația Bush jr.¹⁴.

Consilierii președintelui George W. Bush au ținut să precizeze că scopul întâlnirii a fost acela de a accentua mesajul în șapte puncte pe care șeful Casei Albe l-a adresat industriei de entertainment și mass-media din Statele Unite: războiul se duce împotriva terorismului, și nu a islamului; americanii trebuie să fie chemați să-și facă datoria față de țară; cetățenii SUA trebuie să sprijine armata; ofensiva anti-teroristă este una globală, necesitând deci un răspuns global; conflictul este unul între bine și rău; tineretului american trebuie să-i fie redată speranța; lupta împotriva terorismului nu se bazează de propagandă, ci de relatarea faptelor, cu acuratețe și onestitate¹⁵.

Viitorul acestei relații dintre Casa Albă și Hollywood este greu de anticipat, cu atât mai mult cu cât industria americană a filmului a fost considerată, până acum, drept un fief al Partidului Democrat. În contextul războiului împotriva terorismului, va fi interesant de urmărit modul în care producătorii americani vor înțelege imperativele globalizării nu doar în perspectiva economică a extinderii piețelor de consum pentru produsele culturale americane, ci și în cea politică - așa cum Casa Albă a solicitat deschis. Ne place sau nu, industria americană a celei de-a șaptea arte s-a aflat, în ultimele decenii, într-o ofensivă culturală violentă, în spații cum ar fi lumea islamului - din Orientul Mijlociu și până în Pakistan, din Afghanistan în Nordul Africii. Mai mult, există voci care nu se sfiesc să pună punctul pe i, cum este cazul scenaristului Terry George (citată de site-ul de internet Movie.com):

"(...) este clar că trăim, astăzi, într-o economie globală. Există un nivel al globalizării culturale pe care scenariștii de la Hollywood, fie că lucrează

pentru televiziune sau pentru marele ecran, trebuie să-l conștientizeze, deoarece este evident că mesajul ce vine dinspre lumea islamică arată că o parte a culturii promovate de Hollywood și Statele Unite, în general, este adânc ofensatoare la adresa unui segment important al populației musulmane."

La aproape 3 ani de la 11 septembrie 2001 și în pofida presiunile politicului, un singur lucru a rămas și va rămâne, probabil, neschimbat la Hollywood: permanenta nesiguranță a producătorilor în privința celor mai bune opțiuni. Mai mult decât orice grilă politică, deciziile directorilor executivi ai studiourilor vor fi influențate de sensibilitățile audienței, marcată în diverse grade de atacurile de la WTC și Pentagon.

Se poate spune că atentatele de la 11 septembrie 2001 au dus la (prematura) plecare de pe scenă a "teroristului", ca personaj de film. Faptul că scenarii de tipul *Die Hard* nu mai sunt încurajate la Hollywood nu înseamnă însă că filmele realizate până acum nu vor mai putea fi urmărite, pe diverse meridiane. Ele vor fi, probabil, gustate în continuare de amatorii genului, aducând bani buni caselor de producție. Acesta este și unul dintre motivele pentru care terorismul, mai devreme sau mai târziu, va reveni printre subiectele abordate de scenariștii de la Hollywood. Cu siguranță însă, modul în care vor fi realizate, pe viitor, aceste produse culturale (respectiv filmele de acțiune inspirate de fenomenul terorismului) va fi influențat masiv de efectele și rezultatele - pe termen scurt și lung - ale ofensivei militare declanșată de Statelor Unite împotriva terorismului internațional.

NOTE

1- Reprezentativ este cazul filmului *Collateral Damage*, al cărui cost de producție s-a ridicat la aproape 100 de milioane de dolari și care și-a văzut amânată lansarea, din octombrie 2001 până în februarie 2002; în film, Arnold Schwarzenegger joacă rolul unui pompier ce caută răbunare pentru uciderea familiei sale de către un terorist; regizorul Andrew Davis a modificat scenariul, teroriștii arabi devenind, după rescrierea scenariului, traficanți de droguri; David și Peter Griffiths, scenariștii lui *Collateral Damage*, au mai suferit un eșec, imediat după 11 septembrie 2001, când compania Fox a suspendat proiectul unui alt film,

- intitulat *Deadline*, ce urma să fie regizat de James Cameron și care trata deturnarea unui avion;
- 2- Studiul a fost publicat în "Annals of American Association of Political and Social Science", vol. 338, 1970, pp. 69-81 (citată în George Gerbner, "Violence and Terror in and by the Media", articol publicat în volumul *Media, Crisis and Democracy*, ed. M. Raboy și B. Dagenais);
- 3- producție a studiourilor 20th Century Fox, 1995; regia John McTiernan;
- 4- un film Warner Bros., 1992; regia: Andrew Davis;
- 5- producție Paramount Pictures, 1992; regia: Phillip Noyce;
- 6- producție Dreamworks SKG, 1997; regia: Mimi Leder;
- 7- studiourile Warner Bros., 1992; regia: Kevin Hooks;
- 8- producători: Don Simpson/Jerry Bruckheimer Films Hollywood Pictures, 1996; regia: Michael Bay;
- 9- producție a Beacon Communications LLC și Columbia Pictures, 1997; regia: Wolfgang Petersen;
- 10- apud. Janet Maslin, cronicar de film pentru New York Times, www.nytimes.com/library/film/;
- 11- Kellner, D., *Cultura media*, Ed. Institutul European, Iași, 2001, trad. de Teodora Ghiviriză și Liliana Scărlătescu;
- 12- Kellner, op.cit., p.86.
- 13- Sursa: J. Hoberman, "All as It Had Been. Hollywood Revises History, Joins the Good Fight" (articol disponibil pe internet, la www.villagevoice.com);
- 14- Apud. Marc Cooper, "Lights! Cameras! Attack! Hollywood Enlists", articol publicat de web site-ul villagevoice.com;
- 15- Știre Associated Press, 17 noiembrie 2001; vezi și Sandra Liberstein, *War of Words. Language, Politics and 9/11*, Routledge, Londra, 2002.

Semnale

Liberalisme și partide liberale în Europa

Delwit, Pascal (editor)

Traducere din franceză de

Radu Carp, Alexandra Ionescu, Filon Morar,

Cristian Preda, Camelia Runceanu, Silvia Marton și

Miruna Tătaru-Cazaban

Liberalismul politic și partidele liberale din Europa au fost insuficient studiate de comunitatea științifică. În comparație cu partidele socialiste, comuniste, de extremă dreapta și, recent, cele ecologiste, partidele liberale sînt, fără îndoială, una dintre rudele foarte sărace din literatura științifică a cercetărilor care se referă la actorii politici, așa cum o poate dovedi orice cercetare bibliografică elementară.

Cu toate acestea, liberalismul politic a fost doctrina de referință pentru apariția statului parlamentar, apoi a democrației parlamentare, în secolele al XIX-lea și al XX-lea. În mai multe societăți europene, organizațiile și partidele liberale au jucat un rol-cheie în tranziția de la monarhiile absolute la constituționalism. În perioada contemporană, multe partide liberale au jucat rolul de pivot al propriilor lor sisteme politice.

Una dintre ambițiile cărții de față este aceea de a acoperi marile goluri din literatura consacrată spațiului politic ocupat de centru-dreapta și, în mod special, de liberali. În acest scop, studiul reunește contribuțiile unor specialiști din mai multe țări, care abordează, dezvăluie și analizează istoria liberalismului politic, caracteristicile și evoluțiile sale. Este examinată, de asemenea, esența partidelor liberale europene din perioada contemporană: transformarea lor ideologică, parcursul electoral, performanța politică și starea lor actuală.

Anul apariției: 2003

Numar pagini: 351

ISBN: 973-50-0381-3

Editura: Humanitas

Trăim, așa cum remarca Leon Volovici,

Despre memorie si durata ei

Într-o perioadă marcată de prezența în același timp a unei prolifice prese naționaliste cu puternice accente antisemite și a unui val de manifestări dedicate istoriei evreilor din România, fenomen exemplar pentru originalitatea tranziției românești, cu atât mai mult cu cât obiectul ambelor curente este din ce în ce mai redus ca număr.

În încercarea de a clarifica unele aspecte și de a aduce necesare precizări, între 30 aprilie și 6 mai 2003 Centrul de Studii Ebraice "Goldstein Goren" al Universității București a organizat, la sediul său din cadrul Facultății de Litere, o serie de două sesiuni pe această temă.

Prima dintre ele (30 aprilie - 2 mai), destinată în primul rând profesorilor de istorie de școală generală și liceu din București, dar nu numai lor, a fost dedicată problemei Holocaustului. Dacă înainte de 1989 era de așteptat ca acesta să fie un subiect tabu pentru istorici, și cu atât mai mult pentru educatori, este inexplicabil de ce după aceea a fost nevoie de încă opt ani pentru ca un ministru al educației (Andrei Marga) să impună obligația predării sale în școli și licee. S-a ajuns astfel la o situație paradoxală: profesori de istorie care nu cunosc tema se văd acum nevoiți să o predea copiilor. Mai mult, lipsa unei viziuni coerente asupra istoriei recente a României (datorate, pe de o parte, "moștenirii" comuniste și, pe de altă parte, adoptării de către unii istorici importanți a poziției negaționiste) a făcut ca și acei puțini oameni de specialitate care s-au încumetat să scrie manuale școlare să aibe opinii atât de diferite încât două manuale nu seamănă între ele (decât eventual prin faptul că fac încercări similare de a denatura adevărul pentru a prezenta autoritățile române într-o lumină favorabilă).

Pentru a veni în ajutorul profesorilor, urmând exemplul Institutului de Istorie Iudaică "Dr. Moshe Carmilly" al Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj, Centrul "Goldstein Goren", împreună cu Facultatea de Istorie și Asociația

IDEE și cu sprijinul financiar și logistic al International Task Force for Holocaust Education, Remembrance and Research și al Muzeului Yad Vashem din Israel le-a oferit celor aproximativ 40 de participanți un program complex, cuprinzând atât cursuri informative cât și workshop-uri interactive menite să-i pună la curent cu cele mai noi metodologii de predare a Holocaustului. Întrucât problema delicată este - și continuă să rămână - ceea ce s-a întâmplat în România, vorbitorii au încercat ca, pe lângă informațiile generale despre Holocaustul european, cu premisele și evoluția sa, să prezinte în mod special ceea ce este mai puțin cunoscut și mai puțin accesibil despre Holocaustul românesc și "originalitatea" lui, cu reverberații până în prezent.

Astfel, Leon Volovici (Universitatea Ebraică Ierusalim) și Michael Shafir (Radio Europa Liberă) au vorbit despre antisemitismul mai vechi și mai nou și despre negarea Holocaustului, Liviu Rotman (Universitatea Tel Aviv) și Andrei Oișteanu (Universitatea București) au abordat capitolul românesc al Holocaustului și respectiv atitudinile românești față de el, Joel Kotek (Memorial de la Shoah, Paris) și Georgeta Pană (Centrul de Studierea Istoriei Evreilor din România) au explicat diferența dintre lagărele de concentrare și cele de exterminare și respectiv atitudinea bisericilor creștine față de Holocaust, Mihai Chioveanu (CEU Budapesta) și Raphael Vago (Universitatea Tel Aviv) au vorbit despre evoluția regimurilor fasciste și naziste și respectiv istoriografia "soluției finale", iar Leah Roshkovsky (Yad Vashem) a făcut o extraordinară introducere în folosirea afișelor și filmelor documentare pentru facilitarea înțelegerii Holocaustului european și local. La rândul lor, Carol Căpiță (Universitatea București) și Ligia Sarivan (Institutul de Științe ale Educației) i-au învățat pe profesori cum să identifice și să depășească clișeele și stereotipurile despre istoria națională. Și pentru că nimic nu se

compară cu punctul de vedere al unui martor ocular, momentul cel mai impresionant al sesiunii a fost oferit de povestirile de la fața locului - din Transnistria - ale Sarinei Ionescu și ale lui Liviu Beris de la Asociația Victimelor Holocaustului.

Cea de-a doua sesiune (5-6 mai), de fapt simpozionului internațional anual al Centrului "Goldstein Goren", s-a desfășurat sub titlul "Identitate, Integrare, Asimilare, Respingere - Europa și Evreii" și a reunit comunicări științifice distribuite în patru secțiuni.

Prima, "Integrare / Asimilare", a dat ocazia prezentării unor materiale inedite despre personalități și contribuții evreiești la cultura universală: contribuția lui I. Astuc la cunoașterea evreimii românești (Liviu Rotman), contribuția intelectualității evreiești la folcloristica locală (Măriuca Stanciu), prelungirea iconografiei iudaice în cea creștină (Alina Popescu), mistica și dialectica genului singular și dual (Carmen Stoianov), Elia Delmedigo și Iluminismul (Cristina Toma), iudaismul și elenismul lui Maimonide (Madeea Axinciuc).

În continuare, "Respingerea" a fost ilustrată prin ecourile occidentale și contribuțiile locale la negarea Holocaustului în Europa de Est (Michael Shafir) și respectiv identitatea evreiască și antisemitismul din Europa Centrală și de Est (Andrei Oișteanu).

Rezumativ și detaliat, "Reflecții și Considerații" a constituit o excelentă ocazie pentru aducerea în discuție a elementelor identității religioase (Ioan Chirilă), a măsurii în care în elanul lor anti-israelian țările arabe au preluat negarea Holocaustului și și-au însușit simbolurile naziste (Georgeta Pană), a evoluției cultului și mitului lui Ion Antonescu în România postcomunistă (Mihai Chioveanu), a antisemitismului literar românesc de la Eminescu și până la Goga (George Voicu) și s-a încheiat cu o provocatoare analiză a proporționalității dintre creșterea contribuției evreilor la dezvoltarea omenirii și concomitența lor des-iudaizare (Andrei Cornea).

În buna tradiție instituită de Centru, ultima secțiune a fost dedicată studenților, ceea ce a dus la abordarea istoriei stigmatului (Cătălin Oprescu), a negaționismului versus revizionism (Simona Constantin) și a imaginii evreului în

experimentele sovietice (Ștefan Ionescu).

Nu în ultimul rând, manifestarea a inclus organizarea, împreună cu Institutul Goethe Inter Nationes, a unei seri culturale care a constat în vizionarea filmului documentar "Outcast", despre evoluția nazismului, și lansarea volumului "*Identitate evreiască și antisemitism în Europa Centrală și de Sud-Est*" (Editura Meta), constituit din lucrările prezentate la simpozionul cu același titlu organizat în decembrie 2002.

Materialele prezentate la simpozionul anual internațional al Centrului de Studii Ebraice vor fi publicate în revista Studia Hebraica no.3, ce va fi disponibilă în librăria Universității București (din cadrul Facultății de Istorie) spre sfârșitul acestui an.

Alegeri 2004

Dinamica partidelor parlamentare. Perspective și evoluții

particularitatea de a-și modifica structura după fiecare ciclu electoral, în principal datorită schimbărilor suferite de variabilele independente ce determină sistemica partidelor¹.

Articolul de față își propune să urmărească dinamica partidelor politice parlamentare de pe scena românească, după alegerile din 2000 și să configureze câteva ipoteze în perspectiva scrutinului din 2004. Această analiză are la bază sondajele de opinie publicate în toată perioada postelectorală, precum și alte date factuale, în măsura în care sunt relevante pentru a aprecia evoluția partidelor politice².

Partidul Social Democrat (PSD), rezultat imediat după alegeri din fuziunea Partidului Democrației Sociale din România cu Partidul Social Democrat Român, pare a-și fi consolidat fără drept de apel prima poziție în sondajele de opinie, fiind creditat cu cifre la care rar poate ajunge un partid într-un sistem democratic multipartit. În mai 2001, Metromedia Transilvania cota PSD la 60%, în iunie 2002, potrivit unui sondaj IMAS, PSD se bucura de votul a 55% din electorat, iar în noiembrie 2002, CURS credita PSD cu 48%. În ianuarie 2003, Institutul de Studii Sociale a realizat un sondaj în care PSD era cotate la 46%, iar în aprilie 2003, un sondaj CURS îl situa la 45% din opțiuni. Judecate absolut aceste cifre echivalează cu afirmarea unui "monopol" al PSD pe scena politică, al cărui loc întâi este prea puțin "amenințat" în prezent de formațiunile de opoziție. Cifrele sunt încă mai interesante judecate în comparație cu legislatura precedentă, respectiv cu rezultatele înregistrate în sondaje de către Convenția Democratică, în diferite momente după alegerile din 1996. Astfel, în iunie 1997 CDR avea 47%, în iunie 1998 34%, în noiembrie 1998 30%, iar în primăvara lui 1999

22%³. În vreme ce în mandatul anterior formațiunea câștigătoare a alegerilor a înregistrat un declin constant și din ce în ce mai accentuat, PSD s-a menținut în sondaje la un scor extrem de ridicat.

Fenomenul este interesant de analizat, atât din punct de vedere sociologic, cât și politic, în condițiile în care larga majoritate a cetățenilor este nemulțumită de situația economică⁴ sau crede că ne îndreptăm într-o direcție greșită. În mod paradoxal, așa cum au relevat și ultimele sondaje date publicității, PSD ar obține un număr considerabil de voturi și din partea celor care nu au încredere în acest partid⁵. Există mai multe explicații posibile pentru aceste paradoxuri, sub influența unei multitudini de variabile. Una dintre acestea ar fi dificultatea identificării unei alternative reale la guvernarea PSD. În ciuda încercărilor pe care le-au făcut în anii scurși de la alegeri partidele de opoziție, precum PNL și PD, distanța electorală dintre acestea și PSD rămâne considerabilă. Nici PD, nici PNL nu au structura și organizarea unor partide de masă, în vreme ce PSD păstrează "moștenirea" succesiunii simbolice FSN, FDSN, PDSR, care indică o formațiune politică de tip *catch-all*⁶. Ultimele sondaje au pus în evidență însă o scădere a intențiilor de vot pentru PSD, care se situează acum la cca. 45%. Astfel, într-un sondaj CURS din perioada 25 ianuarie - 2 februarie 2003, PSD era cotate cu 46%, la fel ca și în sondajul ISS realizat între 14 - 21 februarie 2003, în vreme ce în aprilie CURS credita PSD cu 45%. Această scădere poate semnifica începutul unei tendințe descrescătoare mai mult sau mai puțin accentuate.

După succesul electoral neanticipat din 2000, Partidul România Mare (PRM) a intrat pe o pantă ușor descendentă. Dependent de vizibilitatea publică a liderului său, Partidul

Politică internă

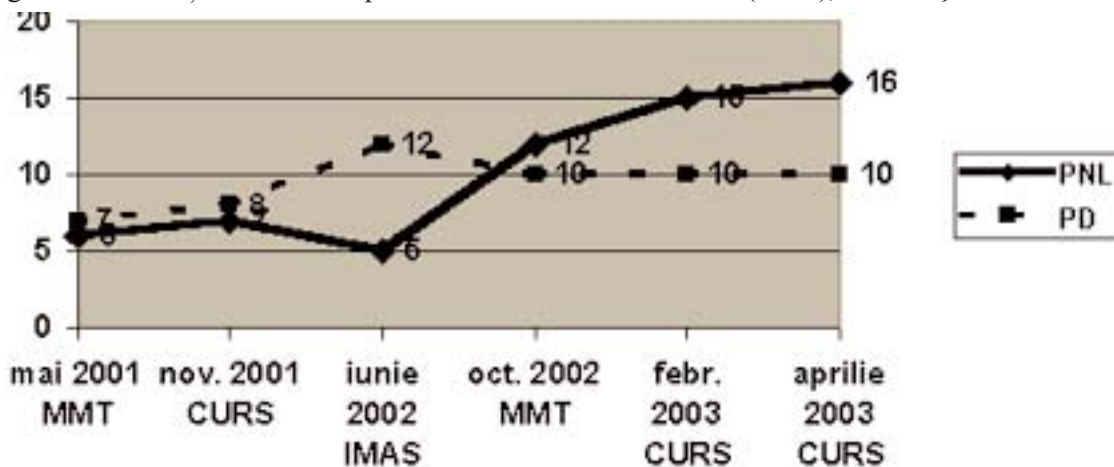
România Mare încă nu s-a confruntat cu testul "dispariției liderului istoric", atâta vreme cât soliditatea unui partid depinde în cel mai înalt grad de capacitatea acestuia de a-și păstra unitatea, coerența, dar mai ales de impactul său electoral de după părăsire scenei de către liderului "fondator". Având în vedere modul în care este structurat acest partid și resursele umane de care dispune, se poate anticipa coborârea chiar sub pragul de intrare în Parlament și poate dispariția PRM în condițiile "ieșirii din scenă" a liderului său. Dincolo de acest aspect, PRM se menține, la ora actuală, la un nivel destul de ridicat în sondaje, revenind, după o anumită scădere în iarna 2001-2002, la 15-16%.

Partidul Democrat (PD) a cunoscut o evoluție sinuoasă, cu faze ascendente și descendente. După o ușoară creștere a PD (cca. 12 - 13%), datorată în special notorietății lui Traian Băsescu, devenit președintele partidului, dar și vizibilității publice conferită de funcția acestuia de Primar General al Capitalei, Partidul Democrat a intrat pe o pantă descendentă, care l-a condus în momentul de față la un prag de cca. 10%, departe de obiectivele pe care și le-a propus acest partid pentru 2004. Problemele și disensiunile interne, concretizate prin demisii și plecări spectaculoase din partid ar putea duce la schimbări în percepția partidului⁸. În momentul de față, Partidul Democrat și în speță președintele acestuia, Traian Băsescu, nu par a fi găsit calea ieșirii din acest cerc vicios și implicit din impasul legat de staționarea la o cotă electorală redusă.

Partidul Național Liberal (PNL) pare a fi înregistrat o evoluție însemnată opusă Partidului

Democrat. Pe fondul stagnării timp de aproape un an și jumătate la un nivel de 7-9%, PNL s-a confruntat cu dispute interne care au culminat cu un Congres Extraordinar, în august 2002. Alegerea lui Stolojan în fruntea partidului pare a fi dat un suflu nou PNL, aflat în prezent pe un trend crescător, depășind în unele sondaje recente pragul psihologic de 15%⁹. De-a lungul timpului, PNL s-a dovedit a fi un partid cu potențial de coaliție¹⁰ ridicat, fapt confirmat și în actuala legislatură printr-o serie de acțiuni politice. Printre acestea se numără semnarea protocolului cu PSD imediat după alegeri, protocol denunțat ulterior, două congrese de fuziune: cu Alianța pentru România în ianuarie 2002 și Uniunea Forțelor de Dreapta în aprilie 2003, acordurile de colaborare parlamentară cu PD. Din punctul de vedere al dinamicii interne, PNL este un caz interesant, cu patru congrese în numai doi ani și jumătate (unul ordinar și trei extraordinare - două de fuziune și unul de alegeri).

Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR) joacă rolul unui "partid pivot" în actuala legislatură. Asocierea într-o coaliție legislativă¹¹ cu PSD este rezultatul unei politici caracterizate prin pragmatism, politică pe care, de altfel, Uniunea a practicat-o de la începuturile existenței sale. Dorința de a-și atinge obiectivele politice legate în primul rând de reprezentarea și apărarea intereselor comunității maghiare a fost decisivă pentru politica de alianțe (pre- sau postelectorale) a UDMR. Ca partid cu un potențial de coaliție ridicat și cu un procentaj electoral stabil care îi permite o reprezentare parlamentară semnificativă (6-7%), UDMR și-a valorificat și în

actuala legislatură poziția sa specială pe scena politică.

Cele câteva observații de până acum ar putea fi completate cu câteva concluzii preliminare. PSD se confruntă deja cu o scădere în opțiunile electoratului, semn al începutului erodării politice de formațiune aflată la putere. Având în vedere starea generală a țării, această tendință se va accentua. Deși erodarea politică a formațiunii aflate la putere este un fenomen obișnuit, ca să spunem așa, erodarea PSD este mai puțin accentuată, în comparație cu erodarea suferită de CDR în legislatura trecută. Dacă până în 2000 viața politică românească a fost dominată și determinată de clivajul CDR - FSN/FDSN/PDSR, dispariția acestuia a produs un dezechilibru pe scena politică. În absența unei schimbări politice de anvergură, a unei creșteri spectaculoase a unuia dintre partidele de opoziție care să răstoarne echilibrul de forțe, PSD are toate șansele să câștige și alegerile din 2004. Important este însă procentul obținut, care va dicta politica de alianțe postelectorală.

În ce privește PRM, momentul "fericit" 2000 a trecut, iar reiterarea sa în 2004 depinde de foarte mulți factori interni sau externi. Cel mai semnificativ dintre factorii interni este prestația liderului său, iar printre factorii externi putem aminti evoluția celorlalte partide de opoziție și măsura în care vor fi identificate de electorat ca alternativă la PSD. Faptul că PRM a crescut din nou în sondaje, după un ușor declin, ne îndreptățește să afirmăm că acest partid nu trebuie nicidecum subestimat și că se bucură încă de un suport electoral important.

Rezultatul electoral al Partidului Democrat va depinde de măsura în care va reuși să depășească problemele interne și de impactul electoral pe care îl vor avea acțiunea și mesajul politic de campanie. Evoluțiile recente din acest partid și plafonarea la un procent ce nu depășește 10% sunt motive de îngrijorare din perspectiva viitoarelor alegeri. Timpul destul de scurt rămas până la alegeri impune găsirea unei soluții rapide și eficiente de revigorare a partidului.

PNL se află în prezent "pe val". Pe fondul "crizei" din Partidul Democrat și al creșterii nemulțumirii față de politica partidului de guvernământ, PNL are acum oportunitatea de a se

constitui într-o alternativă reală la actuala guvernare. Rămâne ca prin propria acțiune politică și prin mesajul său, PNL să accentueze tendința de creștere din ultimele luni. În această ecuație există însă o necunoscută deosebit de importantă: PNL nu pare a-și construit încă strategia pentru viitoarele alegeri și nici politica de alianțe¹², în condițiile în care deciziile ce vor fi luate în acest sens vor cântări enorm în economia jocului politic de pe scena românească.

*

Anticii considerau că "viitorul este căutător de drumuri", iar viața politică, în general, își are doza sa de imprevizibil, ceea ce face imposibilă prognoza pe termen lung. Viitorul ne va arăta dacă tendințele în dinamica partidelor parlamentare surprinse aici se confirmă, se accentuează sau nu.

NOTE

1- În termenii lui Giovanni Sartori, alegerile din 1990 au instituit un sistem cu partid predominant, în urma scrutinului din 1992 a rezultat un sistem pluralist atomizat și polarizat, după 1996 s-a diminuat gradul de atomizare, adică s-a redus numărul partidelor reprezentate în Parlament, iar după 2000, polaritatea "ideologică" PDSR - CDR nu a fost înlocuită de o altă polaritate politică relevantă.

2- Sondajele care stau la baza acestei analize sunt cele redată în Barometrul de opinie publică, octombrie 2002 editat de Fundația pentru o Societate Deschisă: mai 2003 MMT, noiembrie 2001 CURS, iunie 2002 IMAS, octombrie 2002 MMT, precum și alte sondaje publicate în presa vremii sau preluate de pe fluxurile de știri Mediafax și Rompres: noiembrie 2002 CURS, ianuarie 3- februarie 2003 CURS, ianuarie - februarie 2003 INSOMAR, februarie 2003 ISS, martie 2003 IMAS, martie - aprilie 2003 CURS.

4- Cifrele provin din Barometrul de opinie publică, octombrie 2002 editat de Fundația pentru o Societate Deschisă.

5- Potrivit unui sondaj IMAS, din martie 2003, 70% dintre intervievați sunt nemulțumiți de situația economică. Vezi Ziua, 28 martie 2003.

6- În conformitate cu ultimul sondaj CURS, din aprilie 2003, PSD ar obține 45% din voturi, deși se bucură de încrederea a doar 31% din electorat. Vezi "PSD strânge

mai multe voturi decât încredere", Ziua, 14 aprilie 2003.

7- Otto Kirchheimer a lansat acest termen care presupune un anumit tip de acțiune politică, de mesaj, dar și de organizare ale unui partid politic menite a atrage sub "umbrela" sa o multitudine de orientări, o arie extrem de largă a electoratului.

8- Până în prezent PNL și PD au supraviețuit dispariției liderului istoric, PDSR/ PSD are un nou președinte (Adrian Năstase) , dar "liderul istoric" - Ion Iliescu continuă să aibă o influență reală în acest partid. PNȚCD nu a rezolvat încă problema leadership-ului.

9- După ce la începutul anului 2003, doi lideri de marcă au părăsit PD-ul, îndreptându-se către PSD - Bogdan Niculescu Duzăv și Alexandru Sassu, la sfârșitul lunii aprilie, Liviu Negoită, lider al Grupului Parlamentar din Camera Deputaților și vicepreședinte al PD a demisionat, la rândul său, din aceste funcții, demisie asupra căreia a revenit ulterior. Dacă în cazul primilor doi este vorba de apropiați ai fostului președinte, Petre Roman, demisia lui Negoită era cu atât mai problematică și mai semnificativă cu cât acesta făcea parte din echipa președintelui Băsescu.

10- Ultimul sondaj CURS îl creditează cu 16%.

11- Folosesc termenul în sensul definit de Giovanni Sartori în *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis* (London: Cambridge University Press, 1976).

12- Michael Laver și Norman Schofield, în *Multiparty Government. The Politics of Coalition in Europe* (Oxford, New York: Oxford University Press, 1992), fac distincția între coaliție executivă și coaliție legislativă. Coaliția legislativă este alcătuită din partide care sprijină la nivel parlamentar guvernul fără a face parte din cabinet, fără a deține posturi executive, spre deosebire de coaliția executivă.

13- Mă refer în special la ipoteza unei alianțe cu PD-ul, subiect destul de disputat în ultima vreme.

“Nu putem reuși decât împreună”. O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989 - 2000

Autori: Dan Pavel, Iulia Huiu

Colecție: Document

Domeniu: Politică și politologie * Istorie

ISBN: 973-681-260-X

Anul apariției: 2003

Pagini: 592

Cuprins: Hegemonia fesenistă, Piața Universității, mineriadele * Nașterea forțată a Convenției * Primele succese electorale și scandalul alegerilor generale din 1992 * Opoziția între figurație și construcție politică * Pregătirea alegerilor, campaniile electorale din 1996 și câștigarea alegerilor * Organizarea și funcționarea CDR * Alternanța guvernamentală. CDR la putere. Coaliția celor trei coaliții * Erodarea Convenției. De la CDR la CDR 2000 * Președintele Convenției Democratice - Președintele României * Alegerile parlamentare și prezidențiale din 2000 și consecințele lor * Fenomenul Convenției - de la extazul victoriei la agonia eșecului * Concluzii și învățăminte pentru viitoarele convenții, coaliții
Descriere: "Necesitatea unei cărți despre Convenția Democratică Română se impune, pentru că analiza acestui fenomen politic a purtat mereu amprenta partizanatului politic sau cea a comentariului bazat în special pe opinii și judecăți de valoare, nu pe judecăți empirice, factuale, pe teoria politică și comparativismul politic. Chiar modul în care înțelegem astăzi contextul politic în care s-a născut și a crescut CDR este altul. A fost vorba despre o soluție strategică dictată de anumite dezechilibre din politica românească, de hegemonia unei mișcări politico-sociale, transformată în partid, care se bucura de un imens sprijin popular, dar care nu a făcut decât să țină pe loc dezvoltarea României și să impună un stil de conducere afectat în mare parte de ineficiență, corupție, clientelism." (Autorii)

Despre rituri și conflicte

prioritate în aproape toate societățile. Toate societățile sunt obsedate de vulnerabilitatea lor, susține Balandier, și toate caută la rândul lor eternitatea. Ceea ce le asigură într-un fel stabilitatea este repetiția. Repetiția are un efect stabilizator și în același timp calmant. Ea reprezintă o încercare de a intra în armonie cu ritmurile naturii în care ciclul este esențial. Ciclul aduce stabilitate, siguranță. Ori acest lucru este așteptat și de la cei care exercită puterea politică. Activitatea care îndeplinește acest rol este ritualul politic. Prin ritualul politic se reafirmă o ordine, se reîntărește superioritatea conducătorului, se reconștientizează pozițiile fiecăruia în ierarhiile de putere. Ceea ce este definitoriu pentru ritualul politic este că slujește în același timp două interese. Un interes general, al întregii comunități, de a reafirma victoria împotriva entropiei și interesul particular al conducătorului. De aceea, în formă, ritualul politic suferă diverse schimbări care țin de însușirile sau realizările respectivului conducător. Nu numai interesele conducătorului generează schimbări, ci și necesitățile comunității. În viața unei comunități apar pericole noi, realități noi care reclamă o încorporare în ordinea deja existentă. Ritualul pentru a-și păstra și amplifica influența trebuie să le ia în stăpânire.

În esență ritualul politic este legat de necesitatea reafirmării stabilității puterii. De aceea ritualurile politice tind să paraziteze ritualurile religioase ale comunității. Emile Durkheim¹ analizând conceptul de *mana* a remarcat că felul în care acesta este folosit, la fel ca *orenda* la indienii irochezi "nu face decât să exprime în limbajul lor aceea idee modernă că lumea constituie un sistem de forțe". De aici concluzia sa că noțiunea de forță este de natură religioasă, ori puterea cu care amenință și pe care o utilizează conducătorul politic nu este altceva decât un altfel de manifestare a acestei forțe care face ca lumea să se afle în echilibru și să se salveze de la distrugere.

Principala forță și prestață a divinității este capacitatea sa de a înfrunta disoluția, aproape toate miturile cosmogonice prezintă întemeierea lumii prin ordonarea unei stări precedente de conflict sau haos. Zeitatea câștigătoare întemeiază domnia ordinii care face posibilă viața. Scenariul mitic este transferat de la nivelul cosmosului la nivelul comunității. Și astfel avem de-a face cu mitul întemeietorului. Întrucât mitul de unul singur nu poate păstra coeziunea socială și rezolva conflictele din interiorul unei societăți, atunci el are nevoie de modalități prin care să fie reactualizat și reafirmat. Acesta este funcția ritualului politic.

Exemple în acest sens sunt ritualurile descrise de Max Gluckmann în "Order and Rebellion in Tribal Africa"² de inversare a ordinii sociale și rebeliune simbolică a poporului împotriva regelui. La populația swanzi ceremonia anuală *incwala* joacă acest rol. Ea este compusă din două faze, faza rebeliunii simbolice în care capitala este "jefuită" și regele este respins de popor și faza restabilirii ordinii în care regele aduce ofrande și restatuează ierarhiile. Legătura dintre suveran și popor este întărită și totodată scenariul mitic al cosmogoniei inițiale este repetat și impune societății ordinea deja existentă în natură.

Nu numai riturile de rebeliune simbolică au rolul de a întări puterea, ci și riturile de investire și succesiune. Bazându-se pe autoritatea strămoșilor și în special pe cea a conducătorului decedat, succesorul preia funcțiile acestuia printr-un ritual menit să asigure comunitatea de legătura dintre succesor și antecesor. Puterea este transferată în întregime ba chiar întărită. Regele nou în cazul monarhiilor africane trebuie să săvârșească un act ritual sacru ce amintește de actul de fondare³. Sunt invocați strămoșii care, prin spirite, își dau acordul asupra noii puteri. În felul acesta superioritatea și legitimitatea suveranului, regelui, șefului este confirmată și acceptată de comunitate. Pe lângă aceste strategii

de disuasiune prin afirmarea repetată a superiorității șefului, care poate reglementa astfel orice conflict dintre supuși cu ajutorul forței ce îi aparține de drept, există și alte strategii care au aceeași funcție de a estompa și rezolva conflictele în societate.

O modalitate foarte veche și totodată eficace este canalizarea energiilor în lupte simbolice permise și chiar încurajate de cei ce dețin puterea politică. Un exemplu bun în acest sens sunt luptele de cocoși din Bali⁴, în care cocoșii joacă de fapt rolul oamenilor, iar luptele dintre ei simbolizează luptele pentru putere din cadrul comunității. Tensiunile generate de societate sunt retrăite la un alt nivel și în felul acesta diminuate sau eliminate printr-o modalitate care evită violența deschisă. Genul acesta de luptă rituală se regăsește și în istoria civilizației europene, competițiile sportive au avut mereu acest rol de diminuare a tensiunilor între diferite grupuri prin mijloace non-violente. Evitarea războiului prin substituirea sa cu o competiție sportivă este o strategie foarte răspândită; din insulele Trobriand unde cricketul a fost adoptat în mod entuziast ca un substitut al înfruntării armate⁵ până în istoria antică a Greciei în care Olimpiada era un prilej al mutării luptei din câmpiile războiului în arena sportivă. Chiar și în zilele noastre competițiile au același rol de a rezolva acumulările de tensiuni între comunități (reluarea recentă a meciurilor de cricket între India și Pakistan fiind un exemplu în acest sens). Pe de altă parte, competițiile pot oferi prilejul de a reduce tensiunile dintre conducător și supuși prin faptul că acestora din urmă le este îngăduit să conteste în competiție favoritul sau echipa conducătorului și chiar să le învingă prin proprii favoriți sau prin propriile echipe (vezi cazul echipelor românești de fotbal înainte de 1989).

O altă strategie, de data asta strict politică este reprezentată de ritualurile de inversiune a puterii. Diferite de ritualurile rebeliunii simbolice, acestea reușesc să micșoreze tensiunea dintre conducător și supus prin inversarea rituală a rolului. Un gen de umilință rituală la care se supune suveranul pentru a câștiga încrederea supușilor. Exemplul clasic este cel al regilor Spaniei care la anumite sărbători spălau picioarele unor săraci. Acest ritual de inversare a pozițiilor

asigură comunitatea de loialitatea și disponibilitatea conducătorului de a se pune în slujba ei, stabilind o legătură strânsă între conducător și comunitate. Acestui serviciu supușii îi răspund cu propria loialitate. Forța acestui ritual este imensă în civilizația europeană. De fiecare dată când un comandant militar sau politic împărtășea traiul supușilor săi aceștia îi erau extrem de devotați. De la Cezar până la Napoleon genul acesta de conducător care împărtășește traiul, măcar simbolic și parțial, cu supușii săi a fost foarte apreciat.

În cazul tabu-urilor întâlnim o varietate de interdicții care limitând schimburile economice între membrii familiilor obligă familiile, clanurile și chiar comunități mai mari să intre în raporturi de schimb cu alte comunități. De la interdicția de a mânca porcii crescuți de propria familie și până la interdicția incestului, care obligă la căutarea partenerei în afara comunității imediate, aceste interdicții joacă un rol foarte important în detensionarea conflictelor.

În cele mai multe cazuri aceste raporturi de schimb sunt însoțite de ritualuri care stabilesc între cei care tranzacționează o legătură ce contribuie la înlăturarea amenințării reciproce și la creșterea prestigiului celor care tranzacționează. În insulele Trobriand, schimbul ritual kula este o instituție politică⁶ de acest gen: dacă intri într-un raport de kula cu cineva el nu îți mai poate fi dușman. În Noua Guinee cu cât ai mai mulți parteneri de schimb cu atât ești mai respectat în propria comunitate. Deși nu există un centru de putere care să elaboreze și să impună acest gen de interdicții totuși ele au relevanță politică tocmai prin efectele lor. Ele reușesc să diminueze potențialul de conflict între familii, clanuri și grupuri, fără să facă explicit apel la noțiuni de putere instituționalizată. Acest gen de ritualuri au cea mai mare flexibilitate și în cazul lor legătura dintre ritual și funcția sa de inhibitor al conflictului este transparentă.

Așa cum spuneam la începutul lucrării odată ce pacea este instaurată prin alte mijloace, în acest caz prin apariția unei forțe de ocupație "atotputernice" ritualul își pierde însemnătatea și treptat dispare. Acest caz pare să dea dreptate teoriei lui Cathrine Bell potrivit căreia ritualul nu controlează, ci mai degrabă este o dezvoltare

dinamică specială a manifestării forțelor sociale⁷.

Exemplele de mai sus par a confirma mai degrabă această teorie. Toate aceste ritualuri politice se instalează ca răspuns practic la anumite probleme sociale. Nu trebuie exclusă de aici componenta religioasă a acestora ca fiind neesențială, dimpotrivă ea joacă un rol esențial, dar în același timp este utilizată potrivit necesităților practice ale momentului. Prin ritual forța principiului spiritual este invocată și pusă în slujba necesităților comunității. În formă, ritualul păstrează solemnitatea religioasă din care își extrage puterea, dar în conținut reprezintă cea soluție practică menită să rezolve o anumită problemă la un anumit moment dat. În dinamica socială a oricărei comunități evitarea conflictului și menținerea ordinii și coeziunii sociale sunt elemente cheie care asigură supraviețuirea comunității. Ritualul reușește să realizeze exact aceste deziderate prin urmare este și va continua să fie un instrument social și politic foarte eficient de echilibrare a tensiunilor și forțelor prezente în comunități.

BIBLIOGRAFIE:

1. Balandier, Georges *Antropologia politică*, 1998 Amacord Timișoara
2. Bell, Cathrine *Ritual Theory Ritual Practice* Oxford 1996 University Press Oxford
3. Durkheim, Emile *Formele elementare ale vieții religioase*, 1995 Polirom Iași
4. Gluckmann, Max *Politics, Law and Ritual in Tribal Society* 1963 Alaline Chicago
5. Geertz, Clifford *Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight* in "Dedalus the Journal of American Academy of Arts and Sciences", Boston, Massachusetts, vol.101 no.1 (Winter 1972)
6. Lewis, I.M. *Social Anthropology in Perspective* 1985 Cambridge University Press Cambridge

NOTE

- 1- Durkheim pag.172
- 2- citat în Balandier p.136
- 3- Balandier p.135
- 4 Geertz
- 5 Lewis p. 206
- 6 J.Singh Uberoi *The Politics of the Kula Ring* Manchester University Press 1962 citat de Lewis

pag.201

7 Bell pag. 191

Semnale

Mass media, mit si ritual. O perspectiva antropologică

Autor: **Mihai Coman**

Colectie: Sociologie. Antropologie

Domeniu: Antropologie si etnologie / Media

ISBN: 973-681-262-6

Anul aparitiei: 2003

Pagini: 208

Cuprins: Antropologia societăților moderne

* Modernitatea ca teren antropologic * Antropologia culturală și comunicarea de masă * Investigarea etnografică a mass media * Privirea transversală * Dincolo de teoriile consacrate * Cadre culturale, tipologii și proceduri de rutină * Evenimentele disruptive * Lumea ca poveste * Dimensiunea rituală a mass media * Ritualul * Media events * Transformările paradigmei * Consumul ritualizat al mass media * Riturile vieții redacționale * Cadrul ritual generalizat * Mituri și mitologii în jurnalism * Mit, mitologie, comunicare de masă * Mitul ca text ascuns * Mitologizare și ritualizare în discursul mass media * Ritualizarea * Mecanismele mitologizării * Mass media și spațiul public simbolic * Analize de text * Piața Universității: dimensiunile unui ritual liminal * Construirea mitologică a vizitei regelui Mihai în România, în discursul presei române * Pelerinajul religios * Concertul lui Michael Jackson la București - un ritual colectiv de purificare * Revoluția în direct și mitologiile jurnalistice * Magia imaginarului simbolic * Orbirea celei de-a patra puteri

Descriere: O colecție de studii care își propun să pledeze în favoarea unei antropologii a mass media, urmărind sistemul de simboluri și miturile impuse de

Vă propun aici un exercițiu care poate

Corupția - tratament logic

părea neobișnuit pentru modul în care este tratată astăzi politica. Subiectul este *corupția*, iar ineditul tratamentului vine din renunțarea la cadrul teoretic obișnuit în favoarea unui apel la logică. Nu la cea teoretică, ci la cea naturală, pe care am putea-o numi și logica bunului simț! Fac această propunere pentru că, așa cum se va putea observa, uzul acestui tip de logică pare să lipsească dintre instrumentele pe care factorii de decizie politică le utilizează atunci când elaborează proiecte privitoare la corupție și nu numai.

Toată lumea știe ce este corupția. Dacă s-ar cere însă definiția ei, probabil că cele mai multe răspunsuri s-ar încadra în două categorii: una a definirii enumerativ-ilustrative (*corupția este atunci când...*) și una a definirii particular-descriptive (pretinderea de foloase pentru un serviciu care este gratuit în mod legal etc.). O definiție completă sub toate aspectele este foarte greu de dat, însă pentru exercițiul de față consider că este suficientă următoarea: un act de corupție este reprezentat de o relație de schimb de bunuri sau servicii (materiale sau spirituale) între două părți (fie indivizi, fie grupuri) în urma căreia fiecare parte se alege fie cu un avantaj la care nu are dreptul în mod legal, fie cu un dezavantaj pe care nu are datoria să-l suporte în mod legal¹; *corupția*, ca ansamblu al acestor acte, poate fi privită ca totalitatea actelor prin care drepturile și datoriile individului care este membru al unui corp social sunt afectate artificial, prin intervenția unui factor care fie este lipsit de autoritatea de a afecta drepturi și datorii, fie face acest lucru într-un mod discriminator.

Vom trece acum la relația corupție-legislație, urmărind ce situații s-ar putea configura:

(1) Corupția are drept cauză cezuri sau repetiții contradictorii de ordin legislativ care fac ca sistemul de drepturi și obligații să fie inconsistent. În cadrul unui asemenea sistem aproape tot ce se întâmplă poate fi justificat și legalizat. În acest

sistem se află cauzele corupției.

(2) Legile sunt foarte bune, sistemul de drepturi și obligații este armonios, consistent. Orice act poate fi încadrat exact ca fiind în conformitate cu cerințele sistemului sau nu. În altă parte trebuie să căutăm cauzele corupției!

(3) Cauzele se află și în sistem și în afara lui. Avem de-a face cu insuficiențe legislative și cu factori independenți de legislație.

Trebuie să observăm că prima situație este pur teoretică, astfel încât a stabili un astfel de sistem drept cauză unică a corupției este greșit. Presupunând că ne-am afla într-o astfel de situație și că am elabora un pachet legislativ prin care am elimina cezurile și repetițiile contradictorii, am putea susține că am limitat corupția? Nu, pentru că nu am făcut altceva decât să schimbăm sistemul de decizie asupra legalității acțiunilor indivizilor. Inconsistența sistemului, chiar dacă reprezenta o invitație la acte corupte, nu reprezenta o condiție suficientă pentru *trecerea la fapte*. Indivizii vor continua să acționeze în modul în care au acționat și înainte, numai că încadrarea juridică a acțiunilor lor va fi categorică. Ceea ce putem spera este ca prin corectarea și armonizarea sistemului legislativ să oferim indivizilor motive care să-i descurajeze de la participarea la acte de corupție, să elimine dintre motivele lor acțiune toate *ofertele* făcute de malformațiile unui sistem legislativ inconsistent.

Cea de-a doua situație poate fi socotită caracteristică sistemelor democratice cu experiență îndelungată și poate fi socotită situația "ideală". Este astfel pentru că nu putem spera că vom obține o societate în care indivizii vor avea un comportament ireproșabil. Această speranță nu este numai utopică, ci și absurdă: ea presupune că suntem încredințați că din varietatea de acțiuni între care un individ poate alege el o va alege întotdeauna pe cea mai bună (strict în sens moral) și că, în plus, acesta va fi cazul pentru fiecare

individ din cadrul unui grup social. Or, un astfel de model presupune un grup de indivizi dotați cu aceleași instrumente de discernământ, ceea ce contrazice datele de plecare: diferențele dintre indivizi.

A treia situație pare să fie caracteristică sistemelor democratice cu istorie scurtă și stabilitate precară. Aceasta este situația care are nevoie de tratamentul logic despre care aminteam la început. În general opiniile despre modalitatea în care trebuie să se acționeze împotriva corupției sunt împărțite: fie trebuie să acționăm asupra sistemului legislativ fie în afara sa, prin educație, fie asupra amândurora. În măsura în care acțiunile vizează direct corupția, avem de-a face cu false rezolvări.

O credință destul de răspândită este aceea că legile severe împotriva corupției ar putea reprezenta o soluție sau măcar un început de soluție. Că, spre exemplu, în vremuri ca cele pe care le trăim azi în România este necesară o *terapie de șoc*. Dar cel puțin la fel de răspândit este și eșecul în a observa că, adăugate unui sistem legislativ incoerent și inconsistent, aceste legi nu ar face decât să se încadreze perfect în sistem. Primul lucru pe care îl vor face va fi acela de a spori masa unui sistem legislativ bolnav, adăugându-i astfel noi contradicții. Al doilea tip de soluție prevede o terapie de șoc în cadrul educației, prin demascări ale efectelor corupției, tentative de evaluare și îndreptare a comportamentelor etc. Varianta combinată nu schimbă cu nimic datele problemei. Nici una dintre aceste metode nu poate da rezultate atunci când ținta este corupția însăși. De ce? Sistemul legislativ a condus la adoptarea de către indivizi a unui mod de viață care include în mod necesar corupția, alternativa fiind imposibilitatea indivizilor de a-și atinge scopurile.

Mai departe voi analiza câteva prejudecăți ce pot fi întâlnite frecvent în dezbaterile asupra corupției.

Corupția este cauzată de un deficit de moralitate.

Este o judecată greșită pentru că adesea persoanele care participă la un act de corupție au un profil moral destul de ridicat. Nu puține sunt cazurile în care astfel de persoane sunt puse în situația de a alege între a accepta un act de

corupție la care sunt parte și a nu putea face nimic altceva pentru urmărirea propriului scop. Până la urmă, nu ne putem aștepta ca toți cetățenii unui stat să aibă un asemenea profil moral încât să prefere acțiunii corupte lipsa de acțiune. Luăm în discuție, desigur, cazurile în care aceste persoane sunt conștiente de ceea ce fac. Trebuie să mai facem loc lângă această cauză cel puțin unui element: deficitul de raționalitate. Pe scurt, acesta poate fi exprimat astfel: individul care întreprinde un astfel de act nu reușește să întrevadă faptul că va suporta consecințele și altfel decât în modul în care și-a imaginat după un prim calcul sumar sau după un impuls de moment.

Sărăcia împinge la corupție.

Greșit, pentru că este o observație comun accesibilă aceea că, așa cum există grade de sărăcie, există și grade ale valorii beneficiului obținut de o persoană sau de un grup în urma unui act de corupție. Prin urmare, vom avea un nivel pornind de la care nu vom mai putea vorbi de un individ sărac care a luat parte la un act de corupție. Putem lua în considerare și varianta în care avem în același corp social numai indivizi săraci. În acest caz avem de-a face cu un act printre motivațiile căruia putem găsi sărăcia, dar nu ca pe o cauză majoră. Nu putem demonstra într-un mod incontestabil că sărăcia va fi urmată de corupție decât atunci când aceasta este pusă în conjuncție cu alți factori favorizanți, cum ar fi modul de alocare a resurselor sau limitarea posibilității indivizilor de a-și crea și spori singuri resursele. Această situație ar trebui să ne conducă, în mod logic, la eliminarea sărăciei dintre cauzele corupției. Sărăcia singură nu poate fi urmată de corupție, pur și simplu pentru că într-un sistem în care nu există resurse care să ceară realocare nu putem regăsi condițiile apariției unui act de corupție. În acest caz putem spune că apariția corupției este independentă de sărăcie. Ea constituie însă o scuză foarte bună pentru participarea la un act de corupție, pentru că oamenii în general nu sunt pregătiți să observe că sărăcia nu poate constitui baza unor drepturi suplimentare.

Împotriva corupției trebuie să luptăm cu orice mijloace.

Nu *trebuie*, pentru că în mulțimea cuprinsă sub expresia *orice mijloace* se ascund adesea mijloace care pot chiar să încurajeze corupția sau să conducă la dezvoltarea ei sub forme noi, ceea ce ar echivala într-o primă fază cu o *ascundere*. Probabil că denumiri precum *cruciadă, război, campanie* etc., adeseori atribuite unor inițiative anti-corupție, ar trebui să rămână în sfera de interes a psihologiei, ca arme de persuasiune în discursul politic. Cele mai puternice arme împotriva corupției sunt cele care includ decizii politice, dar nu cele ce pot fi folosite ca *arme politice*. Acestea nu reprezintă decât mijloace de distribuire dirijată a actelor de corupție în cadrul anumitor sfere. O armă de luptă împotriva corupției care este atât de strâns legată de decizia politică încât poate constitui o armă politică nu numai că este inefficientă, dar va sfârși printr-o legalizare și chiar printr-o monopolizare² a corupției. Dimpotrivă, o astfel de armă ar putea fi eficientă în cazul în care ar viza nu faza represivă, ci faza de intimidare a corupției. În acest mod s-ar asigura indirect și distanța față de decizia politică. Altfel spus, singurul mod în care decizia politică poate fi eficientă în combaterea corupției este acela de a fi orientată exclusiv asupra defavorizării actelor de corupție, și nu asupra pedepsirii lor, care trebuie să rămână independentă de această decizie. O decizie politică ce poate împinge un act de corupție spre limita sferei de profitabilitate (nu numai economică) pentru actorii principali are mult mai multe consecințe compatibile cu scopul urmărit decât una care se limitează la crearea unui instrument de pedepsire a actului. La acest aspect se adaugă unul care face ca reprimarea acestor acte să fie întâmplătoare: capacitatea represivă scăzută. Dincolo de intenție și de transparență, pentru reprimare actul trebuie să îndeplinească anumite condiții, printre care cele mai importante sunt dimensiunea (care poate fi considerată și ca gravitate) și răspândirea. Acolo unde nu există capacitatea tehnică de tratare nediscriminatorie a acestor acte (și această capacitate nu poate exista acolo unde fenomenul corupției este larg răspândit), este normal să apară priorități și preferințe, iar acestea pot transforma aparatul represiv într-o armă politică.

Actul de corupție nu dispare odată cu

încheierea sa. El are adesea consecințe care se vor face simțite mult după ce a luat sfârșit. Cei care trebuia să beneficieze de bunuri sau servicii dependente de obiectul tranzacției unui act de corupție se vor trezi la un moment dat în fața faptului împlinit: sunt puși într-o poziție mai proastă decât cea în care s-ar fi aflat în cazul în care acel act nu ar fi avut loc. Astfel, indivizii fie vor intra în spiritul jocului, fie vor suporta consecințele, ceea ce înseamnă că anumite posibilități de acțiune le sunt închise. Aceasta își va pune amprenta pe educația indivizilor, care va deveni orientată spre spiritul jocului. De aici cercul vicios este ușor de închis, indivizilor astfel educați fiindu-le mult mai la îndemână participarea la un act de corupție decât abținerea în fața unei astfel de oportunități. De aceea pretenția că acest cerc poate fi rupt printr-o simplă decizie politică de înăsprire a pedepselor sau de impunere a unor precepte educaționale care să condamne moral corupția este absurdă. Ambele decizii vor eșua în tentativa de rupere a acestui cerc vicios, pentru că el nu s-a format ca urmare a unor decizii politice, ci ca urmare a unor situații prost controlate prin decizii politice. Prin urmare, nu corupția ar trebui să fie vizată în primul rând, ci corectarea situației care a condus la amplificarea ei. Pentru aceasta nu este necesar să rupem cercul vicios; este suficient să introducem în circuitul său factori care să conducă la eliminarea cât mai multor situații în care actul de corupție să fie preferabil unuia cinstit.

Terapia poate fi reprezentată de acțiunea prin educație asupra sistemului legislativ și acțiunea prin legislație asupra sistemului educațional. Acesta poate fi considerat un cerc vicios, dar el este conform cu raportul dintre sistemul legislativ și cel educațional, care se influențează reciproc, independent de voința factorilor politici. Un sistem legislativ prost va influența educația în spiritul corupției prin simplul fapt că, din cauza contradicțiilor din sistem, respectarea legilor ar conduce la blocarea unor activități, iar un sistem educațional prost va influența legislația pentru că el este cel care furnizează și educația factorilor de decizie politică, adică educația acelor factori de care legislația este dependentă.

Vom putea spera așadar într-un tratament

eficient împotriva corupției în momentul în care terapiile de șoc vor fi înlocuite cu terapiile logicii bunului simț, care ne cer să lăsăm eradicarea corupției și războiul împotriva ei trucurilor retorice ale discursului politic și să ne ocupăm de însănătoșirea sistemului legislativ și a celui educativ. Iar această însănătoșire trebuie să însemne și altceva decât lupta împotriva corupției.

Da, trebuie să existe pedepse pentru un act de corupție, dar nu aceste pedepse vor face să scadă corupția. Și trebuie să existe și metode de educație pentru condamnarea corupției și perceperea ei ca act reprobabil, dar nici acest lucru nu este suficient pentru limitarea corupției. Atunci când sistemul legislativ este consistent și este construit într-un spirit care să permită indivizilor să-și urmărească scopurile prin mijloace printre care actul de corupție nu ar putea ocupa un loc central din punct de vedere al profitabilității, corupția poate fi împinsă spre un nivel de la care nu mai poate afecta echilibrul corpului social. Dacă la deciziile favorabile construirii unui astfel de sistem se mai adaugă și acelea de a modifica sistemul educațional prin îmbunătățirea raționalității și a moralității, atunci avem condițiile suficiente pentru o desfășurare normală a vieții sociale, adică una în care corupția să ocupe un loc insignifiant în cadrul criminalității, așa cum este cazul într-o societate dezvoltată.

NOTE

1 Aceasta nu înseamnă că actul este obligatoriu ilegal. Poate fi cazul ca un astfel de act să fie legal sau *la limita legalității*, dar avantajele de care se vor bucura anumiți indivizi și dezavantajele pe care le vor suporta alții în urma împlinirii actului să fie aceleași ca în cazul unui act ilegal.

2 O monopolizare a corupției este foarte greu de imaginat într-un sistem democratic. Totuși, presupunând că ea ar fi posibilă, o analiză atentă ne-ar conduce probabil la concluzia că monopolul asupra politicii instituit de către un grup social conduce inevitabil la falimentul politic al respectivului grup, așa cum a fost cazul în sistemele totalitariste.

Semnale

Comunicarea publică

Pierre ZÉMOR

Comunicarea publică îmbracă forme diferite, în practică, atunci când se pune informația la dispoziția publicului, se stabilește relația și dialogul pentru a se putea oferi-primi cu precizie serviciul așteptat, când se prezintă și promovează serviciile oferite, când instituțiile se fac cunoscute și prin modul în care realizează comunicarea internă, când se duc campanii în sprijinul interesului general, când însoțesc procesul decizional și practica politică. Obligația de a comunica și a difuza informația se asigură prin afișaj, gazete, buletine oficiale, culegeri de acte administrative, publicații ale așezămintelor publice specializate etc.

Din cuprins:

- o Cîmpul comunicării publice
- o Formele comunicării publice
- o Organizarea comunicării serviciilor publice
- o Decizii publice și comunicarea cu publicul
- o Comunicarea politică

ISBN 973-611-238-1

Editura: Institutul European

Voi începe cu una dintre dogmele de bază ale științei sociale: "lucrurile nu sunt ceea ce

Experiențe din Balcani

Ce se întâmplă cu adevărat când se exportă democrația

*Lucrare prezentată la Conferința asupra Ajutorului Occidental către Europa de Est,
Helsinki, 28 noiembrie 2002*

par a fi". Cred că această dogmă nu a fost nicicând mai relevantă ca în cazul asistenței acordate de Occident, Europei de Est, mai ales dacă vom investiga cazul programelor occidentale de construire a democrației. Atunci când spun că "lucrurile nu sunt ceea ce par a fi" există desigur câteva înțelesuri posibile. Sensul cel mai comun este acela că democrația exportată de Occident în Est nu este decât vorbă goală. Adică, Occidentul s-a folosit de retorica democrației și de drepturile omului, dar cantitatea de resurse alocată pe termen lung dezvoltării democratice a fost mult mai mică decât cea promisă sau necesară, iar cea mai mare parte din aceste resurse a fost risipită de consultanți occidentali sau folosită pentru întâlniri simbolice. Această critică se aude cel mai adesea din partea activiștilor societății civile din Europa de Est.

Un al doilea sens în care poate fi înțeleasă sintagma "lucrurile nu sunt ceea ce par a fi" pune accentul pe existența de fațadă a democrației. Această critică admite prezența forumurilor în stil occidental, precum parlamentele sau comisiile pentru drepturile omului, recent implantate în Est. Există mii de ONG-uri care întreprind numeroase misiuni și activități de susținere; există infrastructura seminariilor și a programelor de instruire; există programe și proiecte; există până și evenimente ritualizate precum alegerile, care trebuie calificate "libere și corecte" de oameni care se plimba în jeep-uri albe, purtând pălării bleu. Cu toate acestea, structura fundamentală nu este democratică, așa cum lucrarea lui Spengler arată în cazul Rusiei. Pentru cei mai cinici observatori, toate acestea nu reprezintă decât o "democrație calpă", folosind titlul unei cărți despre Bosnia scrisă de către David Chandler. Pentru intelighenția frustrată din Europa de Est, căreia îi place să petreacă timpul în cafenele sau să călătorească prin universitățile occidentale, ca

să ne spună cum sunt lucrurile în realitate, Occidentul și-a "impus valorile" sau a folosit o mare parte din "banii noștri" pentru călătorii scumpe și onorarii de consultanță. Asistența pentru democrație a creat doar organizații dependente de donatori și o elită locală dependentă.

Acest tip de retorică, cunoscută sub numele de abuzarea donatorului se aude în aproape toate conferințele despre democrație, societate civilă și dezvoltare în Europa de Est și Balcani. Este o variantă particulară a sintagmei "lucrurile nu sunt ceea ce par a fi". Conform acestei interpretări, democrația nu a fost transplantată cu adevărat. Occidentul ar avea o altă agendă, ca să utilizăm un cuvânt răspândit. Aceasta agendă era una de control sau colonialism, căci există un "plan" pe care cei care îi critică pe donatori petrec mult timp încercând să-l descopere. Privind dinspre Est sau dinspre Sud vom descoperi teorii ale conspirației despre Bruxelles, Strasbourg sau Fundația Soros, despre străinii și lacheii lor locali. În Albania exista un sindrom numit "seminarism", în Kosovo am auzit cuvântul "sorosani", iar în România "mafia lui Soros".

Pentru aceia dintre voi care credeți că Occidentul are un plan, acesta este un fel de agendă alcătuită pe coridoarele pline de fum de la Bruxelles, Strasbourg, Washington, New York sau oriunde altundeva...Este un fel de teorie a conspirației potrivit căreia, așa cum nu încetează să ne reamintească agenții Scully și Mulder, "adevărul este dincolo de noi". În ce mă privește, mi-aș fi dorit ca Vestul să aibă un plan. De fapt, dacă analizăm retorica asistenței occidentale pentru democrație nici pentru ea "lucrurile nu sunt ceea ce par a fi". Vestul, "NOI" adică, suntem purtătorii unei politici sau ai unui plan exact în aceeași măsură în care totul este plin de

improvizații și de zig-zaguri. Operăm cu idei contradictorii despre ceea ce reprezintă democrația și cum se obține. Operăm cu priorități care se schimbă, cu impresii contradictorii, cu proiecte pe jumătate terminate, cu agende conflictuale. Ceea ce rezultă este un fel de compromis, în genul unui mașini cu trei roți. Primești ceva ce seamănă și sună ca asistență pentru democrație și dacă acest lucru este adevărat, atunci ceea ce rezultă ar trebui să fie oarecum o democrație. Un asemenea exemplu de compromis este Pactul de Stabilitate, o extraordinară idee combinând dezvoltarea, democrația, securitatea, drepturile omului, societatea civilă, construcția instituțională, cooperarea. Dar care nu reprezintă decât un număr de întâlniri și de rapoarte și de fonduri destinate unor întâlniri și rapoarte viitoare.

O dată aplicată asistenței pentru democrație, dogma "lucrurile nu sunt ceea ce par a fi" ar arăta că nu a fost realizat mare lucru sau dacă s-a realizat ceva, a fost altceva decât proiectul occidental. Lucrurile sunt însă mai complicate. Ideea că lucrurile sunt mai complicate trimite la faptul că unele proiecte de asistență pentru democrație nu au rezultate în ciuda bunelor intenții ale celor implicați (că democratizatorii occidentali nu sunt rău intenționați, superficiali, corupți sau naivi). Sau că alte proiecte democratice fie nu au rezultate din cauza unor conflicte variate de interese (Occidentul nu este chiar atât de puternic), fie înregistrează evoluții care nu au fost estimate prin proiect. Cu alte cuvinte, asistența pentru democrație, la fel ca și alte intervenții sociale, prezintă și consecințe neprevăzute, pozitive și negative. Lucrurile sunt, așadar, complicate. Nu sunt ceea ce par a fi. Astăzi, după 10 ani de asistență pentru democrație către țările socialiste, este timpul să evaluăm ceea ce am realizat: cum, din ce motiv, de ce lucrurile au evoluat într-un anumit fel și încotro se îndreaptă? Cred că cea mai interesantă problemă aici este, dacă asistența pentru democrație a contribuit la diferențierea țărilor din Est. Cred că a contribuit, dar într-un fel pe care nu l-am înțeles. Dacă mergi într-o comunitate de țigani dintr-un sat din România sau într-una formată din sârbi refugiați în estul Bosniei sau

Kosovo, ei vor începe să vorbească despre "drepturile omului", "ONG-uri" și despre ceea ce donatorii ar trebui să facă. Aceste diferențe nu sunt doar la nivelul retoricii, ele necesită și acțiune umană sau așteptări din partea celorlalți. Dacă acestea reprezintă "democrație", e desigur o altă poveste.

Cu toată birocrăția și intrigile caracteristice programelor de asistență pentru democrație, este uimitor că lucrurile nu sunt în fapt mai rele în aceste țări. Este din cauza sau în ciuda programelor de asistență pentru democrație? Sau este pentru că, așa cum Spengler sugerează în cazul Rusiei, programele democratice au reușit să fie irelevante, ca și cum noi, în ceea ce privește acordarea ajutorului, acționăm într-o direcție diferită. Cred că asistența pentru democrație este relevantă pentru dezvoltările din Europa de Est. Cred că asistența pentru democrație a dat roade, dar nu așa cum am intenționat noi, nici în felul în care am intenționat donatorii, cu toată retorica lor ce le dădea siguranță. Și am avut rezultate chiar și atunci când nu știam prea exact ceea ce întreprindem. Presupun că la conferințe ca aceasta putem să facem astfel de evaluări. Putem să facem un pas înapoi și să reflectăm. Este un lucru care nu se vede de obicei în lumea de zi cu zi a asistenței pentru democrație. Așa cum mulți dintre noi cei de față știm, lumea obișnuită a asistenței pentru democrație, promovarea drepturilor omului și sprijinirea societății civile, e plină de termene presante, întâlniri continue, memorandumuri elaborate la repezeală, schițe complicate de programe, rapoarte de evaluare, scheme de apreciere, evaluări de capacitate, reelaborări ale bugetelor și apoi, rapid, realizarea unui nou proiect. De aceea dați-mi voie să mă pronunț asupra consecințelor importante avute de asistența pentru democrație - intenționate, neintenționate, pozitive, negative, directe, indirecte, psihologice, instituționale. Scopul meu este să arăt că este mai bine să începem cu această listă simplă de consecințe și că în activitățile noastre în desfășurare pentru sprijinirea democrației în Est, în Balcani și în viitor în Cecenia, Afganistan, Burma sau China, putem măcar înțelege de ce lucrurile nu sunt ceea ce par a fi.

Urmărind această discuție, voi da exemple din propria mea experiență, atât ca cercetător cât și ca membru a numeroase programe de asistență pentru democrație în Balcani. Mai întâi, din România, unde, cu mult înainte de '89, am întreprins muncă de teren asupra politicilor locale și am vizitat școli de pregătire de acest tip.

Când, după o perioadă, m-am întors să lucrez în ministerul mediului și în guvernul central, cu sarcina de a îmbunătăți relațiile dintre guvern și societatea civilă, aceste proiecte au eșuat, în special pentru că în ele nu era specificată natura reformei din România. Scopul ministerului reformei din România (1992-1997) era să preîntâmpine reforma; și a îndeplinit acest lucru foarte bine. Și în unele feluri continuă să o facă. Mai târziu am lucrat în Bosnia unde proiectul nostru a avut un mare eșec din cauza conflictelor din cadrul comunității internaționale; apoi am lucrat în Albania și Kosovo ca să ajutăm, prin ONG-uri, proiectele cu rezultate mai bune, pentru că ne-am dat seama că actorii locali cu care colaboram au propriile lor interese și că nu trebuie ca aceste interese să intre în conflict cu cele ale proiectului. Recent am studiat în Kosovo programele de asistență pentru democrație, mai ales pe cele conduse de OSCE (*Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa*) și de USAID (*United States Agency for International Development*). În fine, acum mă ocup de un proiect de cercetare asupra industriei anti-corupție, cea mai recentă în așa numita "revoluție a responsabilității" care deja a cuprins Vestul Europei. Toate aceste proiecte au un aspect antropologic.

Sunt antropolog și asta înseamnă, simplu spus, că sunt preocupat ca toți antropologii de descoperirea prăpastiei dintre vorbe și fapte. Ca antropologi, presupunem pur și simplu că există o prăpastie și că acest lucru este normal. Suntem mai degrabă interesați de felul în care oamenii experimentează această prăpastie și ce soluții încearcă să-i găsească în viața de zi cu zi. De aceea, antropologii merg și vorbesc cu oamenii, îi urmăresc și observă lucrurile la fața locului.

Această activitate se numește "observație participativă". Este dificilă și ia timp. Ajungem să cunoaștem câțiva oameni sau un sat sau un

proiect. Dar, de asemenea, ne pierdem în detaliile vieții de zi cu zi și uităm adeseori tabloul general. Nu știu câți bani sunt folosiți pentru a implementa democrația în Kosovo. Dar pot să vă spun cum este să participi la o sesiune de pregătire despre rezoluțiile asupra conflictelor sau la un seminar asupra planurilor strategice de colaborare a zece ONG-uri într-un mic oraș; sau ce reprezintă activitatea de zi cu zi a departamentului societății civile din cadrul misiunii OSCE din Kosovo sau ce face un reprezentant care se ocupă cu democratizarea într-un birou dintr-o mică enclavă sârbă.

Natura ASISTENȚEI pentru DEMOCRAȚIE

Democrația înseamnă ceea ce manifestă societățile sau organizațiile atunci când există atitudini specifice, practici și valori, care ajută oamenii să dețină controlul asupra propriilor vieți. Asistența pentru democrație presupune eforturi pentru a asigura mai mult control permițându-le oamenilor să dobândească capacități, să urmărească valori și să construiască instituții în care ei pot să-și satisfacă nevoile, în modalități care respectă drepturile omului și dezvoltarea socială. Democrația are desigur și un aspect instrumental. Oferim asistență pentru democrație pentru că este în interesul nostru. Este considerată a fi necesară pentru dezvoltarea economică și este o modalitate prin care se obține securitatea și se preîntâmpină fenomenul de emigrare. Participarea și toleranța, presupuse a fi aduse de democrație, sunt considerate în stare să creeze societăți stabile, care să se poată dezvolta într-un mod sănătos cu respectarea drepturilor omului. Acest lucru este în interesul nostru. O dezvoltare stabilă și sănătoasă, mai ales în zonele de la frontierele țărilor noastre, presupune că nu trebuie să ne temem de războaie civile, purificări etnice, crimă organizată și corupție și de refugiați care sosesc pe teritoriile occidentale, din motive umanitare sau economice.

Democrația înseamnă, de asemenea, și o activitate normativă. Democrația, ca și drepturile omului, reprezintă un bun pe care e bine să-l ai. Lucrurile bune trebuie să fie răspândite pretutindeni și numai în felul acesta, cele mai multe țări vestice dezvoltă acum programe de asistență pentru democrație pe lângă propriile lor proiecte de dezvoltare. O asemenea asistență este

menită să ajute țările să meargă pe un drum bun, să grăbească lucrurile, să ofere structuri, programe de pregătire sau să stimuleze atitudini cu ajutorul cărora să se poată dezvolta societatea democratică. Fraza cel mai des folosită aici este "construcția capacității" sau "construcția instituțională". Asistența pentru democrație este în strânsă legătură cu "construcția capacității", așa cum Stalin spunea despre "construcția socialismului". Ca și "construcția socialismului", se presupune că intervențiile democratice ajută societățile să sară peste anumite etape, să "ajungă din urmă și să depășească". Dar ca și socialismul, democrația este un orizont care continuă să se îndepărteze pe măsură ce ne apropiem de el. Imediat ce am construit instituțiile, am elaborat programe de pregătire și am dobândit capacități care să asemene Estul Europei cu Vestul Europei, descoperim că, de fapt, aceste societăți nu au fost toate așa de democratice până la urmă. Descoperim că alegerile sunt deseori manipulate, că mass-media este lipsită de responsabilitate, că partidele nu sunt democratice, că guvernul nu dă explicații, că politicienii sunt în primul rând interesați să fie aleși, mai degrabă decât să facă bine, că oficialii continuă să fie aroganți - chiar și față de noi, și că cetățenii pe care încercăm să-i ajutăm preferă un lider puternic cu o atitudine paternalistă și țigani în spatele zidurilor, decât politicieni responsabili și o societate tolerantă. În Bosnia și Kosovo, pentru a da două exemple recente, descoperim că sunt aleși oameni și partide greșite. Descoperim alegeri democratice prin care sunt aleși politicieni care n-ar trebui aleși. Ce încurcătură!

Soluția la aceste dileme constă într-o mai mare capacitate, pricepere, într-o pregătire și o modelare mai bună a opiniei publice, astfel încât oamenii să înțeleagă în ce constau interesele lor adevărate. Dacă toate acestea sună ca proiectele elitiste de mobilizare socială, a "cadrelor conducătoare", atunci cred că despre aceasta este vorba. Singurul concept care lipsește din panoplia asistenței pentru democrație, este "conștiința falsă". Petrecând, acum 20 de ani, un timp ca și cercetător la școala partidului comunist din România, pot să afirm că exista asemănări evidente între "știința de a conduce" învățată la

școala partidului și multe construcții ale capacității democratice și cursuri de formare de lideri.

În prezent există o prăpastie între instituția formală și practica de zi cu zi a democrației, la fel de accentuată ca și în sud-estul Europei. Balcanii au fost dintotdeauna cunoscuți pentru rolul important jucat de structurile sale informale. Balcanii prezintă o asemănare puternică, o prietenie profundă și un angajament pe viață cu loialitatea; acești oameni care trăiesc acolo au rezistat cu hotărâre opresiunii imperialiste fasciste și socialiste; au luptat pentru eliberarea națională; și sunt cunoscuți ca foarte creativi în rezistența față de birocrăția nepăsătoare, ineficientă sau opresivă. Instituțiile paralele, dintre care cele din Kosovo-ul de până în 1999, erau doar o varietate, pot fi considerate ca o formă a societății civile intrinseci, ca o modalitate prin care societatea găsea soluții împotriva instituțiilor incapabile. Totuși paradoxul Balcanilor este că aceleași instituții sociale care facilitează abilitatea poporului de a supraviețui în cele mai aspre condiții, pot fi în același timp cele mai puternice oponente la adresa construcției instituției democrației. Asemănarea și prietenia se transformă în coduri autoritare de onoare sau chiar de răzbunare cruntă. Rețelele informale devin conexiuni, nepotism, clientelism, mită și corupție. Lipsa de încredere în instituțiile formale creează o prăpastie între societate și stat. Unii dintre acești oameni care au condus războaiele de gherilă, au organizat instituțiile paralele și au inspirat mișcările naționale, își intimidează acum dușmanii politici, făcând contrabandă cu țigări, spălând bani, sau înșelând statul. În termeni duri acest sindrom este numit "mentalitatea balcanică"; pentru antropologi reprezintă o "cultură" și pentru studiile culturale poate fi orientalism sau mai nou "demonizare". Asistența pentru democrație se confruntă cu societăți clientelare și încearcă să creeze o sferă publică, să revitalizeze societatea civilă și să integreze instituții paralele. Explicația pe care o dă Vestul este că localnicii au nevoie de noi campanii educaționale stimulative și de noi structuri. Mai mult decât orice ei au nevoie de instruire menită să-i determine să "gândească democratic".

Democrația, în această accepțiune nu este un simplu proces politic sau un set de instituții, ci și o atitudine. Se poate dobândi o mentalitate tolerantă. Lipsă unei astfel de mentalități tolerante și a unui angajament public, sunt adeseori invocate ca inexistente în țările fost socialiste. Viața privată este intensă și autentică, viața publică este antipatică și oportunistă. Există promenada de seară în care se întâlnesc prietenii și vecinii, o formă de viață publică asiguratoare, dar nu există nici o întâlnire de seară a unei asociații a unei comunități sau a unei campanii cu scopul de a curăța gunoiul în fața propriei clădiri.

În Balcani, ca și în alte locuri, se vorbește despre un "deficit democratic". Acesta este un deficit al instituțiilor efective precum curțile sau organizațiile de interes, un deficit al practicilor sănătoase, precum buna guvernare și un deficit al atitudinilor care promovează angajamentul civic, voluntarismul și toleranța. Pentru a compensa acest deficit, comunitatea internațională caută să susțină diferite intervenții. Aceste intervenții democratice sunt adeseori atât de abstracte încât reprezintă în mod invariabil metafore: există metafora fertilizării, plantării "sâmburilor democrației" (programul democratic american este de fapt intitulat program de însămânțare). Există metafora inoculării sau vaccinării, prin care o țară primește o "injecție "democratică", pentru ca instituțiile lor democratice să fie "întărite". Există metafora construcției, atunci când programele sunt elaborate ca să "construiască societatea civilă", să "consolideze democrația" și să "construiască" instituții democratice. În Kosovo ajutorul internațional este suținut de patru "piloni", dintre care unul este OSCE. În această privință, Balcanii sunt considerați un "câmp arid", un "corp bolnav" sau o "clădire năruită". Acestea sunt metafore, cu siguranță, dar metaforele au un fel de a considera viața și dată fiind autoritatea acestor metafore este dificil să vezi intervențiile democratice funcționând alături de retorica "participării", care caracterizează declarațiile programatice ale oricărui proiect virtual democratic occidental.

Aceste metafore sunt cele care ajută asistența democrației să devină o "lume" în sine. Prin "lume" mă refer la un set de idei, practici și instituții prin care grupuri de oameni pot crea

"comunități" care se intersectează. Aceste "comunități" pot include actori de o mare diversitate-parlamentari europeni, o companie daneză de consultanță, un administrator municipal local, un șef de birou local al OSCE și chiar un activist într-o organizație de tineret cum ar fi "post-pesimiștii" din Kosovo. Argumentul acestei afirmații este că singurul set de activități ce adună toți acești oameni la un loc este noțiunea de democrație ca proiect.

Să aruncăm o privire la proiectul social focalizându-ne pe dezvoltarea societății civile. Proiectul social înglobează un tip special de activitate: activități pe termen scurt cu un program de buget și de timp. Proiectele întotdeauna sfârșesc prin a fi înlocuite de programe sau, în mod normal, de alte proiecte. Proiectul social acoperă un tip special de structură, începând cu donatorul, cu misiunea de identificare a proiectului și continuând cu asigurarea resurselor, cu selecția unui agent de implementare, cu distribuirea fondurilor cu monitorizarea, cu evaluarea și, bineînțeles, cu următorul proiect. Proiectul social dezvoltă tema alocării resurselor într-o manieră organizată și totodată birocratică. Nu există proiect fără aplicații, perioade de așteptare, întruniri preliminare și proceduri de monitorizare și contabilizare. Practicile proiectului social cer un limbaj special, apropiat de limbajul de lemn stalinist. Transmiterea de cunoștințe se numește "training". Transmiterea de cunoștințe către cadrele selectate se numește "training of trainers" sau TOT. A deveni performant într-un anumit aspect se numește "capacity building" (dezvoltarea capacității). A fi capabil să spui ceea ce vrei să faci este "afirmarea misiunii". Când înțelegem despre ce e vorba se numește "transparență". A încerca să afli ce se întâmplă se intitulează "networking". A afla cine beneficiază - "analiza beneficiarului". A găsi bani este "strângere de fonduri". A te asigura că nimeni nu risipește banii - "donor coordination". A supraviețui după terminarea resurselor financiare se intitulează "sustainability" (susținere). Oamenii cu bani care nu văd nici un rezultat sunt caracterizați de "donor fatigue". A schimba destinația fondurilor este "exit strategy". Eșecul în a găsi un beneficiar se numește "problemă de absorbție". Iar atunci când există prea mulți

donatori și prea puțini beneficiari se numește "donor constipation". Participarea în această lume de proiecte presupune înțelegerea unor termeni-cheie care pot genera bani: "empowerment", "good governance", "income generation" (generare de venit), dar să nu uităm de "trafficking" și "anti-corupție" sau de "partnership". În dezvoltarea societății civile ultimul scop este de a crea ONG-uri care nu sunt doar generatoare de servicii, dar și de consultanță juridică (a se înțelege crearea de manipulare a deciziei). În încercarea de a ajuta popoarele balcanice să rezolve anumite probleme, ceea ce eu numesc "societate civilă" a fost transformată de intervenția internațională într-o "societate civilă a birocrăției" a generării de fonduri.

Proiectul social se referă la circulația de bani, cunoștințe, oameni și idei. Viața proiectului se referă la ceea ce fac oamenii cu aceste resurse. Este o lume care recompensează cunoașterea cea mai abstractă. Astfel, cei care manipulează simboluri și concepte pot ocupa poziții-cheie în ierarhia alocării de resurse; devin la fel de importanți ca donatorii și programele care chiar ajută oamenii în rezolvarea unor probleme concrete. Dacă oamenii de afaceri și mafioții manipulează bani, șefii de proiecte manipulează bani atașați de concepte, folosind termenul-cheie de "capacitate de dezvoltare". Cum "capacitatea" nu este absolută niciodată ea poate fi dezvoltată continuu. Și dezvoltarea capacității necesită training! Trainerii erau aduși, de obicei, din Vest. Acum ei vin chiar din țări balcanice (sau sunt chiar din aceeași țară), toți specializați în Vest, conform cu standardele și cerințele vestice. Una dintre cele mai importante cerințe, bineînțeles, este "nevoia de training"; de aici, industria "alocării necesarului de training" (TNA-training needs assessment).

Este vorba despre această lume a proiectelor pe care "internaționalii" le-au adus în Balcani și despre ideile și practicile acestei lumi care se infiltrează într-un grup anume de "proiect managers" și "staff", printre partenerii "locali" sau organizații "concurrente". Ar fi prematur să numim aceste sute de staff-uri de proiecte locale o clasă sau o elită, chiar dacă unii dintre ei trăiesc în mod clar diferit de concetățenii lor. Mulți au fost activiști într-o altă era, înaintea conflictului sau a

tranziției post-socialiste. Alții au avut norocul să lucreze ca translați și au dobândit astfel abilități de organizare sau au fost chiar trimiși la cursuri de specializare. Membrii personalului local au proiectele lor individuale de carieră, familie sau emigrare, iar aceste proiecte private presupun menținerea deschiderii către cât mai multe opțiuni posibil. Fiind de orientare și educație vestică, mulți au pașapoarte sau privilegii de rezidență permanentă în Vest și, în mod teoretic, toți copiii lor studiază sau vor studia în Occident. Ca o pătură cu un mod de viață specific, se deosebesc printr-o atenție sporită la ceea ce e nou în Vest, prin relațiile lor cu actuali sau potențiali donatori străini, prin relații intense (cordiale sau ostile) cu anumiți "internaționali" și printr-o insecuritate în ceea ce privește situația ulterioară plecării donatorilor.

Cele mai multe staff-uri locale lucrează la proiecte cu durată de un an sau doi, sărind de la un proiect la altul din motive de carieră, de salariu sau personale. Spre deosebire de staff-urile ONG-urilor din Vest, au puține aspirații în a obține angajarea în sectoarele de stat și privat. Veniturile bugetare și condițiile de lucru în Balcani sunt în general reduse în timp ce piața de consultanță privată aproape că lipsește cu desăvârșire (România și Bulgaria sunt o excepție în acest sens). Problema pentru aceste elite locale este implementarea planurilor de viitor ale donatorului într-o atmosferă de incertitudine. Staff-urile străine pot fi nesigure. Și se poate că aceste staff-uri să nu comunice această informație staff-urilor locale. Chiar și actori internaționali majori precum Programul Mondial al Alimentației sau OSCE pot face reduceri masive de personal în doar câteva luni (înlocuind personalul internațional cu cel local sau închizând departamente întregi). De exemplu, la misiunile locale OSCE din Bosnia și Kosovo ofițerii internaționali răspunzători cu procesul de democratizare au fost înlocuiți cu bosniaci și kosovari. Schimbarea personalului, se produce o dată cu reducerea bugetului pentru activități și resurse. Este ca și cum prioritatea unui program sau proiect s-ar măsura prin mărimea staff-ului internațional și nu prin importanța sa în construcția democrației sau a societății civile.

Această lume a proiectelor, resurselor de

proiecte, ierarhiilor de proiecte, ideologiilor de proiect, discursurilor și practicilor a fost exportată în Balcani. Ca în orice lume de acest fel, se operează cu premise și presupuneri care produc beneficii unora și dezavantajează pe alții. Lumea proiectelor se bazează pe câteva idei fundamentale, dintre care cea mai importantă este aceea că practicile democrației și modelele societății civile pot fi exportate de la o societate la alta. În al doilea rând, se operează cu presupunerea conform căreia modelele societății civile pe care noi le exportăm se bazează pe realitățile propriei noastre societăți. Problema pentru dezvoltarea societății civile este că inițiatorii de proiecte, cei care le implementează și cei pentru care se implementează să fi "înghițit" modelul nostru într-o manieră absolută. Acest lucru este puțin surprinzător atât timp cât punerea sub semnul întrebării a unor probleme ale modelului poate cauza plecarea donatorului în altă parte.

Lumea proiectelor societății civile operează și cu alte premise: există iluzia "comunității internaționale", care nu este nici internațională nici locală și iluzia că ONG-urile vestice și organizațiile internaționale cooperează neîntrerupt între ele și cu guvernele locale; iluzia că ONG-urile vestice profesioniste se bazează pe angajamentul voluntar și nu pe personal plătit (ONG-urile balcanice care cer personal plătit fiind considerate egoiste); iluzia că activitățile ONG-urilor din vest se bazează pe formularea pe termen lung a strategiilor și nu pe improvizare; iluzia că tehnica potrivită ar putea înlocui lipsă inițiativei sociale care stă la baza mișcărilor civice; iluzia că, fiind ocupați și în același timp obligați la eficiență, oamenii trec în mod convenabil cu vederea proliferarea risipei de călătorii, deciziile amânate, rapoartele necitite și ședințele interminabile comune oricărei organizații mari; iluzia conform căreia orice capacitate ce trebuie dezvoltată se găsește "acolo, undeva" și nu în fiecare dintre ei; și iluzia că organizațiile de "acolo" sunt haotice mai degrabă decât adaptate schimbării și incertitudinii (câte ONG-uri ar putea supraviețui într-un cadru cu legi neclare, cu două sau trei sisteme de contabilitate, cu hărțuire politică, pene de electricitate, viruși de calculator,

cetățeni invidioși, jurnaliști lipsiți de scrupule și propuneri de proiect cu traduceri de jargon inadecvate). În sfârșit, mai există iluzia că numărul de ONG-uri străine susținute financiar ar fi un index de democratizare.

După mulți ani și milioane de dolari, după nenumărate misiuni de recrutare și rapoarte de evaluare, Balcanii au sute de ONG-uri, dar nu cine știe ce societate civilă. Impactul variatelor programe poate fi exprimat în termeni de număr de proiecte coordonate, bani cheltuiți, seminarii ținute sau număr de ore de training înregistrat. Cu toate acestea, impactul asupra securității în regiune a fost marginal-dacă privim mediul de securitate ca o hartă a acțiunilor diferențiale și a percepțiilor de incertitudine, anxietate și siguranță. Acum ar fi ușor să învinuim occidentalii naivi pentru această situație, pentru implementarea grăbită a propriului model. Fără îndoială, caricatura glumelor balcanice din târziul nopții este adevărată (cum ar fi cea a consultantului care, auzind că fondurile ar trebui direcționate către Banja Luka, a insistat să o cunoască...). Dar cred că lucrurile sunt mai complicate decât ignoranța, naivitatea sau reaua voință a vesticilor. Mulți ofițeri de program și specialiști din Vest obțin informații despre Balcani prin consilieri locali, intelectuali, personal de proiect și activiști ai societății civile. Chiar dacă lumea proiectelor a ajuns în Balcani cu ideile sale proprii, multe ireale, aspirații societății civile de aici au făcut orice să confirme aceste idei. În ultimă instanță, lumea occidentală a fost o sursă de resurse. Cele mai multe cazuri de abuz au apărut acolo unde reprezentantul donatorului a fost naiv, iar întreprinzătorul local a fost malefic de întreprinzător. Din fericire, această combinație se dezvoltă din ce în ce mai rar.

Dacă mă întrebați care a fost cea mai mare realizare a asistenței pentru democrație în Balcani, aș răspunde că nu exportul de democrație ci acest mod de a gândi proiecte. Este exportul unui mod de viață, a se înțelege aici un set de înțelesuri, practici și ierarhii sociale specifice unui nou mod de gândire. Gândirea de proiect ar putea fi aplicată proiectelor societății civile, dar și altor tipuri de activități. Este vorba despre raționalismul vestic, categorii abstracte, conexiuni birocratice, toate puse într-un context balcanic.

Am creat un monstru? A fost asistența pentru democrație redusă la programe de sporire a capacității, "distribuire necesarului de training" și cursuri de "management-ul ciclurilor de proiecte"? NU. Deoarece în Balcani, ca peste tot, oamenii au de asemenea proiectele lor private și manipulează resursele alocate proiectului social în folosul strategiilor lor private. Când apare un conflict între acestea, obținem corupție și nepotism. Dar există adesea și excepții: activiștii ONG-urilor pot continua dezvoltarea societății civile în paralel cu dezvoltarea propriei cariere. Acesta este, de fapt, secretul dezvoltării societății civile în Vest. Îndeplinirea de aspirații și ambiții reprezintă de asemenea părți ale democrației. Poate în accepțiunea noastră de asistență pentru democrație avem nevoie de un loc al motivelor și strategiilor personale, al modului cum toate acestea se pot realiza în cadrul instituțiilor. Putem începe prin a înțelege natura proiectului social ca mod unic în care resursele, interesele și ideologiile sunt coroborate. Se poate ca asistența pentru democrație să nu fi produs democrație, dar în privința exportului gândirii de proiect putem să ne felițăm. Și în bine și în rău.

În limba română de Ștefan Matiu

Termenul "globalizare" a avut în Occident, în ultimii ani, soarta nefericită pe care a

avut-o în România anilor '90 termenul "reformă"

Semnale

Sociologia religiilor

Jean-Paul WILLAIME

Accentul cade nu pe religii, ci pe sociologia lor. Altfel spus, nu este vorba de o prezentare a principalelor universuri religioase, ci de o expunere despre felul în care s-a construit, în mod progresiv și mereu diversificat, un câmp de studiu bine individualizat: sociologia religiilor. Cum anume au abordat cei dintâi sociologi faptele religioase, cum s-a elaborat cu timpul punctul de vedere sociologic asupra religiilor și cum analizează sociologii contemporani situația religioasă actuală... iată ce vom găsi în lucrarea de față care dorește, în pofida dimensiunilor reduse și a caracterului ambițios al problematicii abordate, o introducere și sociologia religiilor.

Din cuprins:

- Tradițiile sociologice și fenomenul religios
- De la sociologia religioasă la sociologia religiilor
- Religiosul contemporan în lumina sociologiei
- Religie și modernitate: chestiunea secularizării
- Pentru o definiție sociologică a religiei

ISBN 973-611-209-8

Institutul European

Globalizare economică și polarizare ideologică

(lucru valabil și pentru sinonimul "mondializare", folosit mai rar). A fost întrebuițat în mod excesiv, adesea în contexte complet nepotrivite, de oameni necalificați să se pronunțe, complet ignoranți în materie de științe economice și sociale. Despre "globalizare" se discută și în presa de tip tabloid sau în emisiuni echivalente ca profil emisiunilor autohtone "Chestiunea zilei", "Procesul etapei" sau "Monologuri cu Oreste". S-a format un întreg patrimoniu de locuri comune și o limbă de lemn aferentă. Așa cum în România aproape toată lumea e de acord că "e nevoie de o reformă radicală" și aproape fiecare se consideră calificat să indice cum ar trebui ea realizată, în Occident aproape oricine se consideră competent pentru a da un verdict în ce privește caracterul benefic sau malefic al globalizării. Dacă oamenii ar fi întrebați pe stradă "ce e globalizarea?", s-ar obține zeci sau sute de răspunsuri diferite, unele fiind la mare distanța de sensurile consacrate ale cuvântului.¹

Bineînțeles că mai ales în această "dezbateră populară" despre globalizare se spun destule enormități, pe care unii le cred și se lasă mobilizați în acțiuni violente, cum sunt deja tradiționalele agresiuni ale demonstranților anti-globalizare asupra forțelor de ordine la reuniuni ale Fondului Monetar Internațional, Băncii Mondiale, Organizației Mondiale a Comerțului, la Forumul Economic de la Davos, etc.² Iată deci că intruziunea ilicită a nespecialiștilor într-o controversă care cere competențe de specialitate are consecințe foarte nocive.

Mă voi referi în continuare la controversa academică privind globalizarea. Există o paletă foarte largă de opinii, de la demonizarea până la apologia globalizării, cu o serie de nuanțe intermediare. De obicei, poziția autorului se poate observa cu claritate chiar din titlul cărții³.

Majoritatea autorilor păcătuiesc, după părerea mea, prin faptul că **devin** pradă tentației

formulării de verdicte tranșante și argumentează prea unilateral, ignorând adesea deliberat complexitatea procesului. Mult mai puțini propun o viziune echilibrată și nuanțată și au bunăcredință de a da dreptate celor aflați în tabăra opusă, acolo unde aceștia au dreptate.

Să vedem mai întâi care sunt pilonii discursului anti-globalizare:

"Mondializarea în stil liberal înseamnă exploatarea metodică a bunului public mobil și imobiliar, jefuirea seifurilor securității sociale și îngroparea drepturilor salariaților. Ceea ce se consideră a fi un progres este de fapt un regres de două secole"⁴.

Aceeași idee a exploatării apare și la Pierre Bourdieu: "Neoliberalismul este o utopie (în curs de realizare) a unei exploatări fără limite"⁵

Segregarea crescândă între bogați și săraci (pe mai multe paliere; crește atât decalajul între țările bogate și cele sărace, cât și decalajul între bogații și săracii diverselor țări) este o realitate indiscutabilă. Un indicator frecvent folosit pentru a măsura segregarea pe glob este raportul între veniturile primilor 20% și ale ultimilor 20% din populația lumii (în ordinea descrescătoare a veniturilor). Între 1960 și 1997 acest raport a crescut de la 30:1 la 61⁶.

Desigur, asemenea decalaje reprezintă un pericol pentru stabilitatea lumii. Se pune însă întrebarea legitimă dacă este vorba despre o tendință ireversibilă. Adversarii globalizării sunt convinși că urmează o segregare și mai netă și că procesul este ireversibil, dacă globalizarea își urmează cursul. Cei care susțin că globalizarea poate fi benefică sunt acuzați în mod invariabil că o fac în mod interesat, ei aparținând castei de privilegiați avantajate de globalizare.

Pierre Bourdieu : "Max Weber spunea că dominanței au întotdeauna nevoie de o "teodicee a privilegiilor lor" sau, mai bine, de o sociodicee, adică de o justificare teoretică a faptului că sunt

privilegiați. Competența este astăzi în centrul acestei sociodiceii, care este acceptată, în mod evident, de către dominanți - este interesul lor - dar și de ceilalți"⁷. În altă scriere a sa, Bourdieu vorbește chiar de un "rasism al inteligenței"⁸.

Această viziune, extrem de răspândită, complică foarte mult situația, pentru că cei chemați să ia decizii în legătură cu viitorul economiei mondiale (funcționari superiori din Fondul Mondial Internațional și Banca Mondială, marilor bănci, ministrelor de finanțe, politicieni, etc.) aparțin, inevitabil, clasei sociale care este acuzată că profită de pe urma globalizării. Buna lor credință este mereu pusă la îndoială iar în aceste condiții nu poate apărea un dialog autentic și confruntarea se radicalizează. Iată cum se exprimă un manifestant de la o demonstrație anti-globalizare: "Ei n-au nici un drept să vorbească. Ei, care lucrează în birouri elegante din zgârienorii marilor companii și instituții, îmbrăcați cu sacouri Armani, cămăși Boss, pantaloni Calvin Klein, cravate Dior, care poartă pantofi Gucci, ceasuri Rolex și ochelari Cartier. Jos îi așteaptă șoferul limuzinei Mercedes sau Cadillac. Dar tot nu le ajunge. Nu se gândesc decât cum să-și mărească conturile din Elvetia!"⁸.

Este o retorică a luptei de clasă. Acest manifestant sugerează că actuala clasă dominantă este una parazitară, care se lăfăie în lux, fără a spune că acești oameni sunt licențiați ai celor mai mari universități din lume, lucrează 12-16 ore pe zi de la absolvirea facultății și aproape că nici nu au timp să se bucure de banii pe care îi câștigă. O optică complet diferită de acest manifestant propun John Micklethwait și Adrian Wooldridge în articolul lor "Piloted by a new ruling class?"¹⁰ Actuala clasă dominantă, caracteristică lumii în procesul globalizării, e numită de ei "*the cosmocrats*". Acești "cosmocrați" reprezintă cea mai meritocratică și mai cuprinzătoare numeric clasă dominantă din istorie, spun autorii. Ei evaluează această clasă la 20 de milioane de oameni, din care 8 milioane trăiesc în Statele Unite. Numărul lor se va dubla până în 2010.

Autorii aparținând curentului teoriei elitelor (Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca) au atras atenția demult asupra tendințelor oligarhice pe care le dezvoltă orice societate. Roberto Michels a formulat chiar "Legea de fier a oligarhiei": "Cine

zice organizație, zice oligarhie". Clasele privilegiate și structurile oligarhice nu au aparut în nici un caz odată cu globalizarea. Și eu cred că în alte perioade structurile oligarhice erau mai închise, mai dificil penetrabile de la nivelele inferioare.

În general, discursul anti-globalizare are mari similitudini cu discursul anticapitalist de tip marxist. Înainte de toate, ideea segregării sociale și a "exploatării omului de către om". Pentru Marx în societatea capitalistă se produce o fractură ireparabilă între "capitaliștii lacomi, tot mai puțini și mai îmbuibați" și "proletariatul tot mai exploatat și mai pauperizat". Această viziune despre formarea și dezvoltarea societății capitaliste a devenit un loc comun. Ea este însă contestată în lucrarea avându-l ca editor pe reputatul economist Friedrich Hayek, "*Capitalismul și istoricii*". Iată ce scrie Hayek în introducerea sa:

"Există totuși un mit suprem care, mai mult decât oricare altul, a servit discreditării sistemului economic căruia îi datorăm civilizația actuală și examinării căruia îi este dedicat acest volum. Este vorba de legenda deteriorării situației claselor muncitoare ca urmare a apariției "capitalismului " (sau a "sistemului industrial" sau "manufacturier"). Cine nu a auzit de "grozăviile capitalismului primitiv" și nu a rămas cu impresia că acest sistem a adus noi și nespuse suferințe unor clase largi care până atunci erau destul de mulțumite și tihnite? (...) Larg răspândită aversiune viscerală față de "capitalism" e strâns legată de convingerea că îndubitabila creștere a avuției produsă de ordinea bazată pe competiție a fost realizată cu prețul scăderii standardului de viață al celor mai neajutorați membrii ai societății.

Faptul că așa au stat lucrurile a fost într-adevăr exprimat de istoricii economiei, într-o vreme în toate cursurile lor. O examinare mai atentă a faptelor a condus totuși la respingerea totală a acestei convingeri. Și cu toate acestea, la o generație după ce controversa a fost rezolvată, opinia răspândită continuă să se mențină, ca și cum vechea convingere ar fi fost adevărată."¹²

Observația lui Hayek este de maximă importanță și demontarea legendei de care vorbește va mai dura probabil destul timp. Având

însă în vedere că eu mă refer aici la asemănarea frapantă între retorica anti-globalizare și retorica anticapitalistă de tip marxist, pentru a nu complica prea mult discuția, voi porni în continuare de la premisa că Marx ar fi avut totuși dreptate în ce privește polarizarea crescândă a societății între capitaliști și proletariat. Marx era convins că această tendință e ireversibilă: în mod necesar numărul proletarilor săraci crește, iar averile se concentrează în mâinile a tot mai puțini capitaliști. De unde rezultă că singura soluție este revoluția, care urmează să ducă la dictatura proletariatului și apoi la societatea fără clase. Istoria a dovedit însă că capitalismul are o capacitate de adaptare și autoreglare; a apărut o clasă mijlocie care reprezintă 20-30% din populație¹³ și situația proletariatului s-a îmbunătățit considerabil. Această evoluție a capitalismului a fost prevăzută de Eduard Bernstein, care a revizuit teoria marxistă, fără a o contrazice însă radical.

Discursul anti-globalizare comite aceeași eroare, considerând că tendința de segregare socială care există într-adevăr în lume în acest moment este ireversibilă dacă procesul de globalizare continuă. Nu este așa. Economia mondială se află în acest moment într-un proces de transformare structurală de mare anvergură, care are loc cu o viteză colosală, care nu a mai existat vreodată în istorie. Putem vorbi chiar de o revoluție în economia mondială, sub impactul noilor tehnologii. Deja la începutul anilor '70 mai mulți autori au observat că societățile capitaliste dezvoltate se îndreaptă spre un nou tip de societate pe care Daniel Bell l-a denumit "societate post-industrială"¹⁴, în care resursa cea mai importantă devine informația¹⁵.

Răspândirea Internetului începând cu 1995 a accelerat enorm evoluția spre societatea informațională. Deși accesul la Internet este mult mai răspândit în țările occidentale bogate, el are o rată rezonabilă și în țările "în curs de dezvoltare"¹⁶ iar această rată este în creștere, atât în țările bogate, cât și în țările sărace. Internetul poate furniza, pe lângă informații de tot felul, și accesul la o gamă întreagă de servicii, care se va diversifica cu mult în viitor (vezi nota 2).

În legătura cu Internetul se vorbește chiar de o "New Economy" (firme de e-commerce precum Amazon.com, motoare de căutare precum

Yahoo.com, firme furnizoare de echipamente pentru Internet precum Cisco Systems sau AOL, etc. Cursurile acestor acțiuni high-tech (pe lângă cele legate de Internet, e vorba și de acțiunile firmelor de software, telefonie mobilă, biotehnologie, etc.) cotate la Wall Street pe NASDAQ și la Frankfurt pe indicele special NEMAX All Share ("Neuer Markt"- "Noua piața"), au înregistrat la un moment dat creșteri uriașe, deși multe din aceste firme lucrează încă în pierdere și unele vor dispărea, ca urmare a falimentelor și concentrărilor care vor urma inevitabil într-un sector încă neconsolidat. În ciuda scăderii drastice a acestor acțiuni începând cu primăvara anului 2000, perspectivele pe termen mediu și lung ale acestui sector sunt văzute ca foarte bune de către analiștii bursieri. Dacă se vor trage învățămintele necesare după această primă euforie și acest prim "duș rece", dificultățile majore (provocate în primul rând de hipertrofia generată de euforie, care s-a resimțit la toate nivelele) nu vor mai apărea.

Este vorba, în țările occidentale, de un nou salt modernizator. În general, în prima etapă a unui proces de modernizare, e nevoie de o concentrare a resurselor, redistribuirea urmând să se facă după ce saltul modernizator a fost făcut¹⁷.

Adversarii globalizării nu înțeleg că, în măsura în care nu sunt pur și simplu interzise, noile tehnologii modelează societatea în mod ineluctabil și ireversibil. Diatribele împotriva globalizării cad de aceea adesea în gesticulație și degenerază într-o banală retorică reacționară. Rămâne însă adevărat că, pe termen mediu și lung, globalizarea trebuie astfel direcționată încât decalajele între bogați și săraci să se mai atenueze și ea să se lepede de acuzația de a fi purtătoare a unei ideologii a "darwinismului social" (în acest sens, sunt îndreptățite unele dintre criticile la adresa politicilor FMI, BM sau OMC).

Să vedem acum ce spun autorii care cred că globalizarea poate fi un lucru foarte pozitiv, dacă este bine direcționată. Am mai spus că nu mă voi referi la verbiajul apologetic al autorilor de extracție anarhistă, el plasându-se în afara standardelor academice. Cărțile lui Alain Minc, Oskar Lafontaine și Daniel Cohen, pomenite mai sus (vezi nota 3) au drept caracteristică comună faptul că, deși tonul general e favorabil

globalizării, ele enumeră multiple pericole și derapaje care pândesc acest proces. În cartea sa publicată în 1997 în Franța, Alain Minc se pronunță net împotriva introducerii monedei Euro: "Globalizarea, așa cum a evoluat, nu făcea în nici un caz necesară introducerea unei monede europene"¹⁹. Integrarea economiilor statelor europene nu mersese destul de departe, el consideră că ar fi fost nevoie ca statele care aderă la euro să aibă un excedent bugetar de cel puțin 3%, nu un deficit de cel mult 3%! În ciuda relativei reabilitări din a doua jumătate a anului 2002, cei care au fost sceptici în legătură cu introducerea monedei euro și au prevăzut o depreciere pronunțată a ei, au avut dreptate. Moneda euro a ajuns la un moment dat, după o lungă serie de minimuri istorice la 0,82 \$, după ce la lansare a fost cotată la 1,17 \$ și oficialii europeni au declarat mai întâi că euro nu va scădea niciodată sub pragul psihologic de 1,00 \$ iar când a ajuns în jur de 0,95\$ au declarat că este exclus ca euro să scadă sub 0,90\$. Putem să ne consolăm cu ideea că și la case mai mari se ratează ținte macroeconomice importante.

Iată o evaluare a lui Alain Minc pe care o consider extrem de pertinentă (motiv pentru care voi cita un pasaj mai lung):

"Globalizarea este un șlagăr care se vinde foarte bine. Ea produce cu mult mai multă ușurință ură și ostilitate decât mitul puțin uzat al "bunului și vechiului imperialism american". Ea este omniprezentă, dar totuși nepalpabilă: nu există nici semne exterioare, nici simboluri ale puterii, nici forțe militare. (...) Situația este foarte ciudată: cu cât globalizarea poate fi mai puțin palpată, identificată și concretizată, cu atât polarizează mai mult temerile și îngrijorările. (...) În finalul acestei tensiuni - sau dialecticii, cum ar zice marxistii - se disting două căi. Prima decurge în armonie: globalizarea e în favoarea națiunilor mici și a statelor descentralizate.

Pe plan global Slovenia, Cehia sau Portugalia au aceeași greutate ca și Franța și Spania, iar Alsacia sau Bretania pot să-și găsească echilibrul și dacă statul francez se retrage. (...) Cealaltă cale este cea a conflictului: tendințele de închidere față de lume se amplifică, dar pentru că politica izolaționistă devine cvasi-imposibilă frustrările cresc continuu, fără să apară mijloacele

necesare pentru a ieși din acest cerc vicios. Aceste două căi nu vor fi atât de net separate. Ele vor exista ambele, concomitent sau alternativ, dar desigur că cea mai neagră va fi cea care va da tonul la nivel ideologic."²⁰

În ce privește caracterul ineluctabil al globalizării, Minc este categoric:

"Nici o logică economică nu se poate opune globalizării și nu-i poate servi ca alternativă. (...) Regele Piață nu mai are de ce să se teamă, lumea îi aparține și fiecare zi îi va amplifica puterea. Dar tocmai aceasta atotputernicie este și sursa slăbiciunii sale."²¹

Cu acest tip de abordare sunt în linii mari de acord. Există însă o chestiune foarte importantă care este trecută cu vederea sau subapreciată de autorii care se pronunță în favoarea globalizării. Este vorba de foarte redusă mobilitate socială²² care există în societățile occidentale²³. Mobilitatea verticală inter-generație a fost mereu foarte mică în societățile occidentale. Dar, mai mult odată cu apariția noilor tehnologii, la care nu toți au acces, această mobilitate socială s-a redus și mai mult. Globalizarea riscă astfel să ducă la pietrificarea unui sistem de caste, ceea ce va produce uriașe resentimente.

De aceea, pentru ca globalizarea să fie una "fericită" (cum spune Alain Minc chiar în titlul cărții sale, trebuie făcute mari eforturi pentru o apropiere de idealul egalității șanselor (irealizabil, desigur). Aceasta înseamnă în primul rând accesul unui procent cât mai mare din populație la un învățământ modern. Cred că este exagerat să vorbim, cum face Pierre Bourdieu, de un "rasism al inteligenței", dar rolul inteligenței și al studiilor de specialitate va fi tot mai mare pentru cariera cuiva în societatea viitorului. Aș subscrie mai degrabă la profeția mai optimistă a lui Winston Churchill: "*Empires of the future are empires of the mind.*"

NOTE

1- Nu-mi propun să discut în textul de față definițiile date de diverși autori ci să prezint, după această

introducere controversate privind globalizarea la nivelul autorilor de cărți și al presei elevate.

2- Ce este globalizarea, domnilor demonștrânți? Dincolo de discursurile ideologice, care există, pro și contra (mă voi referi la ele în continuare) globalizarea este un proces care are drept cauză principală noile tehnologii informatice și de comunicație (Internetul, care face posibil e-mail-ul, e-commerce, în curând și e-signature, online-banking, accelerând enorm tranzacțiile internaționale de capital și de mărfuri. Posta rapidă DHL și telefonია mobilă contribuie de asemenea la acest proces. De asemenea pe Internet există ediții online ale tuturor marilor ziare și, în general, știri de orice fel. Apoi, televiziunea prin cablu, în special posturi precum CNN, CNBC, Euronews, Bloomberg).

Este adevărat că ritmul acestor schimbări tehnologice produce multora un stres considerabil (mai ales celor trecuți de o anumită vârstă), dar a te opune lor pentru că personal nu le agreezi sau nu le poți asimila cu ușurința, înseamnă să te plasezi pe o poziție reacționară. Fenomenul nu este însă nou, multe invenții au fost întâmpinate la vremea lor cu rezervă, dacă nu cu ostilitate. Apoi, aproape toată lumea s-a convins de utilitatea lor. Cele de mai sus nu înseamnă însă că nu există și un conservatorism sănătos, dar acesta este cel mult ironic la adresa noutăților, niciodată agresiv.

3- La polul demonizării se plasează o carte precum cea a lui John Hagee, *A început Sfârșitul. Raport asupra semnelor Antichristului*, Editura Aurelia, București, 1998, ediția originală 1996 (pe coperta cărții mai scrie, sub titlu: "*Semnele Bestiei sunt clare: Globalizarea, Noua Ordine Mondială, Moneda Unică*"; pe coperta a patra se detaliază: "*Noua Ordine Mondială, propagată de clica imperialistă a Statelor Unite*", "*Moneda Unică, destinată distrugerii economiilor naționale*", etc.). Aceasta nu este o carte academică, deși își dă o asemenea aparență (are destule trimiteri bibliografice) și nici nu mă voi referi la conținutul ei în cele ce urmează - e vorba tot de conspirația mondială evreiască, conspiratorii punând la cale în ultima vreme și globalizarea. Este însă important de remarcat că există multe asemenea cărți și că mulți se lasă îndoctrinați de ele. Radicale sunt de asemenea cărțile lui David Korten (timp de cinci ani profesor la Harvard Business School) - *Corporațiile conduc lumea*, Editura Samizdat, 1999, ediția originală 1995 (pe coperta ediției în română apar două capete de dinosauri - unul reprezintă "FMI - finanța prădătoare", celălalt "*OMC - canibalismul corporatist*"; fiind totuși cartea unui profesor universitar, e de presupus că este o inițiativă a editorilor români) și Phillip Labarde, Bernard Maris, *Doamne, ce frumos e războiul economic! Intoarcerea*

la capitalismul sălbatic, Editura Antet, 1999 (lipsește anul ediției originale). Împotriva globalizării se pronunță și un autor de calibrul lui Pierre Bourdieu în *Contraofensive. Argumente în sprijinul rezistenței împotriva invaziei neoliberale*, Editura Meridiane, București, 1999, ediția originală 1998. Există însă și autori care cred că globalizarea este nu numai inevitabilă, dar ea poate fi și benefică pentru omenire: Alain Minc, *Globalisierung, - Chance der Zukunft*, Paul Szolnay Verlag, Viena, 1998 (*Globalizarea - Sansa a viitorului*), titlul ediției originale din 1997 este *La mondialisation heureuse*, Oskar Lafontaine, Christa Muller, *Nu vă fie teama de globalizare. Bunăstare și muncă pentru toți*, Editura Inter Graf, Resita, 1998, ediția originală 1998, Daniel Cohen, *Bogăția lumii, sărăcia națiunilor*, Eurosong & Book, București, 1998, ediția originală 1997 (în acest caz poziția autorului nu rezultă atât de clar din titlu). Anul apariției ediției originale mi s-a părut important, cărțile referindu-se la un proces care este în desfășurare, această desfășurare fiind chiar foarte alertă. Apologetic se pronunță în legătură cu globalizarea unii autori de extracție anarhistă, adversarii dintotdeauna ai statului a cărui putere scade în procesul globalizării. Ca și demonizarea, apologia este un demers neștiințific și de aceea nu mă voi referi la aceste scrieri.

4- Phillippe Labarde, Bernard Maris, op.cit., p.13.

5- Pierre Bourdieu, op.cit., p.110.

6- Oskar Lafontaine, Christa Muller, op.cit, p.38. Pentru statistici mai detaliate, vezi și Silviu Brucan, *Dialectica politicii mondiale*, Editura Nemira, București, 1997, pp.146-147, 164, 281-284, Daniel Cohen, op.cit., pp.71-73, Ignacio Ramonet, *Geopolitica haosului*, Editura Doina, București, 1998, pp.113-119.

7- Pierre Bourdieu, op.cit., p.48.

8- Pierre Bourdieu, "*Le racisme de l'intelligence*", in *Questions de sociologie*, Edition de Minuit, 1980, pp.264-268, apud. Pierre Bourdieu, op.cit., p.48.

9- Financial Times, 23 febr. 2000

10- Financial Times Weekend, 27-28 mai 2000.

11- Editura Humanitas, București, 1998

12- Friedrich Hayek (ed.) op.cit., pp.15-16

13 Vezi, de exemplu Wright C. Mills, White Collar. *The American Middle Classes*, Oxford University Press, 1951

14 Daniel Bell, *The Coming of Post-industrial Society: a Venture in Social Forecasting*, Basic Books, N.Y., 1973

15- Relevante sunt în acest sens Zbigniew Brzezinski, *Between Two Ages: America's Role in the Technotronic Era*, Wiking Press, N.Y. 1970; Alvin Toffler, *Șocol vitorului*, Editura Politică, București, 1973; Alvin

Toffler, *Al treilea val*, Editura Politică, Bucuresti, 1983; John Naisbitt, *Megatendințe. Zece noi direcții care ne transformă viața*, Editura Politică, Bucuresti, 1989. Prima din "megatendințele" pe care le identifică Naisbitt este "de la societatea industrială la societatea informațională", iar a treia "de la economia națională la economia mondială".

16- Aceasta este o formulă eufemistică care provine din limbajul diplomatic și care a intrat și în limbajul comun. Ea este însă complet inoperantă din punct de vedere științific pentru că pornește de la premisa falsă că toate țările s-ar afla pe un curs al dezvoltării. Din păcate nu este așa. Există țări dezvoltate și țări subdezvoltate. Dintre cele subdezvoltate, o parte sunt într-adevăr pe un curs al dezvoltării, dar majoritatea se zbat în cercul vicios al subdezvoltării.

17 Vezi Cyrill Edwin Black, *The Dynamics of Modernisation. A Study in Comparative History*, Harper & Row, N.Y., 1966.

18- Convingătoare în acest sens este culegerea de texte editată de Stefan Baron, Kurt Becker, Hans Peter Schreiner, *Die Informationsgesellschaft im neuen Jahrtausend*, Gustav Lubbe Verlag, Koln, 1997 (*Societatea informațională în noul mileniu*).

19- Alain Minc, op.cit., p.55

20- Alain Minc, op.cit., pp.44-45

21- Alain Minc, op.cit., pp.45-46

22 Vezi Raymond Aron, *Lupta de clasa. Noi prelegeri despre societățile industriale*, Editura Polirom, Iasi, 1999, pp.167-168. Aron distinge între mobilitate orizontală și verticală, de la o generație la alta (inter-generație) și în cadrul unei generații (intra-generație), brută și netă. Cea mai importantă mi se pare, în discuția despre globalizare, mobilitatea verticală inter-generație, care masoară ascensiunea sau coborârea în ierarhia socială a copiilor, în raport cu părinții lor.

23- Pentru cifre și tabele detaliate, vezi Raymond Aron, op.cit., pp.173-177. La aceeași concluzie ajunge și un studiu al lui Seymour Martin Lipset, *Revolution and Counter-Revolution; Change and Resistance in Social Structures*, Basic Books, N.Y., 1968.

Semnale

Terorismul

Jean SERVIER

Traducere Bogdan Geangalău, prefață Nicu Gavriluță. Cercetătorul francez ia în discuție fenomenul terorist pe câteva direcții de bază: istorie, modele, doctrine, forme ale terorismului contemporan și abordarea psihologică a actelor și actanților terorii. De la Revoluția franceză la Comuna din Paris și statele cu regim totalitar din secolul al XX-lea, terorismul se prezintă în forme individuale sau colective, inclusiv terorismul de stat în variante perfide precum terorismul intelectual bazat pe manipularea informației. Sînt detectate izvoarele cele mai puternice ale terorismului contemporan: marxismul și islamismul. Cartea este o punere în temă necesară cititorului, cu atît mai mult cu cît prefața semnată de Nicu Gavriluță este dedicată în întregime terorismului românesc din decembrie 1989.

Din cuprins:

- În căutarea unui model;
 - În căutarea unei doctrine "a acțiunii";
 - Terorismul contemporan;
 - Abordarea psihosociologică a terorismului;
 - Personalitatea teroristului;
 - Terorismul politic și crimele de drept comun.
- ISBN 973-611-129-6
Institutul European
În apariție 2003

Sorin Faur

CNSAS - temporizare, amânare, criză

Deconspirarea membrilor serviciilor secrete din perioada comunistă tulbură spiritele și în această primăvară cel puțin în două capitale din fostul lagăr socialist. La Praga, Ministerul de Interne¹ al Cehiei actualiza, la începutul lunii aprilie, o listă care inițial conținea 75.000 de nume de agenți și colaboratori ai defunctului serviciu secret cehoslovac, **StB**. Lista devenise accesibilă la 20 martie 2003 atît pe site-ul oficial al Ministerului de Interne¹, cît și într-o variantă tipărită - 12 volume, 5000 de pagini, distribuită gratuit. Lista oficială conține inclusiv 3150 de nume ale unor persoane din exil care au furnizat informații StB-ului.

La scurt timp de la deschiderea site-ului special al Ministerului de Interne, influentul cotidian "*Mlada fronta Dnes*" era doar una din publicațiile cehești care constatau absențe notabile². De pildă, lista oficială îl uitase pe Josef Bartoncik, fostul lider al Partidului Poporului. Bartoncik lucrase timp de 15 ani ca agent StB, iar deconspirarea sa a fost unul dintre argumentele care au convins legislativul de la Praga să adopte legea lustrăției, blocînd accesul către funcțiile publice al înalților demnitari ai Partidului Comunist, al agenților și colaboratorilor StB, precum și al membrilor Miliției cehoslovace³. Josef Bartoncik este însă doar unul din cele aproximativ 200.000 de nume de agenți și colaboratori ai StB publicate încă la începutul anilor '90 de disidentul Petr Cibulka. Diferența numerică dintre varianta lui Cibulka și cea oficială se explică, în primul rînd, prin faptul că lista Ministerului Interne nu conține decît persoane care au în prezent cetățenie cehă. Ca organism federal, StB plătea, desigur, agenți și colaboratori și din Slovacia, însă actuala lege cehă - în baza căreia au fost publicate numele respective - nu permite decît deconspirarea persoanelor a căror cetățenie cehă a fost cercetată și este oficial confirmată. Cibulka rămîne încă sceptic,

susținînd, între altele, că pe lista oficială nu apar numele celei mai tinere generații de informatori ai StB. Tot Cibulka pare să nu fie convins că, timp de decenii, StB a avut în străinătate doar 9600 de spioni, câți sunt "omologați" de lista oficială⁴. Ministerul ceh de Interne și-a însușit deschis multe din criticile societății civile, dar și ale mediilor politice și a actualizat prompt - cu 12 nume noi - varianta inițială. Autoritățile de la Praga promit că vor analiza și în continuare toate semnalele culese de la public și, în măsura în care ele se vor dovedi adevărate, inventarul oficial de agenți și colaboratori ai StB va fi din nou corectat. Circa 30.000 de persoane accesează zilnic pagina de pe internet creată special de Ministerul de Interne. Autoritățile guvernamentale cehești și-au asumat, între altele, și vina de a fi subestimat interesul marelui public pentru acest subiect.

Criza de la CNSAS a fost declanșată în a doua parte a anului trecut de intenția a trei din membrii Colegiului de a publica în Monitorul Oficial numele ofițerilor de Securitate care au făcut poliție politică. Din acel moment, președintele Gheorghe Onișoru, alături de alți membri ai Colegiului nu au mai luat parte la ședințe, făcînd imposibilă luarea oricărei decizii. În absența cvorumului, activitatea instituției e blocată, fără a exista nici măcar posibilitatea de a alege o nouă conducere, care să fie eventual dispusă să vină la serviciu. În decembrie, comisia parlamentară pentru controlul SRI depunea la Biroul Permanent al Senatului un raport despre activitatea CNSAS, document ce se ocupa în mod special de gruparea Dinescu, Pleșu, Patapievici, acuzați de o preocupare excesivă pentru mediatizarea propriei imagini, dar și că ar fi consacrat "criterii și proceduri de stabilire a activităților de poliție politică fără susținere legală". O comisie parlamentară special constituită în ianuarie 2003 și condusă de senatorul PSD Ion Predescu producea, la capătul a

două luni de efort, un raport de 30 de pagini care propunea în esență revocarea Colegiului CNSAS și desemnarea de către forul legislativ a unei noi echipe de conducere, cu mandat pînă în 2006, an în care, potrivit legii, poate fi reanalizată oportunitatea funcționării în continuare a instituției în ansamblu. Activitatea curentă de pînă la numirea noului Consiliu urma să fie gestionată, potrivit propunerilor comisiei, tocmai cei care au boicotat prin absență sedințele Colegiului. Însă raportul se va dovedi și el un un eșec. La mijlocul lunii aprilie, PSD revine, anunțând că nu mai susține recomandările pe care le votaseră propriii parlamentari, propunând acum celorlalte partide constituirea unei noi comisii, care să studieze de astă dată modificarea legii accesului la dosarele Securității. O inițiativă extrem de utilă în lunga serie a temporizărilor, amănărilor, consultărilor, deliberărilor.

Propunerea de dizolvare a Colegiului CNSAS din așa-numitul "raport Predescu" a produs mutații efemere, dar semnificative la nivelul actualelor alianțelor politice. Parlamantarii PSD au votat propunerea împreună cu cei ai PRM, iar UDMR-ul s-a alăturat PNL și PD, retrăgându-se de la vot. S-a demonstrat din nou irelevanța apartenenței politice la vreme de criză deconspirativă. Problema Securității a scos de-a lungul timpului în evidență extraordinara capacitate de a dezvolta interese obscure în întregul spectru politic. Aflați la putere, țărâniștii l-au sacrificat din motive încă neclare pe Constantin Ticu Dumitrescu după ce acesta protestase față de forma pe care a luat-o legea al cărei inițiator a fost; liberalii și-au descoperit membri marcanți pe lista colaboratorilor Securității publicată în ajunul alegerilor chiar de CNSAS, ca să nu mai amintim decît în treacăt că președintele Colegiului CNSAS, Gheorghe Onișoru, a fost susținut, la data desemnării sale, de liberali; nici UDMR, nici PD nu au fost scutite de surpriza de a-și găsi printre parlamentari persoane care semnaseră angajamente cu Securitatea; PRM-ul a adus, fără complexe, în forul legislativ ofițeri din fostele departamente de informații ale regimului Ceaușescu, iar PSD rămâne în continuare complicat cel puțin în privința lui Ristea Priboi, care a ajuns în

parlament - și pentru un timp chiar șef al comisiei de control al SIE - după ce își pusese întreaga experiență de (fost) securist în serviciul lui Adrian Năstase. Așadar, la examenul complicat al colaboraționismului cu serviciile secrete, culorile politice se evaporă în mod miraculos. Fenomenul nu e nici pe departe specific românesc. Cotidianul "*Magyar Hirlap*" producea nu demult o furtună printre politicienii unguri, făcând publice numele a 11 membri ai guvernului socialist, inclusiv al primului ministru, care lucraseră pentru serviciile secrete comuniste. După ce în prima fază a negat acuzațiile, pus în fața unor probe de netăgăduit, premierul Peter Medgyessy s-a văzut obligat să confirme, în cele din urmă, că el este agentul D-209, locotenent, care în 1978 era plătit de contraspionajul ungar.

Dar lista publicată de "*Magyar Hirlap*" îi includea și pe Janos Martony, Imre Boros și Laszlo Nogradi - toți trei miniștri în guvernul de centru-dreapta care pierduse alegerile în favoarea socialiștilor⁵. Medgyessy a insistat să arate că nu a fost informator, ci că, între 1977 și 1982, s-a ocupat de contracararea agenților KGB care boicotau cooptarea Ungariei în rândul statelor membre ale FMI. Minciuna inițială a fost uitată, a prevalat onorabilitatea unui spion care a ținut piept KGB-ului, iar politic Medgyessy a supraviețuit cu succes, menținându-și o bună cotă de popularitate. Nu același lucru s-a întîmplat însă în cazul premierului Poloniei, Josef Olekxi, obligat să demisioneze în mijlocul unui scandal în care a fost acuzat că furnizase informații unui agent KGB cu care era prieten.

Privită în contextul evoluțiilor din regiune, criza CNSAS a fost suspendată de curând prin revenirea lui Gheorghe Onișoru la îndeplinirea îndatoririlor care îi revin în calitate de președinte. Dacă instrumentele gestionării crizei sunt pitorești, miza rămîne, totuși, și în România, destul de mare. Pe de o parte, deconspirarea ofițerilor de Securitate vinovați în regimul trecut de activități de poliție politică ar pune destule personaje publice de astăzi în ipostaze jenante. La acest capitol însă, resursele oprobriului public sunt din ce în ce mai secătuite, motiv pentru care pare greu de înțeles de ce nu se taie odată nodul gordian. Singura explicație rațională rămâne cea

referitoare la discutabila politică de personal a serviciilor de informații create după 1989. Legea 14/1992 privind organizarea și funcționarea SRI interzice angajarea persoanelor care "*făcând parte din structurile represive ale statului totalitar, au comis abuzuri, informatorii și colaboratorii securității, precum și foștii activiști ai partidului comunist vinovați de fapte îndreptate împotriva drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*"⁶. În atare condiții, publicarea în Monitorul Oficial a unei liste care să conțină nu zeci de mii nume de agenți, cum se petrece în Cehia, ci măcar câteva mii de ofițeri și informatori ai Securității ar putea avea efectul unui seism în interiorul SRI. Mai devreme sau mai târziu, seismul se va produce, la presiunea comunității de informații a NATO. Iar în acel moment, criza cronicizată de la CNSAS se va replia în puține paragrafe ale unor volume de memorii.

NOTE

- 1- www.mvcr.cz
- 2- CTK, March 27, cta009 4 eng 274
- 3- Herman Schwarts: "*The Czech Constitutional Court Decision on the Illegitimacy of the Communist Regime*", The Parker School Journal of East European Law, 1994/Vol 1 No.3, 1994; *Lustration in Eastern Europe*", The Parker School Journal of East European Law, 1994/Vol 1 No.2, 1994
- 4- CTK, April 4, cta0036 4 eng 214
- 5- Gabriel Ronay: "*Secret Police Informers Unmasked*", Sundayherald, No.176088, 2002
- 6- Legea nr. 14 publicată M.Of. nr. 033 din data: 03/03/92

Semnale

Arhiva Mitrokin - KGB în Europa și în vest

Vasili Mitrokin și Christofer Andrew

Editura Orizonturi

Editura Sirius

CUPRINS

Subintitulată "afacerea de spionaj a secolului" cartea este deopotrivă document și analiză a sistemului comunist, concomitent cu redarea modalităților în care Vasili Mitrokin a reușit să adune în timpul vieții sale documente din arhivele KGB, documente ce conțineau listele de agenți ai KGB în Occident, discursuri și ordine secrete ale șefilor KGB sau secretarilor PCUS. Cartea este încă o dovadă a faptului că monopolul PCUS era absolut, că mitul unui KGB atotputernic care putea să controleze partidul este unul fals.

Lucrând timp de aproape 30 de ani în cadrul KGB, dintre care 12 la arhivele Departamentului de Informații Externe, ofițerul Vasili Mitrokin a fost printre puținii privilegiați ce aveau acces nelimitat la documente strict secrete ale legendarei instituții. Revoltat de amploarea măsurilor active ale agenției (asasinate, campanii de denigrare, șantaj etc.), certificate de cele peste 300.000 de dosare consultate, va trece în taină de partea disidenților. Conștient de valoarea informațiilor parcurse, începe să le copieze zi de zi și să le scoată pe ascuns noaptea, riscându-și viața clipă de clipă, apelând la tot felul de subterfugii pentru a înșela vigilența gărzilor. În 1992, când a reușit să părăsească Rusia a luat cu el și prețioasele însemnări care constituie esența acestei cărți.

O veritabilă mărturie istorică, lucrarea dezvăluie adevărul într-o serie de evenimente majore, cu care mulți cititori au fost contemporani, dar nu le-au cunoscut decât în versiunea oficialităților vremii.

Note & Cărți

Cum petrec de la o vreme zile întregi, studențește, la Biblioteca Academiei, răsfoind presa și cărți de dinainte de război, cartea Ioanei Pârvulescu "Întoarcere în Bucureștiul interbelic", editura Humanitas, îmi cade perfect. Este cartea de care aveam nevoie acum. Lipsesc cronic asemenea incursiuni în timp, asemenea peisaje, aduceri aminte și tipologii de epocă. Așadar, cum era elita politică și moravurile ei, cum se derula viața teatrală. Plimbările, restaurantele, amorurile, concertele și cinematografele, bârfele, subiectele care pasionau bucureștenii. Cum era orașul? "La ce bun o asemenea "experiență a detaliului"? Pentru mine, importantă a fost bucuria descoperirii unei lumi pierdute și îngropate în straturi suprapuse de uitare" (IP, pp 342), mărturisește autoarea. Nu este o privire inocentă. Privim acest București semioriental, semimediteranean, semioccidental mai ales din perspectiva scriitorilor Camil Petrescu, Sebastian, Argezi, a jurnaliștilor cu veleități literare. IP preferă acest unghi, datorită intenției de a pune un accent reflexiv. În fond, ei sunt oglinzile de-a lungul drumului" și atunci când nu scriu romane, ci doar privesc trotuarele pline cu femei frumoase, își pierd vremea la cafenea, când polemizează în presă cu adversari imaginari sau reali.

Bucureștiul apare ca metamorfoza unei insecte. Totul se transformă, străzile se schimbă, oamenii, moravurile, costumația, aerul, starea de spirit. Se deschid noi bulevarde, apar blocuri impunătoare, se asanează lacurile din Nord, în librării poți citi ultimele noutăți, sunt zeci de cinematografe cu multe premiere la zi, sunt case frumoase, cartiere care iau ochii. Sunt și mahalale pierdute, grădini cu orchestre și grătare ațățătoare, pline cu oameni de tot felul. Sunt sărbători (Moșii, Sf. Dumitru, Boboteaza, Luna Bucureștiului, parada de 10 Mai), o tensiune plăcută în aer. Deși efemerul este zodia, totul apare bucureșteanului veșnic și fericit. El are chef de viață, nu își face multe probleme. E curat, îngrijit, orașul trăiește. România a devenit Mare, Bucureștiul e cel mai important oraș din această parte a Europei. El

duce spre uriașul sovietic și spre Orient. E un oraș fericit, cosmopolit, trăindu-și splendoarea, un fel de coadă de dinozaur a perioadei de dinainte de primul război mondial. Chiar dacă dinastia a trecut de la Carol întâi la Carol al II-lea și lucrurile sunt schimbate. Schimbate și pentru că Europa se pregătește de măcel. Fericirea asta a Bucureștiului e pândită de dezastru. Oamenii nu trăiesc cu acest sentiment, nu e un dans pe vulcan. Efectul obținut de IP este unul ironic. Astăzi știm ce a urmat și melancolia îndreptățită a autoarei acoperă un paradis pierdut.

Acel oraș nu mai există. Bucureștiul de astăzi e umbra palidă a ce a fost în interbelic. E slujit, distrus de demolări, de cincizeci de ani în care spiritul lui autentic a dispărut. Acum, eventual, orașului i se face respirație artificială. Întoarcere nu există. Apare alt oraș, rupt aproape complet de ce a fost prin anii 1940. El mai e prezent doar în evocări atât de riguroase și poetice în același timp ca a Ioanei Pârvulescu. Cauza acestei "neantizări", este că a dispărut omul care popula acel București. Ziduri mai sunt, nu și omul.

*

Reușesc să găsesc cu dificultate o cărțuție pe care nu am văzut-o prin librării. S-au tras prea puține exemplare etc. Povestea cunoscută. "*De-a lungul și de-a latul secolului (1908-1999). Însemnări autobiografice și reconstituiri documentare despre Elena Codreanu Rakovski*" (ed. Univers Enciclopedic 2002). Nu îmi vine să cred, dar autoarea este fiica medicului socialist Filip Codreanu și fiica adoptivă a lui Cristian Rakovski, liderul Partidului social democrat, militant al Internaționalei a doua, amic al lui Troțki etc. Elena Codreanu trăiește la București, când în 1923, își urmează mama, între timp căsătorită cu Cristian Rakovski, la Londra, și din 1925 la Paris, unde liderul bolșevic fusese numit ambasador al Rusiei bolșevice. Personajul Rakovski (Rako) este contradictoriu și pasionant, destinul lui poartă amprenta primei jumătăți a secolului al XX-lea. Are în el iluzii, entuziasme, mizerie umană, tragedii. Rakovski este nepotul

unui erou național al Bulgariei, căruia îi împrumută din admirație numele. Din 1878 părinții lui, moșieri în Dobrogea, lângă Mangalia, trec la România după pacea de la Berlin. Rakovski absolvă liceul în Elveția apoi medicina în Franța, la Montpellier. Devine socialist, cunoaște toate celebritățile mișcării socialiste din epocă, Vera Zasulici, Roxa Luxemburg, Karl Kautski, Lenin, Plehanov, Adler, Jaures, etc. Ajunge în Rusia la Sankt Petersburg după căsătorie. Reîntors în România după moartea prematură a soției, conduce Partidul social democrat, pe care îl și susține financiar. Este expulzat, în 1907, și revine abia în 1912. În 1914-16 e pacifist. Deși de educație franceză, îl vedem cu simpatii germane. Unii l-au acuzat chiar ca a fost agent german. E cert totuși că agitația pacifistă a fost alimentată din fonduri de la Berlin. Până unde a mers aceasta "colaborare" e greu de precizat azi.

În 1916, septembrie, după intrarea României în război contra Puterilor centrale, este arestat la domiciliu, apoi dus la Iași, odată cu retragerea guvernului. La 1 mai 1917 este eliberat de soldați ruși și ajunge la Odesa. Aici conduce grupurile "revoluționare" de români înjghebate aici de prizonieri, dezertori, etc. În toamna 1917 devine bolșevic atras de Troțki, vechiul lui prieten. După puciul din 7 noiembrie joacă în Rusia roluri de prim rang. Se visează dictator roșu al Balcanilor. Inițiază cele mai multe acțiuni subversive contra României, cu gândul la declanșarea unei revoluții mondiale proletare care să scoată din izolare regimul bolșevic. În 1919 face parte din prima garnitură a conducerii Komintern, alături de Zinoviev, Lenin, Troțki și elvețianul Fritz Platten. Etc. Este un lider foarte influent, este șeful de guvern al Ucrainei roșii etc. După eșecul regimului de dictatură a proletariatului de la Budapesta, condusă de Bela Kuhn, influența lui Rakovski în Komintern scade. I se reproșează eșecul joncțiunii pe care Armata roșie de pe frontul ucrainian, trebuia să o facă cu insurgenții maghiari, fapt care a dus la căderea lui Bela Kuhn și - odată cu aceasta - și a planurilor sovietice de a exporta revoluția. Plecarea în 1923 la Paris coincide cu declanșarea declinului fizic al lui Lenin și cu declanșarea la Kremlin a luptei pentru putere. Ca secundant al lui Troțki, cariera

lui Rakovski este pecetluită. Este trimis ambasador la Londra, apoi la Paris. În 1927 este rechemat la Moscova. Stalin pregătea răfuiala cu adversarii săi, Zinoviev, Kamenev, și mai ales Troțki. Odată întors, este și trimis în exil intern. Va reveni la Moscova la începutul anilor '30 ca ministru adjunct al sănătății, după ce abjură public ideile lui de opozant al lui Stalin. În 1937 este judecat într-un proces politic, în cadrul Marii Terori dezlănțuită de Stalin. Este condamnat la 20 de ani de Gulag. Este asasinat în închisoare, în septembrie 1941, după atacul germ

Cărțulia de amintiri este de fapt un interviu, urmat de însemnările pe marginea acestor dialoguri, ale docrului Gheorghe Brătescu. Narațiunea merge până în 1927. Mai departe, memoria Elenei Codreanu Rakovki, refuză să mai funcționeze. Viața strălucitoare din ambasadele din Londra și Paris dispare. În locul ei un coșmar al suspiciunii, ororii, fricii și violenței. Mecanismul amneziei este de înțeles. Mama ei dispare în Gulag, ea însăși este prizonieră la sfârșitul anilor '40. Este eliberată după moartea lui Stalin în 1953. În anii '70 se întoarce în România. Moare la sfârșitul anilor '90.

Găsesc detalii care mă interesează. Iată un scurt portret al lui Panait Istrati. Rakovki și Istrati se cunosc de la București dinainte de război, amândoi socialiști. Rakovski, om bogat, educat, călătorit, Istrati un lumpen.

În anii '20, Rakovski e un lider bolșevic, iar Istrati scriitor celebru. Rakovski îl invită în URSS să scrie "propagandistic" despre societatea sovietică. A ieșit "Vers l'autre flame". Iată portretul făcut de Elena Codreanu Rakovski care îl întâlnește pe Istrati destul de des în biroul tatălui ei adoptiv: " un om foarte nervos, cât se poate de sfrijit, care spunea lucruri atât de interesante, foarte tăioase, lucruri adeseori stânjenitoare pentru Cristian, care totuși ținea la el și îl aprecia mult".

*

București, 2003

În atenția cititorilor revistei Sfera Politicii

Începând cu numărul 101, revista *Sfera Politicii* poate fi procurată în mod GRATUIT de la sediul redacției noastre din Piața Amzei nr. 13, et. 1, sau prin madat poștal doritorii trebuind în acest caz să achite doar taxele poștale.

Email: sfera@totalnet.ro

Tel/Fax: 01 312 84 96,
01 212 76 61

În atenția colaboratorilor revistei Sfera Politicii

Materialele se vor trimite la adresa menționată în caseta redacțională și vor avea următoarele caracteristici tehnice:

- font **Times New Roman**, mărimea **11 pt**, **diacritice**;
- minim 1500 de cuvinte sau 4000 de caractere; maxim 4500 cuvinte sau 12.000 de caractere.

Vă mulțumim!

